

HISTORIA, KTÓRA TRWA
A STORY THAT LASTS

Arie Koren
CEO, OKAM Capital

Pochodzę z kraju, który współczesną siłę czerpie z tradycji i różnorodności. Wychowany w takim przekonaniu, sam poszukuję inspiracji na przyszłość w historii.

Jakiś czas temu trafiłem na warszawską Pragę. To miejsce, które od ścisłego centrum Warszawy oddalone jest zaledwie o parę kilometrów, zaskakuje odmiennym klimatem. Miejski rytm jest tu inny: współczesny, szybki, ale jakby złagodzony przez galerie na Stalowej, Bazar Różyckiego czy duchy starych fabrycznych hal. Poprzetykana zieleń dopełnia obrazu. Taka właśnie Praga mnie ujęła.

Kiedy pierwszy raz spacerowałem po terenie dawnej fabryki Polleny-Uroda na ulicy Szwedzkiej, zrozumiałem potencjał tej dzielnicy. Wykorzystując unikatową zabudowę, charakterystyczny komin, lokalizację i energię Warszawy, z pomocą architektów stworzyłem projekt, który wymyka się stereotypowym podziałom: przestrzeń mieszkalna, handlowa, biura, apart-hotel, strefa kulturalna i społeczna nawzajem przenikają się i uzupełniają. Bohema – Strefa Praga to miejsce, które ma żyć. Ma czerpać z siły Pragi i dawać radość życia mieszkańcom i gościom.

Siła Pragi mnie zainspirowała. Dziś w Państwa ręce oddaję album o prawym brzegu Warszawy ze szczególnym uwzględnieniem Pragi-Północ i zabudowań fabrycznych przy ul. Szwedzkiej. Mam nadzieję, że znajdziecie Państwo w nim klimat, który mnie zainspirował. Życzę miłej lektury i zapraszam do Bohemy – Strefa Praga: wspólnie możemy śledzić jak siła tradycji kształtuje naszą teraźniejszość.

I come from a country which draws its current strength from tradition and diversity. Raised with these values, I myself find inspiration for the future in history.

Some time ago I came to Warsaw's Praga. This place, located not further than several kilometres from the city centre, has a surprisingly different atmosphere. The urban rhythm is different, modern, fast, but somehow softened by the galleries on Stalowa, Różycki's Bazaar or the ghosts of the old factory halls. Occasional trees and grass fulfil the picture of Praga. This is the Praga that captivated me.

When I took my first walk on the premises of the old Pollena-Uroda factory on Szwedzka street, I realised what great potential this district has. Using the unique buildings, the characteristic chimney, location and the energy of Warsaw, with the help of architects, I created a project that defies the stereotypical divisions. Residential buildings, shops, offices, apart-hotel, places of culture and social gatherings – they all intersect and complement one another. Bohema – Strefa Praga is a place which is meant to be vivid. It's supposed to draw its strength from Praga and bring joy to residents and guests.

The power of Praga inspired me. Today I present you an album about the right-bank Warsaw, with particular attention to Northern Praga and factory buildings at Szwedzka street. I hope that you will experience its atmosphere, the one that inspired me. I hope you enjoy reading and I invite you to Bohema – Strefa Praga, so we can observe together how the power of tradition shapes our present.

1 HISTORIA PRAGI

THE HISTORY OF PRAGA

Praga w 1648 roku otrzymała prawa miejskie i do końca XVIII w. rozwijała się jako odrębne miasteczko handlowe. Konsolidacja ze stolicą nastąpiła w 1791 r. na mocy ustawy o miastach uchwalonej przez Sejm Czteroletni. Praga jako nowa dzielnica Warszawy miała wtedy 540 zabudowanych posesji i liczyła 7 500 mieszkańców¹.

Kolejne lata ciężko doświadczają mieszkańców prawobrzeżnej Warszawy. Rozwojowi Pragi nie sprzyjały tragiczne wydarzenia: rzeź Pragi dokonana przez Suworowa (4 XI 1794), wyburzenie części zabudowy pod fortyfikacje napoleońskie (1806-1807) oraz bitwa o Olszynkę Grochowską w lutym 1831 r. W następstwie tych wydarzeń Praga zaczęła się wyludniać a przedsiębiorcy boją się inwestować. Miarą olbrzymich dysproporcji zachodzących w rozwoju obu części miasta pokazuje zestawienie liczby ludności – lewobrzeżnej Warszawy liczącej wówczas 140 000 mieszkańców z liczbą mieszkańców Pragi, która wyniosła w tym samym czasie około 5 000². Industrializacja prawobrzeżnej Warszawy do lat 60. XIX wieku postępowoła bardzo powoli.

Praga has received its municipal rights in 1648 and until late 18th century has been developing as a separate trades town. Consolidation with the Capitol took place in 1791 by the Free Royal Cities Act adopted by the Four-Year Sejm. As Warsaw's new district, Praga consisted of 540 built-up properties and hosted 7 500 residents¹.

The following years took their toll on the residents of the right-bank Warsaw. The development of Praga has been affected by several tragic events: the Massacre of Praga by the hand of Suvorov (4 November 1794), demolition of some of the buildings for Napoleon's fortifications (1806-1807) and Battle of Olszynka Grochowska in February 1831. As a result of these events, Praga starts to depopulate and entrepreneurs are afraid to invest. The difference of population between the left bank Warsaw (hosting 140 000 people at the time) and Praga (approximately 5 000² residents at the time) served a reflection of great disproportions in development of the two parts of the city. Up until 1860s, the industrialization of right-bank Warsaw has been a very slow process.

Plan ogólny miasta Warszawy i przedmieścia Pragi z oznaczeniem ulic, cyrkulów i znacniejszych zabudowań z XVIII w. (fot. Zbiory Biblioteki Narodowej)

General plan of Warsaw and the Praga suburbs with streets, precincts and more significant buildings from the 18th century (photo from the collection of the National Library of Poland)

W 2016 r. władze Warszawy wprowadziły do wieloletniego planu inwestycyjnego budowę pieszo-rowerowej kładki na osi ulic Okrzei-Karowej. W tym samym miejscu w XVIII wieku istniał wspomniany poniżej most łyżwowy, tzw. Most Ponińskiego. Rozciągał się między dzisiejszą ulicą Kłopotowskiego i Bednarską. Jego pozostałości odsłoniła w 2012 r. rekordowo płytką Wisła.

In 2016, Warsaw authorities added a footbridge for pedestrians and cyclists on the axis of streets Okrzei and Karowa to their long-term investment plan. The mentioned below boat bridge, the Poniński bridge, existed in the exact same spot. It stretched between today's Kłopotowski street and Bednarski street. Its remains were unearthed in 2012 by the record shallow Vistula river.

„Do 1860 roku Praga jest spokojnym, słabo zaludnionym przedmieściem, miejscem letnich wycieczek mieszczan warszawskich, podążających tu łodziami lub po drewnianym łyżwowym moście do praskich ogródków po miód, piwo, kurczęta itp.” – podaje „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich”³. Praga pozostała zaniedbanym, niezabrukowanym i nieoświetlonym przedmieściem Warszawy – pozbawionym z powodu braku stałego mostu – połączenia ze stolicą. Wspomniany most łyżwowy powstał w 1775 r. i działał jedynie sezonowo, był rozbierny z nadejściem zimy i ponownie układany wraz z początkiem wiosny.

In the Geographical Dictionary of the Kingdom of Poland and other Slavic Countries³, we read: „Before 1860 Praga is a peaceful, sparsely populated suburb, a destination for summer trips of Warsaw's bourgeoisie, who would travel there by boats or by a wooden boat bridge. They would come to Praga's gardens for honey, beer, chickens etc.” Praga remained a run-down, unpaved and unlit suburb, which lacked connection with the Capitol due to the lack of a permanent bridge. The mentioned boat bridge was created in 1775 and functioned only seasonally, to be dismantled for winter and constructed again by early spring.

Most łyżwowy na Wiśle w Warszawie, XIX-wieczna litografia Juliana Ceglińskiego (fot. Muzeum Narodowe)
Boat bridge on Vistula river, 19th century lithography by Julian Cegliński (photo courtesy of the National Museum)

¹Sołtan A., Praga w ciągu wieków (w:) Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warszawa 2006 r.
²Sołtan A., Praga w ciągu wieków (in:) Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warsaw 2006
³Ibidem/ Ibid

³Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. IX, Warszawa 1888 r. / Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tome. IX, Warsaw 1888

Widok Pragi i Warszawy w roku 1790, ze zbiorów Biblioteki Narodowej (Polona)
View of Prague and Warsaw in 1790, from the collections of the National Library (Polona)

Widok Pragi i Warszawy w.r. 1790.

z Litogr. M. Jabłońskiego we Lwowie.

Nº II.

KOLEJ – SIŁĄ NAPĘDOWĄ PRAGI RAILROAD – THE MOTOR OF PRAGA

Mocny impuls do rozwoju prawobrzeżnej dzielnicy Warszawy pojawił się wraz z rozwojem nowego środka komunikacji, jakim była w poł. XIX wieku kolej żelazna.

Obraz Pragi zaczyna się zmieniać po zbudowaniu stałego żelaznego mostu na Wiśle – mostu Kierbedzia (1864 r.) oraz budowie kolei – najpierw Petersburskiej (1862 r.), a następnie kolei Terespolskiej (1867 r.) i Nadwiślańskiej (1877 r.). Powstanie dworców zmusiło administrację rządową do uporządkowania centrum dzielnicy. Od mostu Kierbedzia (obecnie w jego miejscu znajduje się most Śląsko-Dąbrowski) wytyczona została szeroka ulica Aleksandrowska (obecnie al. Solidarności) z placem w jej połowie (Weteranów – 1863 r.) i rozchodzącymi się od niego promieniście ulicami. Na mapie Pragi pojawiły się nowe budynki – szpital praski (1868 r.), cerkiew prawosławna św. Marii Magdaleny, wzniesiona w 1869 r. dla stacjonującego obok garnizonu i zamieszkującej Pragę ludności rosyjskiej (10%) oraz kościół katolicki św. Floriana. Do najbardziej ruchliwych miejsc prawobrzeżnej Warszawy należał rozległy zespół placów handlowych znajdujący się w rejonie skrzyżowania ulic Wołowej (obecnie ul. Targowej) i Sprzeczniej⁵.

Praga stała się ważnym punktem tranzytowym w wymianie towarowej między Cesarstwem Rosyjskim a Zachodnią Europą. Dogodne połączenia komunikacyjne, możliwość łatwego dowozu węgla i innych surowców z Zagłębia Dąbrowskiego oraz niska cena gruntów i siły roboczej sprzyjały lokowaniu tu zakładów przemysłowych.

A strong impulse accelerating the development of the right-bank Warsaw was the introduction of the new means of transport, which was the iron road in the mid-19th century.

The image of Praga begins to transform after the first permanent iron bridge – the Kierbedź bridge (1864) is erected, and as the railroad is being built – first the Petersburg Railroad (1862) followed by the Terespol Railroad (1867) and the Vistula River Railroad (1877). The establishment of the train stations forced the government administration to organise the district centre. From the Kierbedź Bridge, which was located where the Śląsko-Dąbrowski bridge stands today, started the broad Aleksandrowska street (currently named Solidarności street) with a square in its middle (Weteranów – 1863) and with streets fanning out from it. New buildings appeared on the map of Praga, such as the Praski Hospital (1868), St. Marie Magdalene's Orthodox Church, erected in 1869 for the garrison stationed nearby and the Russian population (10%) and St. Florian's Catholic Church. One of the busiest places in the right-bank Warsaw was the group of market squares located in the vicinity of the intersection of Wołowa (currently Targowa) and Sprzeczna streets⁵.

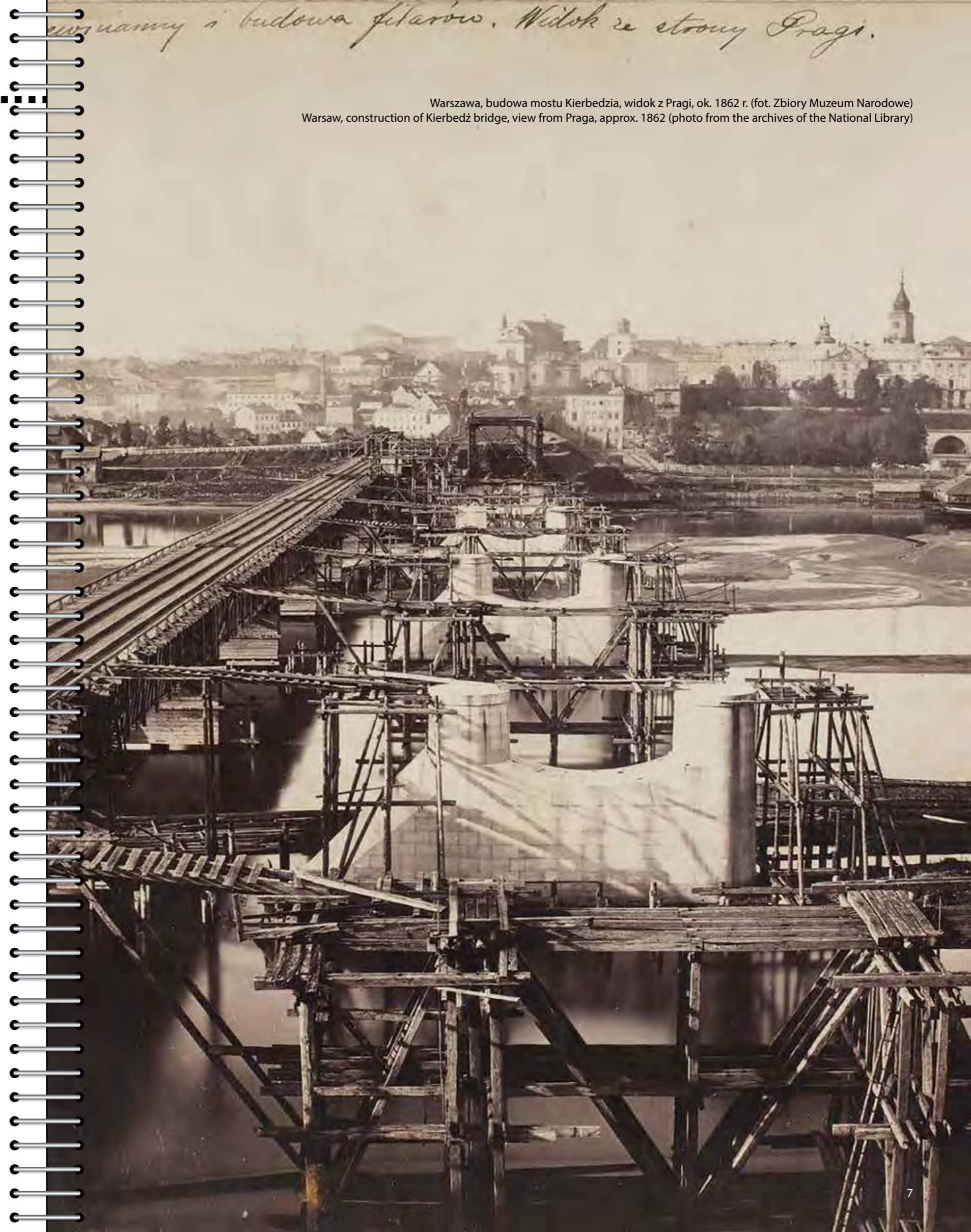
Praga has become a significant transit point for the trade between the Russian Empire and Western Europe. Convenient connections, a possibility for easy transportation of coal and other resources from the Dąbrowa Basin, low land prices and cheap labour were all a factor contributing have all made Praga a great location for establishing industrial plants.

Warszawa – Praga, ul. Aleksandrowska 1910 r. (fot. Zbiory Biblioteki Narodowej)

Warsaw Praga, Aleksandrowska street in 1910 (photo from the archives of the National Library)

⁵Morawski R., Kolej i przemysł na Pradze (w:) Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowe, Warszawa 2006 r.
Morawski R., Kolej i przemysł na Pradze (in:) Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowe, Warsaw 2006

Warszawa, budowa mostu Kierbedzia, widok z Pragi, ok. 1862 r. (fot. Zbiory Muzeum Narodowe)
Warsaw, construction of Kierbedź bridge, view from Praga, approx. 1862 (photo from the archives of the National Library)

Warszawa przed 1939 r., widok na Pragę – Most Kierbedzia, ze zbiorów Biblioteki Narodowej (Polona)
Warsaw before 1939, view of Prague - Kierbedzia Bridge, from the collections of the National Library (Polona)

Warszawa. Widok na Pragę

Varsovie. Vue sur Praga

Warszawa.

Koński Targ na Pradze

Warszawa. Koński targ na Pradze ok. 1900 r., ze zbiorów Biblioteki Narodowej (Polona)
Warsaw. Horse market in Prague around 1900, from the collections of the National Library (Polona)

3 STALOWNIA – JĄDRO NOWEJ PRAGI

STEELWORKS – THE HEART OF NEW PRAGA

Poza ścisłą „starą Pragą” proces industrializacji zaczął rozciągać się także na sąsiednie osady, które miały dostęp do bocznic kolejowych, m.in. Kamionek, Szmulowiznę oraz tzw. Nową Pragę. To właśnie na jej terenie powstał w 1879 r., pomiędzy dzisiejszymi ulicami Stalową i Szwedzką, potężny zakład hutniczy – Warszawska Fabryka Stali – należąca do Towarzystwa Lilpop, Rau i Loewenstein. Nowoczesne budynki i hale produkcyjne powstały na krańcu szybko zabudowywanej Nowej Pragi w rozwidleniu trzech dróg żelaznych – warszawsko-petersburskiej, nadwiślańskiej i obwodowej.

Była to największa stalownia w Cesarstwie Rosyjskim i największy zakład przemysłowy w Warszawie. W 1884 r. w 13 budynkach pracowało 1 230 robotników⁶. Zdecydowana większość jej pracowników mieszkała na Nowej Pradze, co stało się impulsem do rozwoju budownictwa mieszkaniowego w tej dzielnicy⁷.

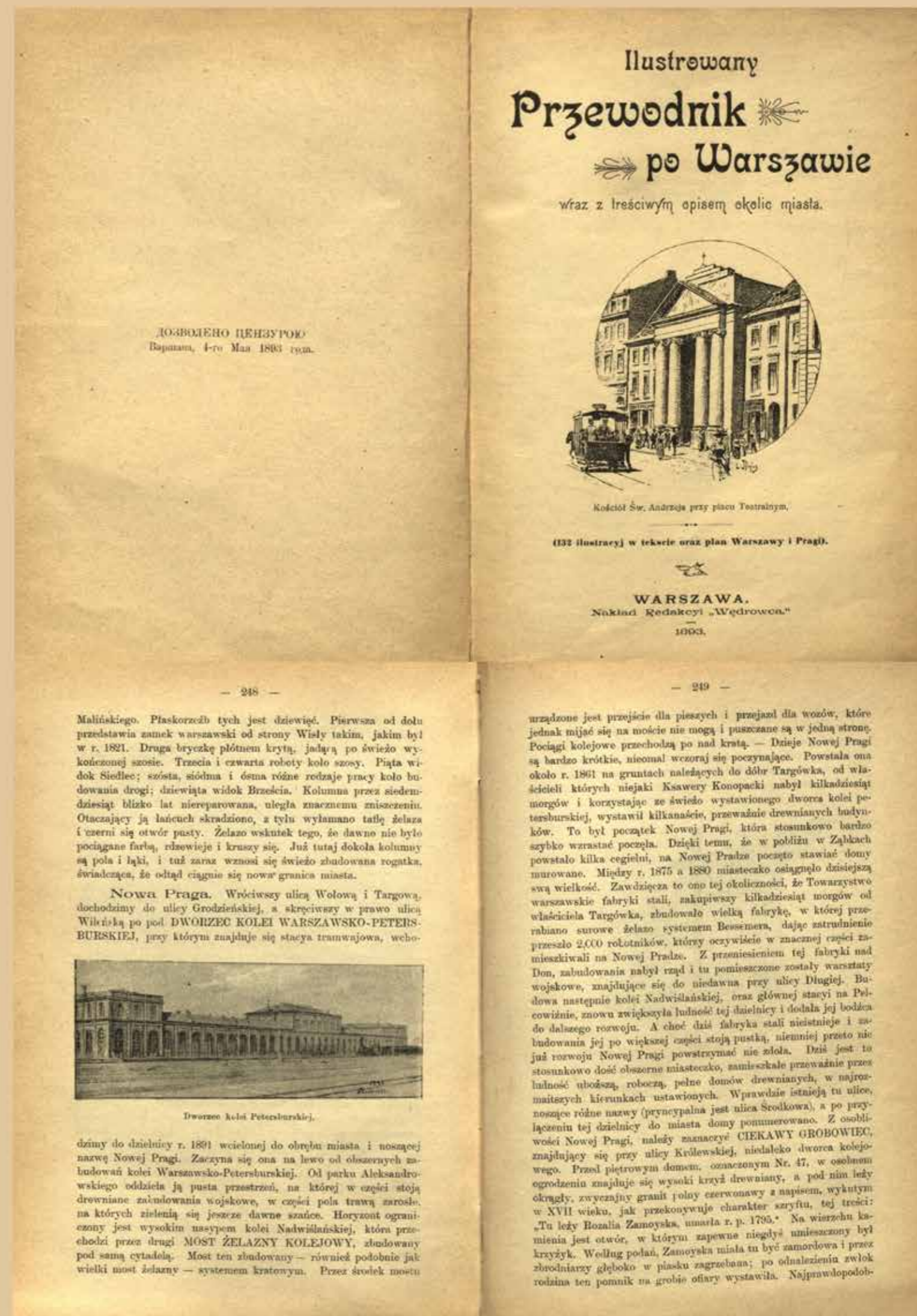
Besides just „Old Praga”, industrialisation started to spread to neighbouring areas which had access to railway sidings, such as Kamionek, Szmulowizna and the so-called New Praga. This is the place where in 1879, between today’s Stalowa and Szwedzka streets, a powerful plant has been erected – the Warsaw Steelworks – the property of Lilpop, Rau and Loewenstein. Modern buildings and production halls were constructed at the edge of fast-developing New Praga, at the fork of three iron roads – Warsaw-Petersburg, Vistula River and Ring road. It was the largest steelworks in the Russian Empire and the largest industrial plant in Warsaw. In 1884 it consisted of 13 buildings and employed 230 workers⁶, the vast majority of whom lived in New Praga, which has further lead to the further development of housing in the district⁷.

Od zakończenia II wojny światowej obiekt należał do Wojska Polskiego. W 2011 roku Stalownia znalazła nowego właściciela, Uczelnię Warszawską im. Marii Skłodowskiej-Curie, która planowała na jej terenie wybudować szpital onkologiczny, to jednak do dnia dzisiejszego nie nastąpiło. Utrudnienia wynikają z objęcia ochroną konserwatorską części zabudowań dawnego zakładu przemysłowego. Teren Stalowni przypomina „ser szwajcarski”, są tam podziemne strzelnice, tunele oraz korytarze.

From after Second World War ended, the structure was the property of the Polish Army. In 2011 the Steelworks have found a new owner, the Maria Skłodowska-Curie Warsaw Academy (Polish: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie), which planned to build an oncological hospital at the Steelworks’ premises, however it did not happen to this day. The difficulties resulted from part of the buildings of the old plant being under protection and historic preservation. In the Steelworks one can find underground shooting ranges, tunnels and corridors.

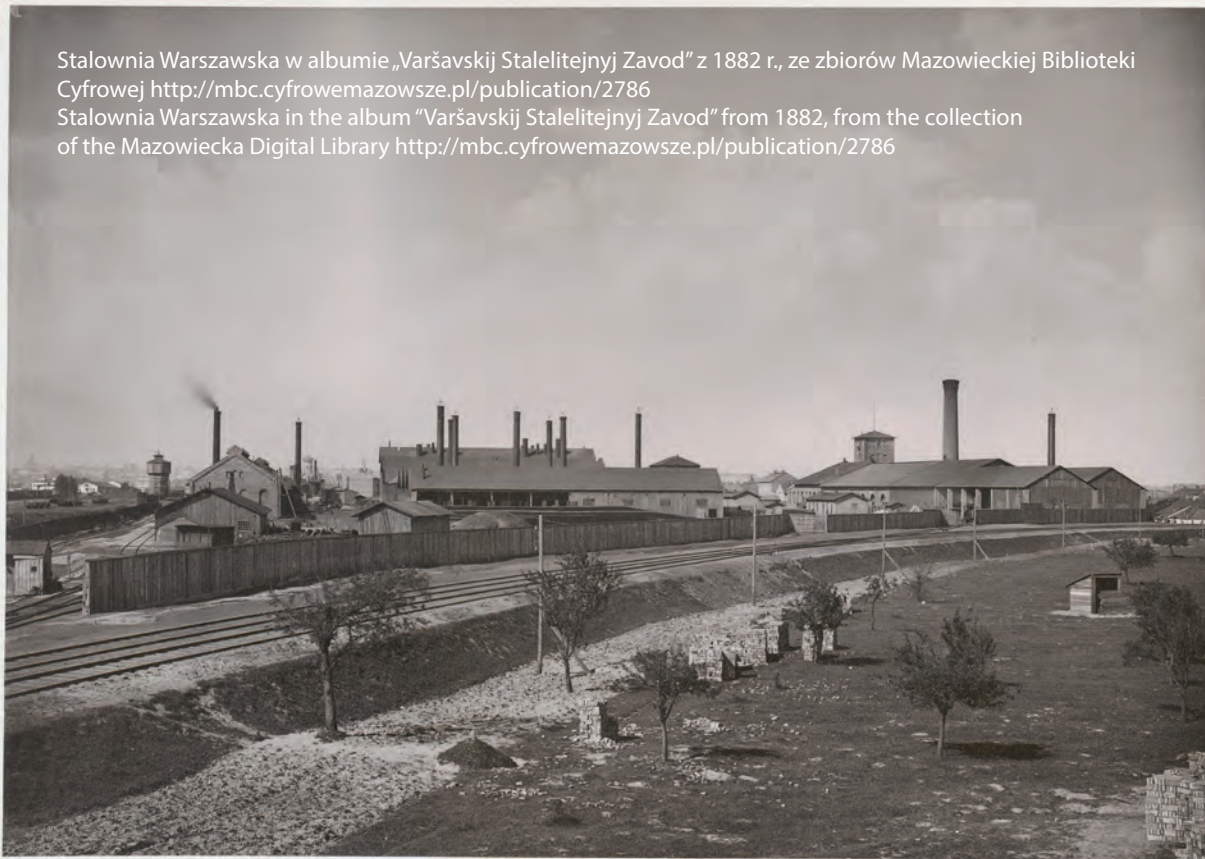
⁶Berger J., Praga przełomu XIX i XX wieku w statystyce (w:) Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warszawa 2006 r. / Berger J., Praga przełomu XIX i XX wieku w statystyce (in:) Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warszawa 2006

⁷Pilich M., Ulice Nowej Pragi, Warszawa 2003 r. / Pilich M., Ulice Nowej Pragi, Warsaw 2003

Stalownia Warszawska w albumie „Varšavskij Stalelityjnyj Zavod” z 1882 r., ze zbiorów Mazowieckiej Biblioteki Cyfrowej <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/publication/2786>

Stalownia Warszawska in the album “Varšavskij Stalelityjnyj Zavod” from 1882, from the collection of the Mazowiecka Digital Library <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/publication/2786>

ОБЩИЙ ВЯЗ ЗАВОДА.

Варшавскій Сталелітейный заводъ расположенъ между С. Петербурго-Варшавскою и Варшавскою Обводною желѣзными дорогами и сѣдлается въ непосредственномъ сообщеніи со всѣми привалами въ Варшавѣ желѣзнодорожными линиями.

Заводъ производитъ Бессемеровскую и Томовскую сталь и литею сталь и изготовляетъ изъ нихъ рельсы, балки, рельсовые скрѣпленія, вагоны и вагоныя оси, рессорныя сталь, листовыя, кровельныя, и бруско-

вое лѣтано, рельсы для узкоколейныхъ дорогъ, швеллныя поперечныя (шпалы), проволоку для вытѣлки гвоздей и для телеграфовъ и проч.

Заводъ разделенъ на слѣдующія Отдѣленія:

1. Сталелітейное.	5. Лесовальное.
2. Паровыхъ машинъ.	6. Среднее прокатное.
3. Рельсопрокатное.	7. Проволокательное.
4. Бандажироватное.	8. Провода осей и машинныхъ частей

Кромѣ того изготовляются мастеровскія: чугунолитейныя, кузнечныя, механическія, слесарныя, котельныя, дѣл. мастеровскія для приготовленія отопительныхъ котловъ (железистыхъ и осевыхъ) и проч.

Число взрослыхъ мужчинъ завода 42, представляющихъ силу около 2,300 паровыхъ лошадей, но при этомъ въ расчетъ гидравлической силы:

Заводъ employs 1,250 человекъ постоянныхъ рабочихъ.

4 POWSTANIE NOWEJ PRAGI THE CREATION OF NEW PRAGA

„W 1844 roku Józef Noskowski – właściciel folwarku Targówek znajdującego się na północ od starej Pragi – podzielił w celach komercyjnych należące do niego tereny na kilkanaście kolonii. Jedną z kolonii oznaczoną nr 12 i obejmującą ok. 13 hektarów, nabył od Noskowskiego w roku 1861 – Ksawery Konopacki; inną – Kurakowski. (...) W ten sposób powstała Nowa Praga”⁸.

„In 1844 Józef Noskowski, the owner of the Targówek Folwark, located north from the Old Praga – has divided the area of his property into more than a dozen colonies for commercial reasons. Colony number 12 with the area of 13 hectares has been purchased by Ksawery Konopacki in 1861, and a different colony has been purchased by Kurakowski. (...) This is how the New Praga was born”⁸.

1861

Za symboliczne wydarzenie, dające początek procesowi powstawania Nowej Pragi, uważana jest transakcja zakupu tych terenów przez Ksawerego Konopackiego w 1861 r.

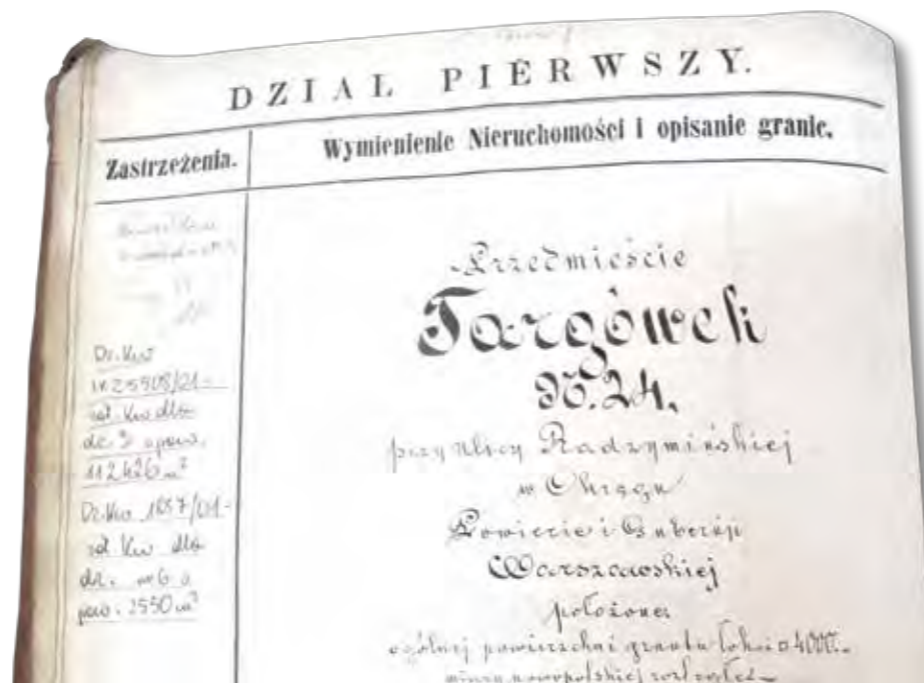
The purchase of the area by Ksawery Konopacki in 1861 is considered to be the symbolic date marking the beginning of the creation of New Praga.

Niewiele wiemy o Ksawery Konopackim i Joachimie Kurakowskim, ojcach założycielach Nowej Pragi. Z pewnością byli to przedsiębiorcy wizjonerzy, odznaczający się niezwykłym wyczuciem biznesowym, które pozwoliło im w ciągu kilku lat z zyskiem sprzedać zakupione grunty i tym samym zamienić niezagospodarowane tereny w tętniące życiem osiedle⁹.

Not much is known about Ksawery Konopacki and Joachim Kurakowski, the founding fathers of the New Praga. Surely they were entrepreneurs and visionaries, known for their excellent intuition for business, which allowed them to sell the purchased land after a few years with a profit, transforming an undeveloped land into a vibrant neighbourhood⁹.

Fragment Ksiąg Wieczystych

A fragment of the Land and Mortgage Registry

⁸Wójtowicz W., Dzieje Pragi, Warszawa 1934, Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. IX, Warszawa 1888 r. / Wójtowicz W., Dzieje Pragi, Warszawa 1934, Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tome IX, Warsaw 1888

⁹Pillich M., Osobistości i rody dawnej Nowej Pragi (w:), Odkrywanie warszawskiej Pragi, Warszawa 2009 r. / Pillich M., Osobistości i rody dawnej Nowej Pragi (in:), Odkrywanie warszawskiej Pragi, Warsaw 2009

Na obszarze Nowej Pragi wytyczono 11 ulic, przecinających się pod kątem prostym. Prasa tak opisywała założenia urbanistyczne nowo powstałej dzielnicy: „Obecnie Nowa Praga posiada sto kilkadziesiąt domów, z 2 000 ludności, przy 11 ulicach, z których 6 wytknięto równoległe do głównej osi drogi żelaznej warszawsko-petersburskiej, a mianowicie Wileńską, Nowopraską, Strzelecką, Kościelną, Brudnoską i Grodzką. Z tych ulic Wileńska zaczyna się na Starej Pradze od ulicy Brukowej, przechodzi ku Nowej Pradze przez wał czyli okopy Warszawy, w punkcie obecnie urządzonej nowej roгатki Wileńskiej, zmierza dalej ku wzgórzom piaszczystym i tam się kończy. Pięć innych ulic: Śródkowa, Wspólna, Boczna, Nowa i Stolarska, ciągnie się prostopadłe do poprzednich. Ulica Nowopraska (dziś Stalowa) (...) stanowi komunikację przez folwark Targówek z drogą bitą radzywińską; inne zaś ulice, które zatracają swe ślady pomiędzy wzgórzami piaszkowymi, (...) będą mogły być w miarę potrzeby dowolnie przedłużone”¹⁰.

11 new streets, intersecting at right angles, have been built in New Praga. The press described the urban planning of the new district as follows: „At the moment New Praga consists of one hundred several dozen houses, has 2 000 residents, by 11 streets, 6 of which run parallel to the main axis of the Warsaw-Petersburg iron road, namely Wileńska, Nowopraska, Strzelecka, Kościelna, Brudnowska and Grodzka. Wileńska street starts at Old Praga’s Brukowa street, closing to New Praga through a shaft, at the newly-organised Wileńska tollgate, goes on towards sandy hills and ends there. Five other streets: Śródkowa, Wspólna, Boczna, Nowa and Stolarska are drawn perpendicularly to the previous six. Nowopraska street (today: Stalowa) allows communication through the Targówek Folwark with the Radzymin road. Other streets, however, which lose their track between sandy hills (...) can be extended if the need arises”¹⁰.

Parcelacja gruntów podmiejskich tzw. Nowej Pragi w 1861 r., Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 41
Subdivision of suburban land of the so-called New Praga in 1861. Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 41

Obaj właściciele – Konopacki i Kurakowski – starali się wykorzystać fakt, iż w sąsiedztwie ich działek miał zostać uruchomiony Dworzec Kolei Warszawsko-Petersburskiej (obecnie Dworzec Wileński) i zaczęli na zakupionych terenach wyznaczać ulice i dzielić je na place. Zakupione tereny od Noskowskiego wkrótce zostały rozdzielone torami warszawsko-petersburskiej na dwie części, a następnie nazwane od swych właścicieli – Konopacczyzną i Kurakowszczyzną. W 1861 cały obszar Nowej Pragi został rozparcelowany na 100 posesji.

Both owners, Konopacki and Kurakowski, tried to take advantage of the fact that a Warsaw-Petersburg Railway Station (currently named Wileński Station) was about to be established in the vicinity of their land, which is why they started dividing the purchased land into plots and building streets. The area bought from Noskowski soon was divided into two by the tracks of the Warsaw-Petersburg iron road, and later named after their founders – Konopacczyzna and Kurakowszczyzna. In 1861 the whole area of New Praga has been divided into 100 estates.

¹⁰Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 40-41 / Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 40-41

Od północy Konopaccyzna sąsiadowała z kolonią po Hregorowiczu Sołowiewie – granica przebiegała wzdłuż dzisiejszej ulicy 11 listopada. Od wschodu Nowa Praga dotykała do „granicy Gór piaszczystych z Dóbr Targówek” (nazywanych też Łysymi Górami), która to granica znajdowała się mniej więcej na wysokości obecnych ulic Czyszowej i Kowelskiej. Na południu tereny Konopaccyzny przecinała linia Kolei Warszawsko-Petersburskiej. Niewielkie fragmenty posiadłości, odcięte przez kolej, graniczyły z „kolonią Brylla”. Były to tereny z dóbr Targówek, kolonizowane przez niejakiego Bruhla, który wzorował się na działaniach Konopackiego¹¹. Poza dostępnością komunikacyjną magnesem, który przyciągał inwestorów na Nową Pragę, była bliskość Warszawy oraz niskie ceny ziemi. Niewątpliwymi atutami były połączenia kolejowe z chłonnym rynkiem Cesarstwa Rosyjskiego oraz sąsiedztwo spławnej rzeki. Na etapie zakładania Nowej Pragi nie bez znaczenia były też niskie ceny gruntów. Za łokieć kwadratowy, czyli działkę o powierzchni 0,355 m kwadratowego, płacono około 20 kopiejek. Z czasem ceny dynamicznie się podniosły. Około 1880 roku sprzedawano tej samej wielkości działki już za cenę 10-krotnie wyższą – ponad 2 ruble¹².

Widok od Dworca kolei warszawsko-petersburskiej, ku ulicy Śródkowej, Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 41

View from Warsaw-Petersburg Railway station, toward Śródkowa street. Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 41

Ksawery Konopacki, aby zachęcić inwestorów i zamożnych robotników do zakupu działek, uruchomił nowoczesny system kredytowania i przedstawił atrakcyjne warunki spłaty kredytu. Była to doskonale przemyślana polityka finansowa i inwestycyjna. „A że nie każdy z aspirantów do nabycia gruntu był w posiadaniu kilkuset, a tym bardziej kilku tysięcy złotych, właściciel przeto przedstawiał na pewnym zaliczeniu, pozostawiając resztę jako dług prosty na gruncie, z opłatą 5%. Rękomię pewności kapitału stanowiła tu jedynie pracowitość i zabiegłość nabywców, z których też kilku, przystąpiwszy do kupna z kapitałem około 100 rubli srebrem (przyp. red.) wynoszącym, posiada dziś domy piętrowe wartości 3 do 4 tysięcy rubli srebrem (przyp. red.) żadnymi długami nieobciążone” – wyjaśniał „Tygodnik Ilustrowany” z 1867 roku¹³.

To encourage investors and affluent workers to buy land, Ksawery Konopacki has launched an advanced credit system and has introduced favourable payment terms. It was a perfectly thought-out financing and investment policy. As is stated in Tygodnik Powszechny in 1867: „And because not everyone who aspired to purchase land possessed several hundred zlotys, the owner agreed on an instalment, leaving the remaining amount as a straight debt with 5% payment. The diligence and skill of the buyers served as the sole warranty for the capital. Some of the buyers who possessed a capital amounting to approximately 100 silver rubles (editor’s note) at the time of purchase, now are owners of story houses worth from 3 thousand to 4 thousand silver rubles (editor’s note), not burdened by any debts”¹³.

¹¹Haratym A., Początki Nowej Pragi, Niedziela, nr 18, Warszawa 1999 r. / Haratym A., Początki Nowej Pragi, Niedziela, no. 18, Warsaw 1999

¹²Wójtowicz W., Dzieje Pragi, Warszawa 1934 r. / Wójtowicz W., Dzieje Pragi, Warsaw 1934

¹³Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 33, str. 40 / Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 33, p. 40

On the north, Konopaccyzna bordered on a colony owned by Hregorowicz Sołowiew – the border ran along today’s 11 Listopada street. On the east, the New Praga touched the „border of sandy mountains of Dobra Targówek” (also called the „Bald Mountains”), which was located approximately at the streets currently named Czyszowa and Kowelska. In the south, Konopaccyzna was crossed by the Warsaw-Petersburg railroad. Small fragments of the land, cut off by the railroad, stood next to „Bryll’s colony”. It was an area of Dobra Targówek, colonized by the so-called Bruhl, who was strongly influenced by the actions of Konopacki¹¹. Except from accessibility, another magnet attracting investors to the New Praga was the closeness to Warsaw and low prices of land. Other undeniable asset was the number of rail connections with the absorbent market of the Russian Empire, as well as the navigable river. When New Praga was being established, it was also significant that the land prices were low. A square ell of a plot of land, an equivalent of 0.355 square meters, costed around 20 copecks. With time the prices have risen significantly. Around 1880, plots of land of the same size were being sold at prices more than ten times higher – around two rubles¹².

Widok z pola praskiego na ulicę Strzelecką, Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 41
Strzelecka street, as seen from a Pragan field. Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 41

Dom p. Józefa Jankowskiego przy ul. Brudnowskiej, Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 41
House of Mr Józef Jankowski by Brudnowska street, Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 41

5 ZAGOSPODAROWANIE NOWEJ PRAGI

DEVELOPMENT OF NEW PRAGA

W roku 1865 władze rosyjskie zatwierdziły plan dzielnicy Nowej Pragi, która rozciągała się pomiędzy ulicami Wileńską, Konopacką, 11 Listopada i Szwedzką. Nowa Praga wówczas posiadała nadal charakter wiejski – świadczy o tym rycina pochodząca z 1867 roku, przedstawiająca m.in. piętrowe domki otoczone drzewami i drewnianym płotem oraz stojące na drodze krowy. Cała dzielnica powstawała początkowo jako zespół drewnianych budynków parterowych i jedno- i dwupiętrowych. Sytuacja ta była spowodowana obowiązującym do 1911 r. zakazem wznoszenia domów murowanych w pobliżu Cytadeli i Fortu Śliwickiego. Po zniesieniu zakazu, a także „dzięki temu, że w pobliżu w Żąbkach powstało kilka cegielni, na Nowej Pradze zaczęto stawiać domy murowane”¹⁴.

W centrum nowej osady, na rogu Środkowej i Strzeleckiej, zbudowano dom Ksawerego Konopackiego, co znacznie podniosło stopień atrakcyjności okolicznych terenów. Wkrótce wokół wili Konopackiego zaczęły powstawać inne reprezentacyjne budynki, wyznaczając w naturalny sposób centrum nowej dzielnicy. Na rycinie z 1867 roku widać trzy domy, najprawdopodobniej z pierwszych lat parcelacji osady – pałacyk Konopackiego, dom narożny przy ul. Środkowej 22 i dom-piekarnię przy ul. Środkowej 20. Dom Ksawerego Konopackiego został wpisany do rejestru zabytków decyzją z dnia 18 maja 2005 roku¹⁵.

In 1865 the Russian authorities have approved the district plan for New Praga, which stretched out between Wileńska, Konopacka, 11 Listopada and Szwedzka streets. New Praga had a rural character at the time – which can be confirmed by a print from 1867, illustrating story houses surrounded by trees and wooden fence, as well as cows standing on the road. The whole district initially consisted of a group of wooden one-story and two-story buildings. The situation was caused by the fact, that there was a strict ban on brick houses in the vicinity of the Citadel and Śliwiński Fort. After the ban was lifted in 1911, and also „thanks to the fact that in the neighbouring Żąbki several brickyards have been built, brick houses started to appear in New Praga”¹⁴.

Ksawery Konopacki's house was built in the centre of the new settlement, at the intersection of Środowa and Strzelecka streets, which has significantly increased the attractiveness of the neighbouring area. Soon after Konopacki's villa was surrounded by other representative buildings, naturally marking the centre of the new district. On a print from 1867 we can see three houses, most probably from the initial years of the settlement's division – Konopacki's manor, corner house at Środkowa 22 and a bakery house at Środkowa 20. Ksawery Konopacki's house has been entered into the Register of Historic Monuments by the decision dated 18 May 2005¹⁵.

W Pałacyku Konopackiego miało powstać Muzeum Warszawskiej Pragi (ostatecznie wybrano na lokalizację ul. Targową). Rozważano również ulokowanie w pałacyku Muzeum Cudu nad Wisłą i Muzeum Wnętrz Mieszczańskich. Zgodnie z zapisami Zintegrowanego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy w Domu Konopackiego ma powstać centrum społeczno-kulturalne. Miasto wybrało już generalnego wykonawcę remontu pałacyku, który ma zakończyć się w 2019 roku.

Konopacki's manor was supposed to host the Warsaw Praga Museum (however Targowa street has been chosen as the museum's location). The manor has also been considered a potential host for the Museum of the Battle of Warsaw and the Museum of Bourgeoisie Interiors. According to the Integrated Revitalisation Programme of the Capitol City of Warsaw, Konopacki's home will host a social and culture centre. The city has chosen the general contractor for the renovation of the manor, which is planned to conclude in 2019.

Pierwszy dom wystawiony w Nowej Pradze w 1860 r., Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 41
First house built in New Praga in 1860, Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 41

Dom Konopackiego był dwupiętrowy, pokryty dwuspadowym dachem, zbudowany na planie prostokąta z dwoma niewielkimi skrzydłami od strony dziedzińca. Pałacyk utrzymany był w stylu neorenesansu włoskiego. Jak opisuje jeden z historyków Warszawy: „elewacja od strony ul. Strzeleckiej jest trójosiowa, flankowana lizenami, z ryzalitowo potraktowaną częścią środkową, w której na wysokości drugiej kondygnacji po obu stronach okna balkonowego (na osi) umieszczone zostały dwie wnęki arkadowe, a nad nimi puste wnęki okulusowe. Być może kiedyś zdobiły je nieznanne nam figury. Cała elewacja jest zamknięta wydatnym, trójkątnym szczytem, na którym w polu umieszczono duże półkolistą okno. Z kolei w elewacji od strony północnej został umieszczony dwukondygnacyjny taras, obecnie zadaszony, a pierwotnie zapewne otwarty. W elewacji zwraca uwagę urozmaicony niszami arkadowymi ryzalit mieszczący klatkę schodową”¹⁶. Zdaniem M. Krasuckiego willa była zapewne nie tylko siedzibą Ksawerego Konopackiego, ale także dochodową kamienicą, o czym świadczą trzy wejścia do budynku pozwalające na wydzielenie niezależnych mieszkań.

Konopacki's home was a two-story house, covered by a gable roof, built on a rectangular plan with two small wings from the side of the courtyard. The manor was decorated according to the Italian neo-renaissance style. As described by one of Warsaw's historians: „The elevation on the side of Strzelecka street has three axes, is flanked with lisenline, with avant-corps centre, where at the height of the second on both sides of the balcony window (on the axis) two arcades have been placed, and two empty spaces, perhaps previously filled with figures which are now unknown to us. The whole facade is closed by a large, triangular top, where a large, semi-circular window has been placed. On the other hand, the northern facade contains a two-story terrace which currently covered by a roof, however it was probably initially uncovered. What draws attention is the avant-corps, decorated with arcades, where the staircase is located”¹⁶. According to M. Krasucki, the villa was probably not only Ksawery Konopacki's home, but also a lucrative tenement house, what one can assume from three separate entrances allowing the division into separate apartments.

¹⁴Ilustrowany przewodnik po Warszawie, Warszawa 1893 r. / Ilustrowany przewodnik po Warszawie, Warsaw 1893

¹⁵Krasucki M., Osobistości i rody dawnej Nowej Pragi (w:) Odkrywanie warszawskiej Pragi, Warszawa 2009 r.

¹⁶Krasucki M., Osobistości i rody dawnej Nowej Pragi (in:) Odkrywanie warszawskiej Pragi, Warsaw 2009

Konopacki, dokonując parcelacji terenów, od razu część gruntu przeznaczył na rozwój infrastruktury. „Ojciec założyciel” ofiarował grunt pod budowę szpitala przy ul. Brudnowskiej, a mieszkańcy mieli go wybudować. Niestety plan nie został zrealizowany. Podobnie jak do skutku nie doszła planowana już w 1867 r. kanalizacja terenów. Ulice na Nowej Pradze „przez piasek głęboki” były słabo przejezdne, dlatego też, żeby je wybrukować, Konopacki chciał przeznaczyć na ten cel „fundusze ze sprzedaży posesji nr 5, mającej 16 800 łokci kwadratowych powierzchni”. W „Tygodniku Ilustrowanym” czytamy, że „pierwsze potrzeby mieszkańców zaspokaja piekarnia, urządzona kosztem założyciela osady i wypuszczona w dzierżawę człowiekowi fachowemu, który całą ludność w chleb i bułki zaopatruje. Cztery jatki same się potworzyły, podobnie jak 20 sklepików”. Ponadto działała „ekspedycja pocztowa” i „trzy szkółki”, „dwie izby felczerskie i kilka akuszerok”¹⁷.

When dividing the territory, Konopacki immediately decided that some of the land will serve for the development of the infrastructure. The „founding father” has donated land for the construction of a hospital at Brudnowska street, and the residents were supposed to build it. Sadly, the idea was not implemented. Similarly, the plans made in 1867 to build a sewage system did not come to fruition. Due to „deep sands”, the streets of New Praga were hard to use, which is why to build them, Konopacki was planning to invest funds earned from „selling estate no. 5, with area of 16 800 square ells”. In Tygodnik Ilustrowany one can read that „The primary needs of the residents are met thanks to the bakery, built at the settlement’s founder’s expense, and let to a man of profession, who provides buns and bread to the whole community. Four butcher shops were built on their own, as well as 20 other stores”. Other than that, „postal expedition”, „three schools”, „two surgeon’s offices and several midwives”¹⁷ functioned in the area.

Plan sytuacyjny przedmieścia Praga z oznaczeniem regulacji przez Komitet Regulacyjny na posiedzeniu w dniu 30 stycznia 1864 r. (fot. Zbiory Biblioteki Narodowej)
Situational plan for the suburbs of Praga with regulatory marking by the Regulatory Committee at its meeting on January 30, 1864 (photo: the collection of the National Library)

¹⁷Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 33, str. 41 / Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 33, p. 41

1000 camera pojedynczego
Kop. 20.

24 stycznia 1867 r.

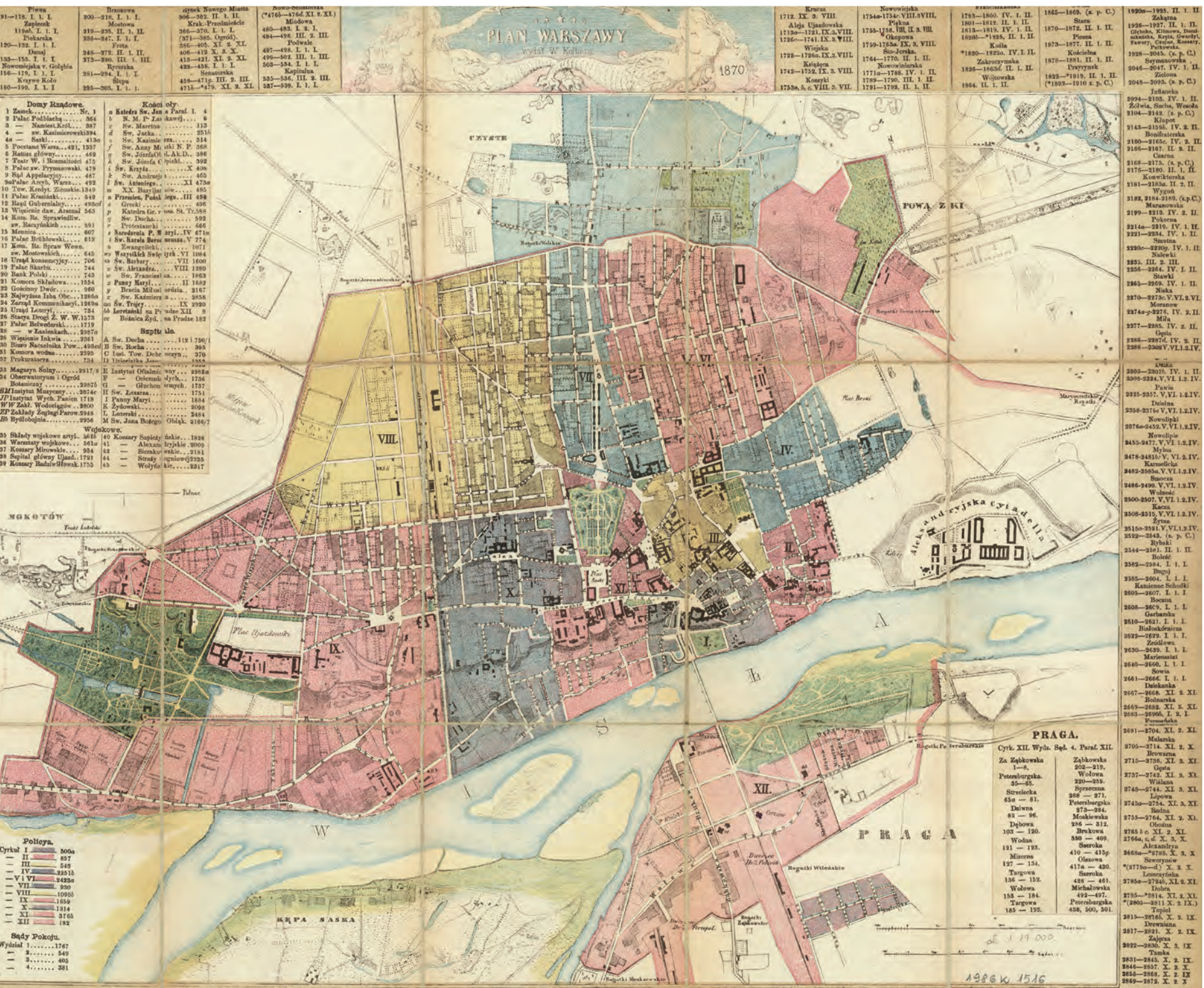

Dom założyciela Nowej Pragi, Ksawerego Konopackiego, przy ul. Środkowej. Tygodnik Ilustrowany, 1867 r., t. XV, nr 383, str. 41
Home of New Praga’s founder, Ksawery Konopacki, at Środkowa street. Tygodnik Ilustrowany, 1867, tome XV, no. 383, p. 41

PLAN WARSZAWY

wydany w Kolumnie

1870

Domys Rzadzowe

1 Zamek	200-218 I. I. I.
2 Pałac Podbielskich	219-238 II. I. II.
3 - Namienik	239-247 I. I. I.
4 - Saska	248-252 I. I. I.
5 Postanowienie	253-278 II. I. II.
6 Ratusz Główny	279-290 III. I. III.
7 Teatr W. i Romanowski	291-294 I. I. I.
8 Pałac sw. Prymasowski	295-305 I. I. I.
9 Sąd Apelacyjny	306-310 I. I. I.
10 Pałac Arceyb. Warsz.	311-315 I. I. I.
11 Tow. Kredyt. Ziemskie	316-320 I. I. I.
12 Pałac Krasinski	321-325 I. I. I.
13 Rząd Gubernialny	326-330 I. I. I.
14 Komis. Rząd. Arceyb.	331-335 I. I. I.
15 Rząd. Arceyb.	336-340 I. I. I.
16 Pałac Brühlowski	341-345 I. I. I.
17 Komis. Rząd. Spraw Wewn.	346-350 I. I. I.
18 Pałac Szwedzki	351-355 I. I. I.
19 Bank Polski	356-360 I. I. I.
20 Komora Sędziowska	361-365 I. I. I.
21 Główny Dwór	366-370 I. I. I.
22 Należyta Jaka Obraz	371-375 I. I. I.
23 Zarząd Komunikacyi	376-380 I. I. I.
24 Urząd Loteryjny	381-385 I. I. I.
25 Stary Drogi Z. W.	386-390 I. I. I.
26 Pałac Belwederski	391-395 I. I. I.
27 w Łazienkach	396-400 I. I. I.
28 Wzgórze Łazienki	401-405 I. I. I.
29 Biuro Naczelnika Pow.	406-410 I. I. I.
30 Komora wodna	411-415 I. I. I.
31 Prokuratura	416-420 I. I. I.
32 Magazyn Solny	421-425 I. I. I.
33 Obserwatoryjny	426-430 I. I. I.
34 Botaniczny	431-435 I. I. I.
35 Chłopski	436-440 I. I. I.
36 Instytut Wych. Państw.	441-445 I. I. I.
37 Zakł. Wodociąg.	446-450 I. I. I.
38 Zakł. Zogaj. Parow.	451-455 I. I. I.
39 Hydrologiczny	456-460 I. I. I.

Kościóły

1 Katedra św. Jana z Paraf. I.	4
2 N. M. P. Znakowej	6
3 św. Marcina	113
4 św. Józefa	206
5 św. Kazimierza	314
6 św. Anny Matki N. P.	368
7 św. Józefa (K. A. D.)	388
8 św. Józefa (K. P.)	392
9 św. Krzyża	408
10 św. Andrzeja	485
11 św. Anieli	428
12 XX. Bractwa	465
13 Przemien. Pańsk. Lep.	494
14 Grocki	496
15 Katedra G. r. o. św. S. Tr. 2588	512
16 św. Ducha	599
17 Piotrowski	666
18 Naczelna P. W. arcyb. IV 672	672
19 św. Karola Boromeusza	774
20 św. Elżbiety	1071
21 Wawzka Św. J. r. 1084	1084
22 św. Barbary	1180
23 św. Aleksandra	1180
24 św. Franciszka	1628
25 Panny Maryi	1182
26 Bracia Miłoś. serca	2167
27 św. Kazimierza	2538
28 św. Trójcy	IX 390
29 Łotewski na Pradze XII	8
30 Bożniczy Zł. na Pradze	182

Szpitala

A św. Ducha	1181 750
B św. Józefa	1181 750
C Inst. Tow. Dob. czyn.	370
D Chłopski	1181 750
E Instytut Ofiar. woj.	2828
F Osiemni. J. r.	1734
G - Gluchon. wyc.	1737
H św. Łazarza	1737
I Panny Maryi	1824
K Żydowski	3098
L Lotewski	2484
M św. Jana Bożego	2167 7

Wojakowce

40 Koszary Sypialn.	1826
41 - Aleks. Rybicki	2002
42 - Sienki	2181
43 - Strasz. ognioz.	2225
44 - Wołyński	2217

Polityca

Cyryl I	800a
II	837
III	848
IV	851
V	8420a
VI	930
VII	1090
VIII	1090
IX	1314
X	1314
XI	3763
XII	182

Sądy Pokoju

Wydział 1	1767
2	840
3	406
4	381

Objaśnienie

Numer siewyższo, są pod
Cytje powozna czarna
Cytje powozna czarna
Cytje powozna czarna
(k. P.) wstę pod Czarny

Obserwacja i ludność

Powierzchnia miasta
Ludność
Drogę od rzeki B. do
Drogę od rzeki B. do
Szerokość od rzeki B. do
Szerokość od rzeki B. do

Podzielenie miasta i stan Rynkowy

1 Szerokość jezdni
2 Szerokość jezdni
3 Szerokość jezdni
4 Szerokość jezdni

Hotele i Zakłady szar.

Angielski 617 (Polski)
Dziękowski 434 (Dziękowski)
Kawski 434 (Kawski)
Kawski 434 (Kawski)

Fabryki

Wyr. l. 1870
Wyr. l. 1870
Wyr. l. 1870
Wyr. l. 1870

Rzemieślnicy

2873-2875, X. 2. X.
2876-2878, X. 3. IX.
2879-2881, X. 3. IX.
2882-2884, X. 3. IX.

Praga

Cyryl XII Wyl. Sąd. 4. Paraf. XII
Za Ząbkowska 1-8
Ząbkowska 202-219
Petersburska 25-65
Stralska 62a - 81
Dziwna 82 - 96
Dziwna 97 - 104
Dziwna 105 - 120
Wolowa 121 - 138
Mieszna 139 - 154
Targowa 155 - 192
Wolowa 193 - 271
Petersburska 272 - 312
Mokotowska 313 - 324
Saska 325 - 409
Saska 410 - 425
Mieszna 426 - 441
Saska 442 - 457
Wolowa 458 - 501
Targowa 502 - 501

Plan Warszawy z 1870 r., ze zbiorów Biblioteki Narodowej (Polona)
Plan of Warsaw from 1870, from the collections of the National Library (Polona)

NOWA PRAGA CZĘŚCIĄ WARSZAWY

NEW PRAGA AS A PART OF WARSAW

W 1889 roku Nowa Praga stała się częścią Warszawy. Wówczas w obręb miasta włączono także Szmulowiznę i Kamionek. W następnym roku dzielnice te zostały umieszczone na znanym planie Warszawy, autorstwa Wiliama Lindleya.

In 1889, New Praga has become a part of Warsaw. At the time, the city also absorbed Szmulowizna and Kamionek. In the following year, these districts have been placed on the well-known plan of Warsaw by Wiliam Lindley.

Mapa Lindleya ze zbiorów Archiwum Państwowego w Warszawie
Lindley's map from the collections of the State Archives in Warsaw

Podział miasta Warszawy i przedmieścia Pragi oraz miejscowości Nowa-Praga, Szmulowizna, Targówek i Kamionek na 25 rewizów sądowych obowiązujących z 1891 r. (fot. Zbiory Biblioteki Narodowej)
The division of the city of Warsaw and the Praga suburb and Nowa-Praga, Szmulowizna, Targówek and Kamionek into 25 districts in 1891 (photo: the collection of the National Library)

I 46.877

РАСПРЕДѢЛЕНІЕ

ГОРОДА ВАРШАВЫ и ПРЕДМѢСТЯ ПРАГИ

СЪ МѢСТНОСТЯМИ:

Новая-Прага, Шмулевизна, Таргувекъ и Каменокъ
на 25 Судебно-Мировыхъ участка,
введенное съ 1/13 Января 1891 года.

Издано по распоряженію Предсѣдателя Съезда Мировыхъ
Судей гор. Варшавы

PODZIAŁ

MIASTA WARSZAWY i PRZEDMIEŚCIA PRAGI

ORAZ MIEJSCOWOŚCI:

Nowa-Praga, Szmulowizna, Targówek i Kamionek
na 25 Rewizów Sądowych,
obowiązujący od dnia 1/13 Stycznia 1891 roku.

Wydany z rozporządzenia Prezesa Zjazdu Sędziów Pokoju
miasta Warszawy

przez

20. 1. 91.

ZANIM POWSTAŁA POLLENA-URODA... BEFORE POLLENA-URODA WAS BORN...

Inwestycja Bohema – Strefa Praga powstaje na terenach, na których na przestrzeni kilkudziesięciu lat istniało kilka fabryk, w tym najbardziej rozpoznawalna fabryka Pollena-Uroda.

Ale zacznijmy od początku...

The Bohema – Strefa Praga investment is created on the land where, during the period of several decades, a number of factories existed, among which was the most recognisable Pollena-Uroda factory.

But let's start at the beginning...

1896

1896 r. – to historyczna data rozpoczęcia działalności przemysłowej na terenie obecnej inwestycji Bohema. W tym okresie powstały dwie duże fabryki:

Towarzystwo Akcyjne Fabryki Produktów Chemicznych „Praga” oraz Fabryka Lamp i Wyrobów Metalowych Braci Brüner, H. Schneider i R. Ditmar.

1896 – it's a historical date where industrial activities started on the premises of today's Bohema investment. During the period, two large factories operated:

Towarzystwo Akcyjne Fabryki Produktów Chemicznych „Praga” (Joint-stock Society of the Chemical Products Factory „Praga”) and Fabryka Lamp i Wyrobów Metalowych Braci Brüner, H. Schneider i R. Ditmar (Brüner Brothers, H. Schneider and R. Ditmar's Lamp and Metal Product Factory).

Po zakończeniu I wojny światowej (1914-1918) i odzyskaniu przez Polskę niepodległości na terenie Fabryki Lamp i Wyrobów Metalowych Braci Brüner, H. Schneider i R. Ditmar zaczyna działać Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej. Natomiast Towarzystwo Akcyjne Produktów Chemicznych „Praga” zostaje w latach 1919-1920 wykupione przez Spółkę Akcyjną „Wotitz”, by stać się następnie własnością Spółki Akcyjnej „Saturnia”.

W dwudziestoleciu międzywojennym fabryki mieszczące się na terenach przy ul. Szwedzkiej sukcesywnie zostają przejmowane przez koncern chemiczny Schicht, znany m.in. z produkcji popularnego do dzisiaj mydła marki Jeleń. Przed wybuchem II wojny światowej w 1934 r. do niemieckich właścicieli koncernu Schicht dołączają inwestorzy z Wielkiej Brytanii i Holandii (obecny międzynarodowy koncern Unilever) – i tak powstaje fabryka Schicht-Lever.

Po wyzwoleniu Warszawy, już w 1944 roku, w fabryce Schichta ponownie rusza produkcja mydła – najpierw dla wojska, potem dla ludności cywilnej.

Następnie, już w Polsce Ludowej, zakład staje się własnością skarbu państwa i po szeregu transformacji w 1956 roku uzyskuje nazwę Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”.

W latach 60-tych zakład włączono do Zjednoczenia Przemysłu Środków Piorących i Kosmetyków (później „Pollena”), skąd wywodzi się dobrze znana warszawiakom późniejsza marka „Pollena-Uroda”.

After the First World War ended (1914-1918) and Poland regained independence, the Polish Army's Rifle Ammunition factory started to operate on the old premises of the Brüner Brothers, H. Schneider and R. Ditmar's Lamp and Metal Product Factory. On the other hand, the Joint-stock Society of the Chemical Products Factory „Praga” has been purchased by the „Wotitz” Joint-stock company in 1919-1920, to later become the property of the joint-stock company „Saturnia”.

During the interwar period, the factories located on Szwedzka are being gradually taken over by the Schicht chemical corporation, famous for, among others, the production of still popular Jeleń brand soap.

Before the Second World War erupted, in 1934 German owners of the Schicht corporation are joined by investors from the United Kingdom and Netherlands (currently the international corporation Unilever) – and that is how the Schicht-Lever factory is born.

After the liberation of Warsaw, as early as in 1944, the Schicht factory starts manufacturing soap again – for the military at first, and for the civilians soon after.

After that, during the time of People's Poland (Polish: Polska Ludowa), the plant becomes the property of the state treasury, and after a series of transformations, it is renamed the Warsaw's soap and cosmetics factory „Uroda” (Polish: Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”) in 1956. In the 1960s, the plant has been acquired by the Laundry Products and Cosmetics Manufacturing Union (Polish: „Zjednoczenie Przemysłu Środków Piorących i Kosmetyków”), later called „Pollena”, which is the beginning of Warsaw's famous brand „Pollena-Uroda”.

ОТДѢЛЪ ВТОРОЙ.			
Предостереженія	Наименованіе собственника	Укрепленіе права собственности	Стоимость Рубли и копейки
	Премьст Мусзеровы „Schicht Lever” Sp. Ake.	Posiada według następującego wywodu: Tytuł własności tej nieruchomości uregulowany był na firmę „Премьст Мусзеровы „Schicht” Sp. Ake. a ponieważ nazwa tej firmy została zmieniona i bieżmi obecnie „Премьст Мусзеровы „Schicht Lever” Sp. Ake” to tytuł własności przepisано как вышє, на wniosek z dn. 24 kwietnia 1931 r. za № 75 tej ks. – Patrz dec. z dn. 28 kwietnia 1931 roku.	

Fragment Księgi Hipotecznej nr 1104 (Wydział Ksiąg Wieczystych w Warszawie)
Fragment of Mortgage Register no. 1104 (Department of Land and Mortgage Registers in Warsaw)

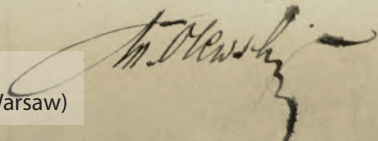
Górecki
Kocis

Wzrost
Lociada kr. nieruchomości prawem
własności nabytej pod poprzedniego wła-
ściciela Gowarycha Kocynskiego fabry-
ki produktów chemicznych „Kaga”
lozownie z nieruchomości nr 1313 na Ka-
dre za milion sześćset trzydzieści marek.
Co tu na mocy wniosku z dnia grudnia
r. 1919 nr 264 mi. Ks. wicis. zapisano
w „nieruchomościach”

klas.

1000000

Data dec. 2 dn. 3 sierpnia
r. 1920

редостереженія	Наименованіе собствен- ника	Укрепленіе права собственности	Стоимость
			Рубли и копейки

Przemysł Stuszcrowsky „Schicht Lever” Sp.
Akc.

Posiada według następującego
wywodu: Tytuł własności tej nie-
ruchomości uregulowany był na
firmę „Przemysł Stuszcrowsky
„Schicht” Sp. Akc. a ponieważ na-
zwa tej firmy została zmieniona
na i brzmi obecnie „Przemysł
Stuszcrowsky „Schicht Lever” Sp.
Akc” to tytuł własności przepi-
sano jak wyżej, na wniosek z
dn. 24 kwietnia 1931 r. za № 75
tej ks. -

Patrz dec. z dn. 28 kwietnia
1931 roku.

[Signature]

(K)

na wpis treści
wniosku № 77
str. 323/4

[Signature]

HISTORIA FABRYK DZIAŁAJĄCYCH NA TERENACH POLLENY-URODY

THE HISTORY OF FACTORIES OPERATING ON THE PREMISES OF POLLENA-URODA

TOWARZYSTWO AKCYJNE FABRYKI PRODUKTÓW CHEMICZNYCH „PRAGA” TOWARZYSTWO AKCYJNE FABRYKI PRODUKTÓW CHEMICZNYCH „PRAGA”

Towarzystwo Akcyjne Fabryki Produktów Chemicznych „Praga” założone zostało w 1896 roku. W „Gazecie Handlowej” z 1901 znajdujemy dość szczegółowe informacje na ten temat: „Towarzystwo, rozporządzając kapitałem akcyjnym w sumie 500 tys. rubli, wybuduje na ul. Szwedzkiej fabrykę, która będzie połączona z fabryką koleją, tak szerokotorową, jak i też wąskotorową. Fabryka będzie produkować przeważnie kwas siarczany – artykuł mający obszerne zastosowanie we wszystkich fabrykach chemicznych. Celem dopięcia sposobu taniego produkowania, a tym samym i możliwości taniego zbytu wyrobu, jeden z założycieli towarzystwa – p. Henryk Welt nabył za granicą patent na nową metodę postępowania przy fabrykacji kwasu siarczanego. Przy tym systemie produkcji kwasu siarczanego sposobem syntetycznym (...) zbyteczne są kosztowne aparaty koncentracyjne platynowe, a otrzymuje się kwas najwyższej koncentracji, bezwodny. Po rozcieńczeniu wodą otrzymuje się kwas siarczany, chemicznie czysty”¹⁸.

Towarzystwo Akcyjne Fabryki Produktów Chemicznych „Praga” was founded in 1896. In „Gazeta Handlowa” in 1901 one could find quite detailed information about the subject: „The company possessing share capital totalling 500 thousand rubles will build a factory on Szwedzka street, connected both by the narrow-gauge and broad-gauge rail. The factory will mainly produce sulphate acid – an article that has extensive use in all chemical factories. In order to ensure cheap manufacturing, and thus to ensure the possibility to sell the product at low prices, one of the company’s founders, Mr. Henryk Welt, has purchased abroad a patent for a new method for proceeding with sulphate acid. With this method for the production of sulphate acid synthetically (...) costly platinum concentrating apparatuses are no longer needed, while achieving the highest, water-less concentration of acid. After diluting with water, we obtain a chemically pure sulfuric acid”¹⁸.

Fragment papieru firmowego fabryki „Praga” ze stemplem z 1914 r.
Fragment of the letterhead of the „Praga” factory with a stamp from 1914

< Tow. akc. fabryki produktów chemicznych „Praga, — jak to jego nazwa pokazuje — mieścić się będzie na przedmieściu Pradze. Towarzystwo, rozporządzając kapitałem akcyjnym w sumie 500,000 rub., wybuduje na ulicy Szwedzkiej fabrykę, która będzie połączona z koleją, tak szerokotorową, jakoteż wąskotorową. Fabryka produkować będzie przeważnie kwas siarczany, artykuł, mający obszerne zastosowanie we wszystkich fabrykach chemicznych. Celem dopięcia sposobu taniego produkowania, a tem samem i możliwości taniego zbytu wyrobu, jeden z założycieli towarzystwa — p. Henryk Welt nabył za granicą patent na nową metodę postępowania przy fabrykacji kwasu siarczanego. Ten nowy sposób, wypróbowany w praktyce i dający świetne rezultaty, odkryty został przed kilku laty przez chemików, zajętych przy znanej na cały świat fabryce „Badische Anilin & Sodafabrik“ w Ludwigs-hafen. Przy tym systemie produkcji kwasu siarczanego sposobem syntetycznym za pomocą t. zw. „kontaktverfahren“ zbytecznymi są kosztowne aparaty koncentracyjne platynowe, a otrzymuje się kwas najwyższej koncentracji, bezwodny. Po rozcieńczeniu dowolną ilością wody otrzymuje się kwas siarczany, chemicznie czysty, w-zelkich koncentracjach, również i dymiący (fumans). — Wynalazek ten wywołał ogromny przewrót w fabrykacji kwasu siarczanego. — Najdalej we wrześniu r. b. fabryka akcyjna ma dostarczyć produktu swego wyrobu różnym gałęziom przemysłu krajowego.

Gazeta Handlowa, nr 56,
z dnia 8 marca 1901 r.
Gazeta Handlowa, no. 56,
from 8 March 1901

W skład Zarządu Towarzystwa wchodził: Gustaw Platz, Herman Levy, Reinhold Billig, Bronisław Goldfeder. W 1904 roku fabryka zatrudniała 100 robotników a kapitał zakładowy wynosił tyle co obrót roczny, czyli 600 tys. rubli. Na wyposażenie techniczne fabryki składały się 3 maszyny parowe i jeden silnik elektryczny. Firma produkowała głównie kwas siarczany (zwyczajny i dymiący), cerezynę, wosk do impregnacji, wosk dla kabli, smary do maszyn i wazelinę.

The Society’s Board of Directors included: Gustaw Platz, Herman Levy, Reinhold Billig, and Bronisław Goldfeder. In 1904 the factory employed 100 workers, and its share capital was 600 thousand rubles. The factory’s technical equipment consisted of 3 steam machines and one motor. The company mainly produced sulphuric acid (plain acid and oleum), ceresin, impregnating wax, cable wax, machine oils and Vaseline.

¹⁸Gazeta Handlowa, nr 56, z dnia 8 marca 1901 r. / Gazeta Handlowa, no. 56, from 8 March 1901

Fabryka rozwijała się dość szybko, bo w 1910 roku zatrudniała już ponad 130 pracowników i powiększyła swój asortyment o takie wyroby jak farby, воск pszczelny i воск do podłóg oraz pastę do obuwia „Stella”¹⁹.

The factory was developing fast, because as early as in 1910 it employed more than 130 workers and has introduced more products, such as paints, beeswax, floor wax and „Stella” shoe polish¹⁹.

ZASTRZEŻENIE WZGLĘDNE PRZECIWNIE CALOJEM LUB CZĘŚCI
WYDAWNICZWA ROK PIERWSZY
STANOWIEM STOWARZYSZENIA TECHNIKÓW W WARSZAWIE

KSIĘGA ADRESOWA PRZEMYSŁU FABRYCZNEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM na rok 1904

przy współpracości Komitetu Redakcyjnego, złożonego z pp.:
MORNA DRZEWICZNEGO, HERMANA HARBINSKIEGO I JANA SIEMICKIEGO

opracował i uładł
LEON JEZIORAŃSKI

Nr 2040.
„Praga”, Tow. Akc. fabryki produkcji chemicznych.
Adres pocztowy: Warszawa, Nowa Praga, ul. Szwedzka 26.
Adres telegraficzny: Oleum, Warszawa.
Zarząd: Gustaw Flata, Herman Levy, Reinhold Billig, Bronisław Goldfeder.
Wyroby: Kwas siarczynowy, dwusiarczynowy, ceresyna, воск do impregnacji, воск dla kół, smary do maszyn, wazelina.
Robotników: 100.
Kapitał zakładowy: 600,000 rb.
Przebieg: dwa parowe, 600,000 rb.
Mocny: 3 parowe i 1 elektryczny.

Księga adresowa przemysłu fabrycznego w Królestwie Polskim na rok 1904 r.
Address book of the industrial sector in the Kingdom of Poland for 1904

Nr. 2040. „Praga”, Tow. Akc. fabryki produktów chemicznych.
Rok założenia: 1899.
Adres: Warszawa, Nowa-Praga ul. Szwedzka Nr. 26.
Adres telegraficzny: Oleum, Warszawa.
Nr. telefonu: 1055.
Zarząd: Bronisław Goldfeder, Herman Levy, Reinhold Billig.
Wyroby: Kwas siarczynowy, dwusiarczynowy, ceresyna, воск dla szewców, воск pszczelny i воск do podłóg.

Farby: chromowa, czerwienie, ugry, umbry, farbka do bielizny, wazelina techniczna i medyczna; pasta do obuwia „Stella”.
Robotników: 200.
Kapitał zakładowy: 600,000 rb.
Silniki: 3 parowe i 1 elektryczny.

Przemysł fabryczny w Królestwie Polskim z 1910 r.
Address book of the industrial sector in the Kingdom of Poland for 1910

Gazeta Handlowa, nr 56, z dnia 8 marca 1901 r.
Gazeta Handlowa, no. 56, from 8 March 1901

GAZETA HANDLOWA

DZIENNIK, POŚWIĘCONY HANDLOWI, POLITYCE I EKONOMII.

<p>BIURO REDAKCYI I EKSPEDYCYI przy ulicy Szpitalnej 36 10. Wydawca: J. Jeziorski. Redaktor: J. Jeziorski. Zastępca: J. Jeziorski. Cena: 10 kop. w tygodniu, 30 kop. w miesiącu, 3 zł. w kwartale, 10 zł. w półroczu, 18 zł. w roku. Prenumerata w górze.</p>	<p>Pracownia Druku Handlowej Wzrost dla obywateli Wydawca: J. Jeziorski. Redaktor: J. Jeziorski. Zastępca: J. Jeziorski. Cena: 10 kop. w tygodniu, 30 kop. w miesiącu, 3 zł. w kwartale, 10 zł. w półroczu, 18 zł. w roku. Prenumerata w górze.</p>	<p>Oficyna drukarska Wydawca: J. Jeziorski. Redaktor: J. Jeziorski. Zastępca: J. Jeziorski. Cena: 10 kop. w tygodniu, 30 kop. w miesiącu, 3 zł. w kwartale, 10 zł. w półroczu, 18 zł. w roku. Prenumerata w górze.</p>	<p>Adres Telegraficzny OKRET—WARSZAWA. Cennik nr. 26. Kod: 5525. W Biuro Handlowej Wzrost dla obywateli. Cennik nr. 12.</p>
--	--	---	--

TELEGRAMY.

Petersburg, 7 marca. Dnia 7 marca odbył się pierwszy zjazd komisji do badania potrzeb państwa w dziedzinie przemysłu i handlu. W tym zjeździe wzięli udział: minister przemysłu i handlu, minister skarbu, minister wojny, minister spraw zagranicznych, minister oświaty i nauce, minister zdrowia, minister rolnictwa i lasów, minister kolei państwowych, minister poczt i telegrafów, minister finansów i skarbowości, minister górniczo-geologiczny, minister przemysłu i handlu, minister skarbu, minister wojny, minister spraw zagranicznych, minister oświaty i nauce, minister zdrowia, minister rolnictwa i lasów, minister kolei państwowych, minister poczt i telegrafów, minister finansów i skarbowości, minister górniczo-geologiczny.

Berlin, 8 marca. Sprawa zamachu jest między innymi przedmiotem dyskusji w Reichstagu. W tym dniu odbył się zjazd komisji do badania potrzeb państwa w dziedzinie przemysłu i handlu. W tym zjeździe wzięli udział: minister przemysłu i handlu, minister minister skarbu, minister wojny, minister spraw zagranicznych, minister oświaty i nauce, minister zdrowia, minister rolnictwa i lasów, minister kolei państwowych, minister poczt i telegrafów, minister finansów i skarbowości, minister górniczo-geologiczny.

Wiedeń, 8 marca. Wiedeńskie wiadomości z Berlina. W tym dniu odbył się zjazd komisji do badania potrzeb państwa w dziedzinie przemysłu i handlu. W tym zjeździe wzięli udział: minister przemysłu i handlu, minister minister skarbu, minister wojny, minister spraw zagranicznych, minister oświaty i nauce, minister zdrowia, minister rolnictwa i lasów, minister kolei państwowych, minister poczt i telegrafów, minister finansów i skarbowości, minister górniczo-geologiczny.

Praga, 8 marca. W tym dniu odbył się zjazd komisji do badania potrzeb państwa w dziedzinie przemysłu i handlu. W tym zjeździe wzięli udział: minister przemysłu i handlu, minister minister skarbu, minister wojny, minister spraw zagranicznych, minister oświaty i nauce, minister zdrowia, minister rolnictwa i lasów, minister kolei państwowych, minister poczt i telegrafów, minister finansów i skarbowości, minister górniczo-geologiczny.

Warszawa, 8 marca. W tym dniu odbył się zjazd komisji do badania potrzeb państwa w dziedzinie przemysłu i handlu. W tym zjeździe wzięli udział: minister przemysłu i handlu, minister minister skarbu, minister wojny, minister spraw zagranicznych, minister oświaty i nauce, minister zdrowia, minister rolnictwa i lasów, minister kolei państwowych, minister poczt i telegrafów, minister finansów i skarbowości, minister górniczo-geologiczny.

¹⁹Jeziorski L., Przemysł fabryczny w Królestwie Polskim, Warszawa 1910 r. / Jeziorski L., Przemysł fabryczny w Królestwie Polskim, Warsaw 1910

SPÓŁKA AKCYJNA „WOTITZ” ORAZ PRZEMYSŁOWE TOWARZYSTWO PRZETWORÓW TŁUSZCZOWYCH „SATURNIA” SPÓŁKA AKCYJNA SPÓŁKA AKCYJNA „WOTITZ” AND PRZEMYSŁOWE TOWARZYSTWO PRZETWORÓW TŁUSZCZOWYCH „SATURNIA” SPÓŁKA AKCYJNA

W okresie międzywojennym nastąpiły istotne zmiany, zarówno w kwestii własności Fabryki Produktów Chemicznych „Praga”, rodzaju produkcji, jak i sposobu zagospodarowania terenu. W latach 1919-1920 fabryka Produktów Chemicznych „Praga” została przejęta przez Spółkę Akcyjną „Wotitz”, wśród jej udziałowców byli przedstawiciele koncernu „Schicht”. Produkowano nadal mydło do prania i farby oraz rozpoczęto destylować żywicę na kalafonię i terpentynę²⁰.

The interwar period has brought several essential changes, both regarding the ownership of the Praga chemical product factory, as well as regarding the methods of production and land development. Between 1919 and 1920 the chemical product factory Praga has been taken over by Spółka Akcyjna „Wotitz”. Among Wotitz’s shareholders were the representatives of the Schicht corporation. Laundry soap and pain was still being produced, however the factory began processing resin to obtain rosin and turpentine²⁰.

Rys. Przegląd Przemysłowo-Handlowy, nr 5-6, Warszawa 1926 r.
Fig. Przegląd Przemysłowo-Handlowy, no. 5-6, Warsaw 1926

²⁰Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena Uroda, Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warszawa 1964 r.
Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena Uroda, Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warsaw 1964

Następnie, w 1920 roku fabryka stała się własnością Spółki Akcyjnej „Saturnia”, która w 1921 roku zmieniła nazwę na Przemysłowe Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia” Spółka Akcyjna. W 1922 roku kapitał zakładowy wynosił 60 mln marek a dyrektorem zarządzającym był dr Józef Landau. Prokurentami byli: Józef Wotitz i Zygmunt Moszkowski. Najpierw siedziba spółki znajdowała się na ul. Królewskiej 6, potem przeniesiono ją na ul. Marszałkowską 138 w Warszawie²¹. Niemiecki koncern „Schicht” posiadał udziały zarówno w spółce Wotitz, jak i Saturnia. Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia” produkowało mydło, w tym znaną markę „Jeleń-Schicht”, którego produkcja na większą skalę była możliwa dzięki nabyciu licencji od firmy Georg Schicht S.A. w Ujściu w Czechosłowacji. Zarząd podjął decyzję o przebudowie fabryki i zgodnie z planami w 1923 roku uruchomione zostały dwa nowe działy produkcji: rozszczepianie tłuszczów metodą zmydlania wapiennego oraz fabrykacja gliceryny. W 1926 roku nastąpiło połączenie „Saturni” z fabryką Przetworów Tłuszczowych „Trzebinia” i tym samym podwyższenie kapitału zakładowego do 1 200 000 zł²².

In 1920 the factory has become the property of Spółka Akcyjna „Saturnia”, which has been renamed in 1921 into Przemysłowe Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia” Spółka Akcyjna. In 1922 the share capital amounted to 60 million marks, and doctor Józef Landau was the managing director. Józef Wotitz and Zygmunt Moszkowski were the proxies. At first, the company’s headquarters was located at Królewska 6, however it was later moved to Marszałkowska 138 in Warsaw²¹. The German Schicht corporation owned shares both in Wotitz, as well as in Saturnia. Saturnia produced soaps, including the famous „Jeleń-Schicht” brand, which they could mass produce thanks to the license purchase from Georg Schicht S.A. in Czechoslovakian Ústí nad Labem. By Board’s decision, the factory has been remodelled, and according to plans from 1923 two new production departments have been established, namely: fat splitting by saponification with calcium and glycerine production. In 1926 „Saturnia” has merger with the factory Przetwory Tłuszczowe „Trzebinia” (the fat product factory „Trzebinia”), thus increasing the share capital to 1 200 000 PLN²².

Sroka A., Księga adresowa przemysłu, handlu i finansów, Warszawa 1922 r.
Sroka A., Księga adresowa przemysłu, handlu i finansów, Warsaw 1922

²¹Sroka A., Księga adresowa przemysłu, handlu i finansów, Warszawa 1922 r. / Sroka A., Księga adresowa przemysłu, handlu i finansów, Warsaw 1922
²²Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Materiały na 80-lecie Fabryki Mydła i Kosmetyków w Warszawie, 1974-1976, sygn. 1/29
Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Materiały na 80-lecie Fabryki Mydła i Kosmetyków w Warszawie, 1974-1976, file no. 1/29

„Saturnia reklamowała się jako największe przedsiębiorstwo przetwarzania tłuszczów w Polsce. Dostarczała hurtowo i detalicznie towary własnej produkcji takie jak: tłuszcz jadalny „Ceres”, trzy rodzaje mydła: „Jeleń-Schicht”, „Saturnia” i „Merkur”, proszek do prania „Pochwała gospodyń” oraz jak głosiła reklama „idealny środek samopiorący Radion”²³.

„Saturnia” has advertised itself as the largest fat processing business in Poland. It was both a retailer and wholesaler of their own products such as: „Ceres” edible fat, three types of soap („Jeleń-Schicht”, „Saturnia” and „Merkur”), laundry powder „Pochwała gospodyń” and, according to its advertisement, „the perfect laundry product Radion”²³.

7394. „Saturnia”, Sp. Ak., Przem.
Tow. Przetworów Tłuszczowych (1921).
Adr. Królewska 6.
Dyr. zarz. Dr. Józef Landau.
Prok. Józef Wotitz, Zygmunt
Moszkowski
Kap. 60 m. mk.
Wyr. mydło.
Bl. szczeg. p. ogł. Nr 835.

Sroka A., Księga adresowa przemysłu,
handlu i finansów, Warszawa 1922 r.
Sroka A., Księga adresowa przemysłu,
handlu i finansów, Warsaw 1922

1921

W 1921 r. pojawiła się pierwsza partia mydła marki „Jeleń”. Fabryka na ul. Szwedzkiej należała wtedy do Towarzystwa Przetworów Tłuszczowych „Saturnia”.

In 1921, the first batch of „Jeleń” brand soap has been produced. At the time, the factory at Szwedzka was the property of the fat processing company „Saturnia”.

Do produkcji mydła „Jeleń-Schicht” używano najlepszych gatunków tłuszczów roślinnych, w tym oleju kokosowego i palmowego oraz najlepszych tłuszczów zwierzęcych, posiadających do 75% zawartości kwasów tłuszczowych. W produkcji stosowano tłuszcze rozszczepiane nowoczesną metodą Krebitza²⁴.

W 1926 r. Przegląd Przemysłowo-Handlowy informował, iż „Spółka Akcyjna Saturnia jest dzisiaj największym i pod względem technicznym najbardziej wyposażonym przedsiębiorstwem przemysłu tłuszczowego w całej Rzeczypospolitej”. Z inicjatywy Związku Przemysłowców Polskich „Lewiatan” zakład został w 1928 roku sprzedany koncernowi mydlarsko-tłuszczowemu „Schicht”, który miał swoje przedstawicielstwa w większości krajów Europy²⁵.

To produce the „Jeleń-Schicht” soap, the factory used the finest quality vegetable fats, such as palm oil and coconut oil, as well as best animal fats containing up to 75% of fatty acids. Other than that, they used fats split using Krebitz’s modern method²⁴.

In 1926 Przegląd Przemysłowo-Handlowy informed, that „Spółka Akcyjna Saturnia is today’s largest and the most technologically well-equipped business of the Polish fat industry”. In 1928, by the initiative of Związek Przemysłowców Polskich „Lewiatan”, the plant has been sold to the soap and fats corporation „Schicht”, who at the time had their offices in the majority of European countries²⁵.

²³Przegląd Przemysłowo-Handlowy, nr 4, Warszawa 1926 r. / Przegląd Przemysłowo-Handlowy, no. 4, Warsaw 1926

²⁴Ibidem / Ibid

²⁵Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena Uroda, Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warszawa 1964 r.

Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena Uroda, Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warsaw 1964

Biblioteka
Prez. Rady Ministrów
Nr. inw. 3676

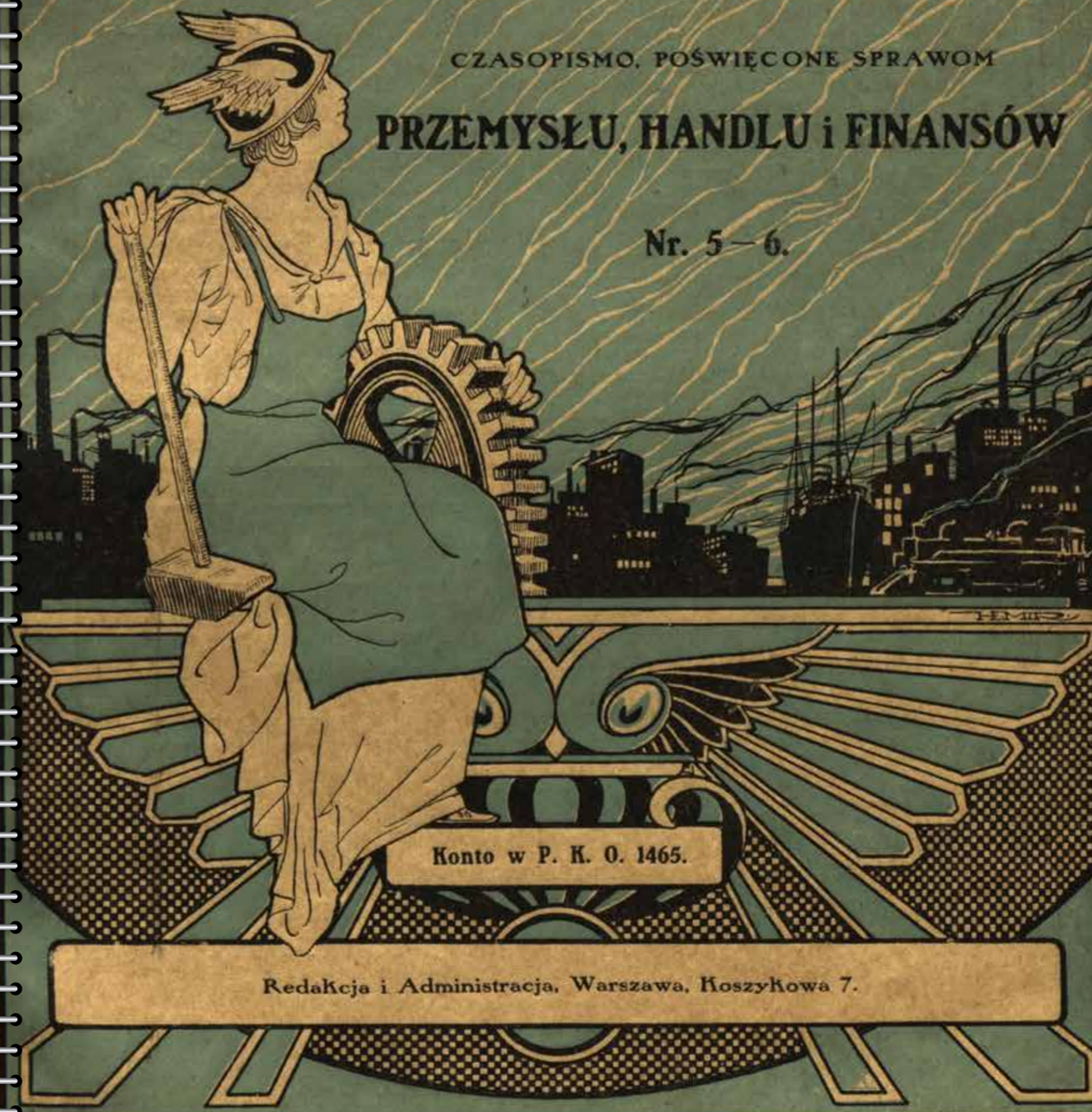
Szósty rok wydawnictwa.

PRZEGLĄD PRZEMYSŁOWO-HANDLOWY

CZASOPISMO, POŚWIĘCONE SPRAWOM

PRZEMYSŁU, HANDLU i FINANSÓW

Nr. 5-6.

W dziedzinie przetwarzania
TŁUSZCZÓW
NAJWIĘKSZYM
PRZEDSIĘBIORSTWEM W POLSCE
JEST

„SATURNIA”

SP. AKC.

WARSZAWA, UL. MARSZAŁKOWSKA № 138.

SKRZYŃKA POCZT. 149.

DOSTARCZA WAGONOWO I DETALICZNIE NA-
STĘPUJĄCE TOWARY WŁASNEJ PRODUKCJI:

Najlepszy tłuszcz jadalny „CERES“

MYDŁO NAJWYŻSZEGO GATUNKU „JELEŃ-SCHICHT“

Mydło „SATURNIA“ marki „Pasterka“

Mydło „MERKUR“ marki „Gwiazda“

Proszek do prania „POCHWAŁA GOSPODYŃ“

GLICERYNĘ CHEMICZNIE CZYSTĄ, techniczną
i dynamitową.

Idealny środek samopiorący
RADION.

Przeгляд Przemysłowo-Handlowy nr 5-6, Warszawa 1926 r.

Przeгляд Przemysłowo-Handlowy no. 5-6, Warsaw 1926

Przemysłowe Tow. Przetworów Tłuszczowych

„SATURNIA”

Spółka Akcyjna

Warszawa, Królewska № 6, skrzynka pocztowa № 149.

Poleca hurtowo;

Mydło do prania

w najlepszym gatunku marki „Jeleń”.

CERES czysty tłuszcz jadalny roślinny, **GLICERYNE** chemicznie czystą (farmaceutyczną) i techniczną.
nie zawierający ani wody, ani soli.

OLEJ JADALNY w najlepszym gatunku. **OLEINE** dla przemysłu włókienniczego.

POKOST z oleju lnianego. **STEARYNE**. **OLEJ KOKOSOWY**.

TŁUSZCZ do pasów napędnych. **OLEJ PALMOWY** (z jąder palmowych).

835

TALGIT USTALONY TRAN
w najlepszych gatunkach.

■■■■■■■■

FABRYKA LAMP I WYROBÓW METALOWYCH BRACI BRÜNNER, H. SCHNEIDER I R. DITMAR

FABRYKA LAMP I WYROBÓW METALOWYCH BRACI BRÜNNER, H. SCHNEIDER I R. DITMAR

Akcyjne Towarzystwo Fabryki Lamp Bracia Brünnner, Hugo Schneider i R. Ditmar powstało w 1899 roku. Zatrudniało ok. 500-600 robotników a kapitał zakładowy wynosił 1 000 000 rubli. W fabryce produkowano lampy naftowe, gazowe i elektryczne. A także palniki wszelkich gatunków. Kuchenki i piecyki naftowe oraz wyroby aluminiowe. Fabryka dysponowała silnikiem parowym o sile 180 koni. W zarządzie zasiadali: Adolf Rothstein, Aleksander Brünnner, Jan Schneider-Dorffel, Maks Gurewicz i Marcin Rhein²⁶.

Akcyjne Towarzystwo Fabryki Lamp Bracia Brünnner, Hugo Schneider i R. Ditmar has been founded in 1899, employed around 500-600 workers, and its share capital amounted to 1 000 000 rubles. The factory produced oil lamps, gas lamps, electric lamps, all kinds of burners, oil cookers and stoves and aluminum products. The factory was equipped with a 180 horsepower steam engine. Its Management Board consisted of: Adolf Rothstein, Aleksander Brünnner, Jan Schneider-Dorffel, Maks Gurewicz and Marcin Rhein²⁶.

Nadruk na firmowym papierze fabryki lamp i wyrobów metalowych Braci Brünnner, H. Schneider i R. Ditmar w Warszawie, Archiwum Państwowe w Warszawie
Company letterhead of the Brünnner Brothers, H. Schneider and R. Ditmar's lamp and metal products factory in Warsaw

W 1910 r. fabryka znajdowała się na ul. Szwedzkiej, ale jej skład fabryczny na ul. Trębackiej 15 a biuro sprzedaży i wzorcowni na ul. Nowojasnej 6²⁷. Przy fabryce, od strony ul. Strzeleckiej firma zbudowała domy mieszkalne dla swoich pracowników²⁸.

Podczas I wojny światowej (1914-1918), w czasie odwrotu Rosjan, znaczną część maszyn i urządzeń należących do fabryki lamp Brünnner, Schneider i Dittmar wywieziono z Warszawy do Rosji. Następnie Niemcy, którzy wkroczyli w 1915 roku do Warszawy, urządzili w budynkach przy ul. Szwedzkiej fabrykę wełny drzewnej. Dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku fabryka przeszła pod polski zarząd wojskowy²⁹.

In 1910 the factory was located on Szwedzka; however its warehouse was located on Trębacka 15, and the office stood at Nowojasna 6²⁷. Next to the factory, at Strzelecka, the company has built residential houses for their employees²⁸.

During the First World War (1914-1918) during the retreat of the Russians, a large number of the machines owned by the Brünnner, Schneider and Ditmar factory have been moved from Warsaw to Russia. Later the Germans who marched into Warsaw in 1915 have established a wood wool factory in the buildings on Szwedzka. Only after Poland regained independence in 1918, the factory has been governed by the Polish military authorities²⁹.

²⁶Jeziorski L., Księga adresowa przemysłu fabrycznego w Królestwie Polskim, Warszawa 1905 r. / Jeziorski L., Księga adresowa przemysłu fabrycznego w Królestwie Polskim, Warsaw 1905

²⁷Jeziorski L., Przemysł fabryczny w Królestwie Polskim, Warszawa 1910 r. / Jeziorski L., Przemysł fabryczny w Królestwie Polskim, Warsaw 1910

²⁸Krasucki M., Katalog warszawskiego dziedzictwa postindustrialnego, Warszawa 2009 r. / Krasucki M., Katalog warszawskiego dziedzictwa postindustrialnego, Warsaw 2009

²⁹Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej, Warszawa 1925 r., Centralna Biblioteka Wojskowa, Sygn. 87987

Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej, Warsaw 1925, Central Military Library, file no. 87987

PRZEMYSŁ FABRYCZNY W KRÓLESTWIE POLSKIM

Przemysł fabryczny
w Królestwie Polskim z 1910 r.
Industrial sector of the Kingdom
of Poland from 1910

ROK 1910

Fabryki lamp i wyrobów brązowych.

m. Warszawa.

Nr. 1045. **Bitschan P.**, fabr. wyrobów metalowych.

Rok założenia: 1828.

Adres: Warszawa, ul. Długa 51.

Nr. telefonu: 613.

Właściciel: Paweł Bitschan.

Kierownicy: M. Rychliński i J. Pawłowski.

Wyroby: Szyldy i tablice metalowe. Ozdoby metalowe. Artykuły kościelne i dewocyjne.

Robotników: 30.

Kapitał zakładowy: 100,000 rb.

Przybliż. obrót roczny: 80,000 rb.

Blizsze szczegóły: patrz ogłoszenie Nr. 85.

Nr. 1046. **Bracia Brüner, Hugo Schneider i R. Ditmar**, Akc. Tow. fabryki lamp.

Rok założenia fabryki: 1899.

Adres pocztowy: Warszawa, Nowa Praga, ul. Szwedzka 8/12.

Adres biura sprzedaży i wzorowni: Warszawa, ul. Nowojasna 6, Max Gurewicz.

Adres telegraficzny: Zjednoczone, Warszawa.

Nr. telefonu: fabryki i zarządu 1649; biura technicznego 1777; składu 742.

Dyrektorzy: Aleksander Brüner, Jan Schneider-Dorffel, Maks Gurewicz, Marcin Rhein i Arnold Feigl.

Zastępcy: Adolf Gurewicz i Wiktor Wiesznicki.

Prokurent: Maks Brandt.

Wyroby: Lampy naftowe, gazowe i elektryczne. Palniki wszelkich gatunków. Kuchenki i piecyki naftowe. Wyroby aluminiowe i z innych metali.

Skład fabryczny: Warszawa, ul. Trębacka 15.

Robotników: 500 — 600.

Kapitał zakładowy: 1,000,000 rb.

Przybliż. obrót roczny: 1,200,000 rb.

Silnik: parowy o mocy 180 koni.

Nr. 1047. **Burke Karol**, fabryka lamp brązowych.

Adres: Warszawa, ul. Niecała 1.

Nr. telefonu: 14771.

Nr. 1048. **Dzięciołowski K. i S-ka**, fabryka wyrobów galanteryjno-metalowych.

Adres: Warszawa, ul. Chłodna 44.

Właściciele: Karol Dzięciołowski i Stanisław Gaszczyński.

Wyroby: Okucia i ozdoby meblowe metalowe.

Robotników: 8.

Nr. 1049. **Eilstein Bracia**, fabryka lamp i wyrobów brązowych.

Rok założenia: 1888.

Adres: Warszawa, ul. Pawia 44.

Nr. telefonu: 1082.

Robotników: około 200.

Silnik: parowy o mocy 18 koni.

Księga adresowa przemysłu fabrycznego
w Królestwie Polskim na rok 1904

WOJSKOWA WYTWÓRNIA AMUNICJI KARABINOWEJ (W.W.A.K.) WOJSKOWA WYTWÓRNIA AMUNICJI KARABINOWEJ (W.W.A.K.)

Po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości na terenie fabryki lamp Brüner, Schneider i Dittmar utworzono Wojskową Wytwórnę Amunicji Karabinowej (W.W.A.K.).

Wytwórnia została oficjalnie utworzona w 1921 roku rozkazem gen. ppor. A. Kaczyńskiego – ówczesnego Szefa Departamentu Artylerii i Uzbrojenia Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Tymczasowym kierownikiem nowo powstałej Wytwórni Amunicji Karabinowej został kpt. S. Witkowski, dotychczasowy kierownik techniczny Warsztatów Amunicyjnych nr 1 w Warszawie. Nadzorował on przejmowanie zniszczonych pomieszczeń dawnej fabryki lamp przy ul. Szwedzkiej 8/12, kierował remontem i przeróbkami hal oraz montażem maszyn. Od 1922 roku kierownictwo wytwórni zostało powierzone inżynierowi Feliksowi Kwaskowskiemu³⁰.

Z chwilą objęcia budynków przez Wojskową Wytwórnę Amunicji Karabinowej – fabryka wełny – którą założyli Niemcy w czasie okupacji podczas I wojny światowej, jeszcze nie była całkowicie zlikwidowana i przez jakiś okres obie te fabryki mieściły się razem.

After the First World War ended and Poland has regained its independence, the old premises of the Brüner, Schneider and Dittmar lamp factory served as the location for Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej W.W.A.K. (the Military Rifle Ammunition Manufacturing Plant).

The manufacturing plant has been officially established in 1921 by the order of lieutenant general A. Kaczyński, who at the time was the Head of the Artillery and Arms Department by the Ministry of Military Matters.

Captain S. Witkowski has been nominated the temporary manager of the newly established rifle ammunition manufacturing plant. Previously, captain Witkowski worked as the technical director of manufacturing workshops no. 1 in Warsaw. As part of his work, he supervised the takeover of run-down locations of the former lamp factory at Szwedzka 8/12, he coordinated the renovation and remodelling as well as the installation of machines.

In 1922, engineer Feliks Kwaskowski has been nominated the manufacturing plant's manager³⁰.

When the buildings have been taken over by the rifle ammunition manufacturing plant, the wool factory established by the Germans during the occupation has not yet been completely dissolved, and for a period of time the factories shared the premises.

Fot. Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej z 1925 r., Archiwum Centralnej Biblioteki Wojskowej
Photo: Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej from 1925, Archives of the Central Military Library

Fot. Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej z 1925 r., Archiwum Centralnej Biblioteki Wojskowej
Photo: Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej from 1925, Archives of the Central Military Library

Wytwórnia Amunicji Karabinowej posiadała odziedziczone po fabryce lamp Dittmara maszyny parowe, z których jedna, dwucylindrowa z kondensacją i stawidłem Widmana, poruszała stale transmisję wytwórni. Dodatkowo, po zlikwidowaniu w 1922 roku Wytwórni Łusek i Łódek w Poznaniu, wszystkie maszyny z Poznania trafiły na ul. Szwedzką w Warszawie. Pozostałe maszyny zostały sprowadzone z Austrii.

Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej składała się z trzech oddziałów produkcyjnych: łuskowni, kulowni i łódkowni oraz z oddziału mechanicznego, gdzie dla tych trzech oddziałów produkcyjnych wykonywane były narzędzia. Oddział łuskowni początkowo składał się z czterech kompletów maszyn kupionych od austriackiej firmy Rotha. Maszyny te były przystosowane do wyrobu amunicji austriackiej systemem Mannlichera i dopiero po odpowiedniej przeróbce podajników maszyny przystosowano do wyrobu amunicji Mausera. Dziennie produkowano maksymalnie ok. 50 tys. łusek³¹.

Pod koniec 1921 roku wytwórnia zatrudniała 310 robotników i mogła wytwarzać rocznie 24 mln łusek i kul karabinowych. Fabryka osiągnęła pełną zdolność produkcyjną dopiero w maju 1922 roku³². W 1924 roku wytwórnia zatrudniała 595 osób, w tym 275 mężczyzn i 320 kobiet.

The Rifle Ammunition manufacturing plant had inherited steam machines from Dittmar's lamp factory. One of the machines, double-cylinder with condensation and Widman's valve gear has powered the transmission in the plant. Additionally, after Wytwórnia Łusek i Łódek (Clip and Shell Manufacturing Plant) in Poznań, all machines from Poznań had been moved to Szwedzka in Warsaw. The remaining machines had been imported from Austria.

The military rifle ammunition manufacturing plant was divided into three production departments: shell hall, bullet hall and clip hall, as well as a mechanical department, where tools were being produced for the other three departments. The shell hall initially consisted of four machine sets purchased from Austrian company Rotha. The machines were adjusted to produce Austrian ammunition according to the Mannlicher system, and only after the feeders have been modified, the machines were ready to produce Mauser ammunition. Up to 50 thousand shells were being manufactured in one day³¹.

In the late 1921, the manufacturing plant employed 310 workers and could produce 24 million Rifle shells and bullets annually. The factory has reached its full production potential in May 1922³². In 1924 the manufacturing plant employed 596 people, namely 275 men and 320 women.

³⁰Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej (W.W.A.K.) / Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej (W.W.A.K)

³¹Ibidem / Ibid

³²Gołębiowski J., Przemysł wojenny w Polsce 1918-1939, Kraków 1990 r., str. 24 / Gołębiowski J., Przemysł wojenny w Polsce 1918-1939, Cracow 1990, p. 24

W Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej – przebieraczki – tj. kobiety pracujące w oddziale segregacji, ręcznie sprawdzały jakość każdej łuski. Norma wyniosła 5 000 sztuk dziennie.

In the Military Rifle Ammunition Manufacturing Plant, the sorters – women working in the sorting department – would manually check the quality of every shell. 5 000 pieces was the daily norm.

W Wytwórni Amunicji kobiety w oddziale segregacji „przy specjalnie skonstruowanych w tym celu stołach, przeglądały każdą łuskę z osobna, ze wszystkich stron. Żmudna ta robota pochłaniała masę czasu i pieniędzy, największe bowiem osiągnięcie maksimum wydajności jednej przebieraczki było 8 000 łusek dziennie”³³. Potem przesegregowane paczki łusek były jeszcze kontrolowane przez starsze kontrolerki, które z każdej skrzynki sprawdzały losowo wybrane łuski.

In the ammunition manufacturing plant, the women of the sorting department would „sit by specially designed table, examine every shell individually, from every angle. This laborious task would cost plenty of time and money, because the maximum effectiveness of one sorter was 8 000 thousand shells a day”³³. After that, sorted packs of shells were later examined by senior controllers, who would randomly pick shells from every batch and check their quality.

Fot. Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej z 1925 r., Archiwum Centralnej Biblioteki Wojskowej
Photo: Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej from 1925, Archives of the Central Military Library

Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej produkowała przede wszystkim łuski, kule i łódki systemem Mausera. Ponadto wykonywała zlecenia na produkcję naboju do szkolenia żołnierzy w ładowaniu i repetowaniu karabinu (wyrób własnego projektu), naboje do pistoletów automatycznych Browninga oraz naboje francuskie kaliber 8 mm³⁴.

The Military Rifle Ammunition Manufacturing Plant produced mainly shells, bullets and clips according to the Mauser system. Other than that, the Plant would take orders for the production of bullets used for military training, namely Rifle loading and reloading (own project), Browning automatic pistol ammunition and French 8 mm calibre bullets³⁴.

Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej ze względu na trudności lokalowe zlikwidowano latem 1925 r.³⁵

The Military Rifle Ammunition Manufacturing Plant was closed down in the summer of 1925 due to difficulties related to its location³⁵.

³³Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej, Warszawa 1925 r., Centralna Biblioteka Wojskowa, Sygn. 87987
Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej, Warsaw 1925., Central Military Library, File no. 87987

³⁴Ibidem / Ibid

³⁵Gołębiowski J., Przemysł wojenny w Polsce 1918-1939, Kraków 1990 r., str. 24 / Gołębiowski J., Przemysł wojenny w Polsce 1918-1939, Cracow 1990, p. 24

SZLIFIERKA FASONOWA

PRASA DO DRUTU OŁOWIANEGO

KARABIN MASZYNOWY W STRZELNICY

LABORATORJUM CHEMICZNE

Fot. Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej z 1925 r., Archiwum Centralnej Biblioteki Wojskowej
Photo: Księga Pamiątkowa Wojskowej Wytwórni Amunicji Karabinowej from 1925, Archives of the Central Military Library

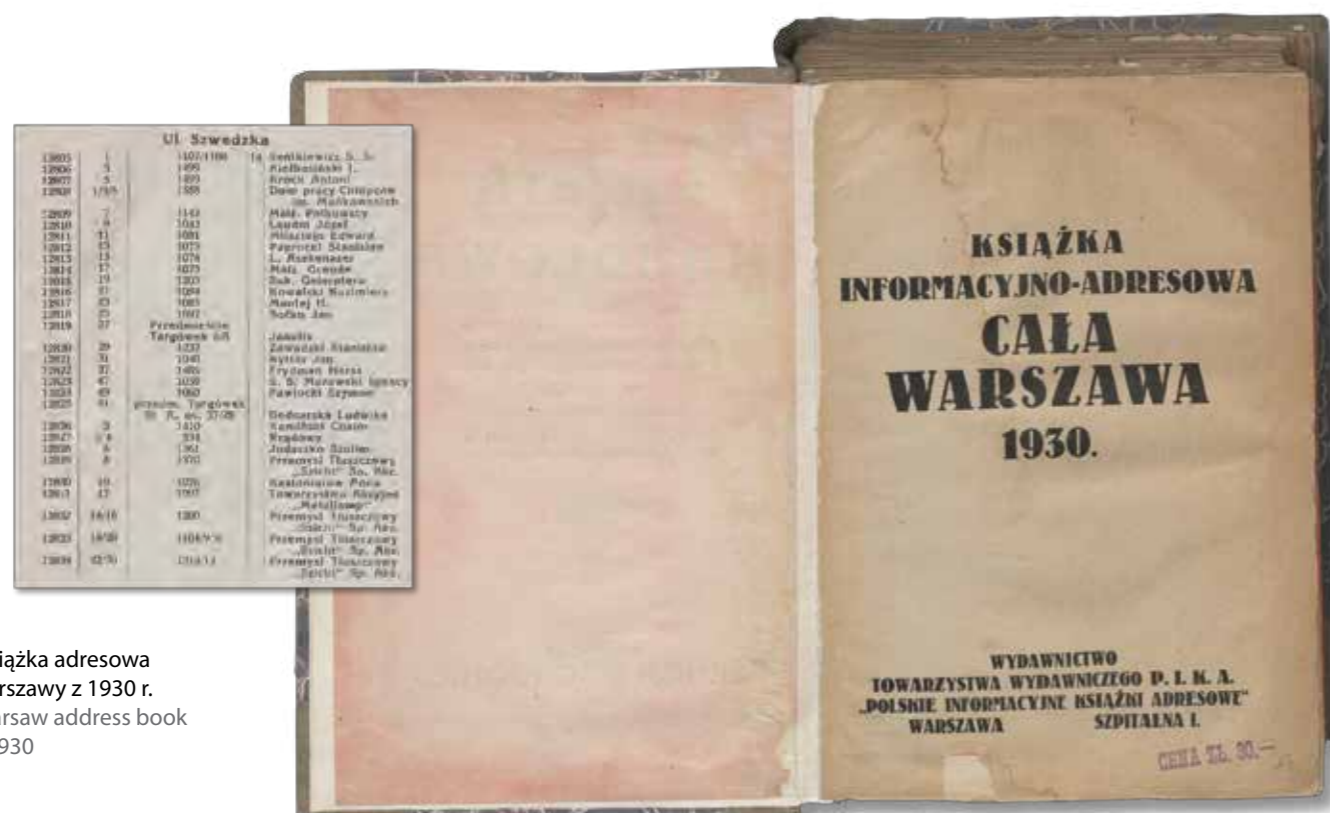
TABOR

FABRYKA SCHICHT SCHICHT FACTORY

W 1928 r. koncern tłuszczowy „Schicht” staje się właścicielem terenów dawniej należących do Fabryki Lamp Braci Brüner, H. Schneider i R. Ditmar (potem Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej) oraz terenów należących do fabryki Produktów Chemicznych „Praga” (potem Spółka Akcyjna „Wotitz” oraz Przemysłowe Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia”).

In 1928, the fat processing corporation Schicht „becomes the owner of the premises previously owned by the Brüner Brothers, H. Schneider and R. Ditmar’s lamp factory (later known as the Military Rifle Ammunition Manufacturing Plant) and the premises owned by the Chemical Product Factory „Praga” (later owned by Spółka Akcyjna „Wotitz” and Przemysłowe Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia”).

Rys. Książka adresowa dla Warszawy z 1930 r.
Fig. Warsaw address book from 1930

Fabryka stale się rozwijała, kapitał zakładowy w 1930 roku został powiększony do 8 100 000 zł a liczba pracowników wynosiła w sumie 812 osób. „Schicht” posiadał dwie fabryki: w Warszawie oraz w Trzebini³⁶.

Fabryka w Trzebini została ostatecznie przejęta przez koncern „Schicht” w 1928 roku. W Trzebini produkowano tłuszcz jadalny „Ceres” i margaryny. Zatrudniano około 150 osób³⁷.

Flagowymi produktami firmy „Schicht” były cenione wówczas produkty takie jak mydło „Jeleń-Schicht”, proszek „Radion” i tłuszcz jadalny „Ceres”. Ponadto produkowano takie mydła jak: terpentynowe, „Merkur”, „Ptak”, „Soap”, „Suche”, tekstylowe i szare.

W asortymencie firmy znajdowały się także oleje jadalne oraz gliceryna chemicznie czysta, techniczna i dynamiczna.

The factory was constantly developing, in 1930 the share capital rose to 8 100 000 PLN and the number of employees was 812. „Schicht” owned two factories: one in Warsaw and one in Trzebina³⁶.

The factory in Trzebina was ultimately purchased by the Schicht corporation in 1928. The Trzebina factory, employing 150 people at the time, produced margarine and edible fat „Ceres”³⁷.

Among „Schicht” corporation’s flagship products were the popular products such as the „Jeleń-Schicht” soap, „Radion” laundry powder and edible fat „Ceres”.

Other than that, the company produced soaps such as: turpentine soap, „Merkur”, „Ptak”, „Soap”, „Suche”, textile and grey.

The assortment also included edible oils and chemically pure, technical and dynamic glycerine.

³⁶Archiwum Mazowieckiego Konserwatora zabytków, Analiza historyczno-konserwatorska, sygn. 1244, Warszawa 2004 r.

Archiwum Mazowieckiego Konserwatora zabytków, Analiza historyczno-konserwatorska, file no. 1244, Warsaw 2004

³⁷Kiryk F., Trzebina. Zarys dziejów miasta i regionu, Kraków 1994 r. / Kiryk F., Trzebina. Zarys dziejów miasta i regionu, Cracow 1994

Kawiarnia „Gastronomia” przy zbiegu ulic Nowego Światu i Alej Jerozolimskich w Warszawie, na dachu kamienicy neon reklamujący skaczącego jelenia z podpisem „Mydło Jeleń Schicht”, fot. NAC
Cafe „Gastronomia” at the intersection of Nowy Świat and Aleje Jerozolimskie in Warsaw, a neon sign hangs on the roof, picturing a jumping deer, signed „Jeleń-Schicht soap”, photo courtesy of the National Digital Archive

PRZEMYSŁ TŁUSZCZOWY
SCHICHT S. A.

NAJWIĘKSZE ZAKŁADY
PRZETWORÓW TŁUSZCZOWYCH
W POLSCE

WARSZAWA, NOWY ZJAZD Nr 1

FABRYKI: W WARSZAWIE
I TRZEBINI (MAŁOPOLSKA)

WYRABIA MARKI ŚWIATOWEJ SŁAWY:

MYDŁO „JELEŃ SCHICHT“

„RADION“

IDEALNY ŚRODEK SAMOPIORĄCY

„CERES“

TŁUSZCZ JADALNY

INNE ARTYKUŁY:

MYDŁA:

TERPENTYNOWE, „MERKUR“,
„PTAK“, „SOAP“, „SUCHE“,
TEKSTYLOWE, SZARE

OLEJE JADALNE

GLICERYNĘ: CHEMICZNIE CZYSTĄ,
TECHNICZNĄ I DYNAMITOWĄ

Warszawa, ulica Nowy Świat pomiędzy ulicą Książęcą i Alejami Jerozolimskimi, na budynku reklama proszku do prania „Radion”, fot. NAC
Warsaw, Nowy Świat street between Książęcą street and Aleje Jerozolimskie, on the building advertisement of washing powder “Radion”, photo: NAC

■■■■■■■■■■

PRZEMYSŁ TŁUSZCZOWY SCHICHT-LEVER SCHICHT-LEVER FAT INDUSTRY

W 1934 r. w wyniku przejęcia akcji przez inwestorów z Wielkiej Brytanii (Lever Brothers Ltd. i Unilever Ltd.) i Holandii (A. Jurgens N.V.) powstała spółka – Przemysł Tłuszczowy Schicht-Lever S.A. Koncern posiadał dwa zakłady, tj. na warszawskiej Pradze oraz w Trzebinii. W 1938 r. wysokość kapitału zakładowego wynosiła 15 000 000 zł, podzielonego na 150 000 akcji.

W skład kadry zarządzającej wchodził: dr Jerzy Michalski (prezes), dr Henryk Schicht (vice-prezes), dr Józef Landau, Franciszek Schicht, Croudson William Barnish, Werner Schicht. Zarząd i biura „Schichta” do rozpoczęcia II wojny światowej mieściły w budynkach przy Nowym Zjeździe 1. W skład koncernu wchodziły również spółki córki „Saturnia”, „Elida” oraz „Marga”³⁸.

In 1934, as a result of stock acquisition by investors from the United Kingdom (Lever Brothers Ltd. And Unilever Ltd.) and the Netherlands (A. Jurgens N.V.) a new company was born - Przemysł Tłuszczowy Schicht-Lever S.A. The corporation owned two plants, namely one in the Warsaw Praga and one in Trzebinia. In 1938, the share capital of the company amounted to 15 000 000 PLN, divided into 150 000 stocks. The management consisted of: doctor Jerzy Michalski (President of the Board), doctor Henryk Schicht (Vice President of the Board), doctor Józef Landau, Franciszek Schicht, Croudson William Barnish, and Werner Schicht. Schicht management and offices were located in the buildings at Nowy Zjazd 1 until the Second World War erupted. The corporation also included subsidiaries such as „Saturnia”, „Elida” and „Marga”³⁸.

„Jeleń - Schicht” mydło, bloczek reklamowy „Jeleń-Schicht”, soap, advertisement

Rys. Reklama mydła Jeleń Schicht w „Przyjaciółce” z 1936 r. Fig. Advertisement of the Jeleń-Schicht soap in „Przyjaciółka” from 1936

Fabryka mydła „Schicht-Lever” produkowała mydło „Jeleń-Schicht” oraz „Biały Jeleń”, środki piorące „Radion”, „Lux” oraz VIM (proszek do czyszczenia i szorowania). Dodatkowo wytwarzano tłuszcz jadalny „Ceres” oraz glicerynę chemicznie czystą i techniczną³⁹.

W 1939 roku firma Schicht-Lever przeszła w wyniku przejęcia całości akcji na własność koncernu Unilever⁴⁰.

The Schicht-Lever soap factory manufactured the „Jeleń-Schicht” soap and the „Biały Jeleń” soap, laundry products „Radion”, „Lux” and VIM (polishing and cleaning powder). Additionally, the factory produced edible fat „Ceres”, chemically pure glycerine and technical glycerine³⁹.

In 1939 the Schicht-Lever company taken over by the Unilever corporation, who have purchased all their stocks⁴⁰.

³⁸Rocznik Polskiego Przemysłu i Handlu 1938, poz. 5260, Warszawa 1938 r. / Rocznik Polskiego Przemysłu i Handlu 1938, item. 5260, Warsaw 1938

³⁹Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Materiały na 80-lecie Fabryki Mydła i Kosmetyków w Warszawie, 1974-1976, sygn. 1/29

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Materiały na 80-lecie Fabryki Mydła i Kosmetyków w Warszawie, 1974-1976, file no. 1/29

⁴⁰Kiryk F., Trzebinia – Zarys dziejów miasta i regionu, Kraków 1994 r. / Kiryk F., Trzebinia – Zarys dziejów miasta i regionu, Cracow 1994

Staraniem Związku Izb Przemysłowo-Handlowych Rzeczypospolitej Polskiej
Publié par les soins de l'Union des Chambres d'Industrie et de Commerce en Pologne
Under auspices of the Union of Chambers of Industry and Commerce in Poland
Herausgegeben auf Veranlassung des Verbandes der Industrie – und Handelskammern in Polen

ROCZNIK

P O L S K I E G O
P R Z E M Y S Ł U
I H A N D L U

ANNUAIRE

D E L'INDUSTRIE
E T D U C O M M E R C E
E N P O L O G N E

DIRECTORY

O F M A N U F A C T U R E R S
& M E R C H A N T S
O F P O L A N D

JAHRBUCH

D E R I N D U S T R I E
U N D D E S H A N D E L S
I N P O L E N

1 9 3 8

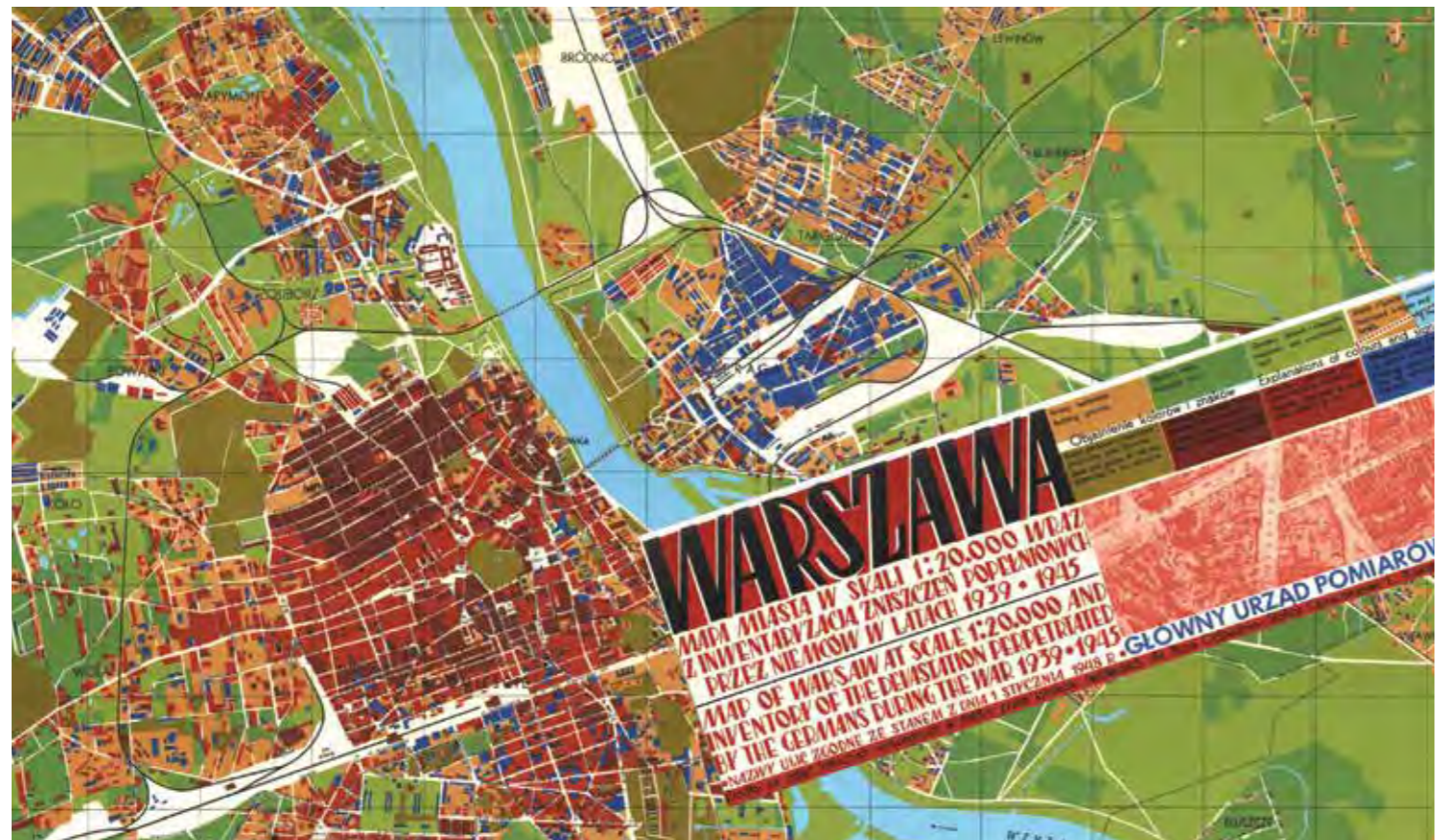
NAKLAD – ÉDITEURS – PUBLISHERS – VERLAG:
POLSKA SPÓŁKA WYDAWNICTW INFORMACYJNYCH, Sp. z o. o.
Warszawa, Wiejska 10, tel. 8-17-25 (Gmach Izby Przemysł.-Handlowej)

FABRYKA W CZASIE WOJNY I JEJ ODBUDOWA
FACTORY: WARTIME AND RECONSTRUCTION

II wojna światowa nie oszczędziła przemysłu na warszawskiej Pradze. Ucierpiał on zarówno na skutek działań wojennych, jak również w wyniku zniszczeń i rabunku wycofujących się wojsk hitlerowskich.

Z zachowanych źródeł z tamtego okresu wynika, iż spośród około 80 największych zakładów przemysłowych Pragi - 16 miało zniszczenia w budynkach przekraczające 70%, 20 dalszych większe niż 30%.

Mapa z inwentaryzacją zniszczeń dokonanych przez Niemców w latach 1939-1945 (fot. Muzeum Warszawy)
Map presenting the damage caused by Germans in 1939-1945 (photo courtesy of the Museum of Warsaw)

Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warszawa 1966 r.
Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warszawa 1966

The Second World War has taken its toll on the industries of Warsaw's Praga. The industry suffered both from warfare as well as destruction and looting by the hands of re-treating Nazi soldiers. The German army has moved a large portion of equipment, precious machines and installations.

The sources that remained from that period one state that, among 80 largest industrial plants of Praga, 16 had suffered losses greater than 70%, 20 more greater than 30%.

Besides production equipment, Germans have taken from Praga large amounts of resources and semi-finished goods. However, the greatest loss, beside the destruction of entire factories, was the theft of engines, which resulted in only 30% of the machinery resources being set in motion.

Str. 4.
DZISIAJ, SOBOTA
3
LUTY
Blazeja

Codziennie bolarski
Czy to możliwe?

(TE) Jedną z największych niuanczek chwili obecnej jest daleka od rozwiązania sprawa komunikacji.
Ludzie spiesząc do swych miejsc pracy przebywają codziennie milowe przestrzenie i zderzając oszczędnie ze sobą, nie mogąc się dotrzeć uruchomienia pierwszego tramwaju. O ile jednak warszawscy są tutaj z tej sytuacji, o tyle w gorszej sytuacji znajdują się mieszkańcy dzielnic podwarszawskich.

Pod kierownictwem ob. dr. A. Krauze w dniu wczorajszym została uruchomiona fabryka przetworów fermentacyjnych pod nazwą „Instytut Fermentacyjny”, która wyrabia buliony t. z. kost-

(Zaw.) Po wyzwoleniu Warszawy lewobrzeżnej udali się z Pragi na drugą stronę Wisły grupy operacyjne celem ochrony powierzonych im placówek. Na szczególne wyróżnienie zasługują grupa pracowników fabryki Schichta na czele z kierownikiem fabryki, która wywiązała się wzorowo ze swych zadań.

Pracownikom Schichta polecono zabezpieczyć pokrewnie fabryki w nowooswobodzonej części Warszawy. Ciociał dostępnym do niektórych obiektów był utrudniony ze względu na zwały gruzu i założone miny, grupa Schichta przystąpiła natychmiast do pracy w terenie, mimo, że postawienie było połączone nawet z naratanem życia. Okazało się, że spod gruzów fabryk warszawskich można wykopać wiele cennych

Ważne zebranie
członków Str. Demokratycznego
W niedzielę dnia 4 lutego b.r. odbyło się Ważne Zebranie członków Stronnictwa Demokratycznego Okręgu Warszawskiego o godz. 10-iej w sali Państwowego Instytutu Telekomunikacyjnego ul. Haluzowa 9-11.

Ważne zebranie
członków Str. Demokratycznego
W niedzielę dnia 4 lutego b.r. odbyło się Ważne Zebranie członków Stronnictwa Demokratycznego Okręgu Warszawskiego o godz. 10-iej w sali Państwowego Instytutu Telekomunikacyjnego ul. Haluzowa 9-11.

Ogłoszenie
Komisje Organizacyjne Związku Zaw. Drogistów zwołują na dzień 4. II 1945 r. o godz. 11-tej zebranie ogólnowojenne w lokalu przy ul. Radzimińskiej Nr. 53, m. 25. Prosimy o przybycie wszystkich członków Związku Zaw. Drogistów.

KRONIKA MIEJSKA

Warszawa wraca do życia

Uruchomienie pierwszych warsztatów na terenie Warszawy

Zaledwie 3 tygodnie upłynęło od chwili wyzwolenia Warszawy, a już na gruzach Stolicy widać życie. Uwaga władz miejskich zwróciła się przede wszystkim na kwestię zaopatrzenia ludności Warszawy w artykuły żywnościowe, jednakże i inne sprawy są w miarę możności rozwiązywane.

Zdawałoby się na przykład, że wśród zwalów kamieni nie może być mowy o odbudowie życia gospodarczego, a jednak wiele osób wzięło się energicznie do pracy. Wiodym osiągnięciem jest np. uruchomienie pierwszych zakładów przemysłowych.

Fabryka Schichta

(Zaw.) Po wyzwoleniu Warszawy lewobrzeżnej udali się z Pragi na drugą stronę Wisły grupy operacyjne celem ochrony powierzonych im placówek. Na szczególne wyróżnienie zasługują grupa pracowników fabryki Schichta na czele z kierownikiem fabryki, która wywiązała się wzorowo ze swych zadań.

Pracownikom Schichta polecono zabezpieczyć pokrewnie fabryki w nowooswobodzonej części Warszawy. Ciociał dostępnym do niektórych obiektów był utrudniony ze względu na zwały gruzu i założone miny, grupa Schichta przystąpiła natychmiast do pracy w terenie, mimo, że postawienie było połączone nawet z naratanem życia. Okazało się, że spod gruzów fabryk warszawskich można wykopać wiele cennych

Apro wizacja miasta

Prolongata ważności kart apro wizacyjnych

Wydział Apro wizacji Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy podaje do wiadomości, że w m-cu lutym t. b. artykuły żywnościowe wydawane będą na karty z nadrukiem „Grudzień 1944 r.”, przy czym mieszkańcy świeżo przybyli, lub świeżo przyjeżdżający otrzymają karty z wyciętymi kuponami, przydadłoby należnymi na m-c styczeń t. b. t. j. bez numerów: 1, 2, 3, 4, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 20 i 24.

Ogłoszenie

Wydział Apro wizacji Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy podaje do wiadomości, że w m-cu lutym t. b. artykuły żywnościowe wydawane będą na karty z nadrukiem „Grudzień 1944 r.”, przy czym mieszkańcy świeżo przybyli, lub świeżo przyjeżdżający otrzymają karty z wyciętymi kuponami, przydadłoby należnymi na m-c styczeń t. b. t. j. bez numerów: 1, 2, 3, 4, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 20 i 24.

Warszawa wraca do życia

Uruchomienie pierwszych warsztatów na terenie Warszawy

Zaledwie 3 tygodnie upłynęło od chwili wyzwolenia Warszawy, a już na gruzach Stolicy widać życie. Uwaga władz miejskich zwróciła się przede wszystkim na kwestię zaopatrzenia ludności Warszawy w artykuły żywnościowe, jednakże i inne sprawy są w miarę możności rozwiązywane.

Zdawałoby się na przykład, że wśród zwalów kamieni nie może być mowy o odbudowie życia gospodarczego, a jednak wiele osób wzięło się energicznie do pracy. Wiodym osiągnięciem jest np. uruchomienie pierwszych zakładów przemysłowych.

Fabryka Schichta

(Zaw.) Po wyzwoleniu Warszawy lewobrzeżnej udali się z Pragi na drugą stronę Wisły grupy operacyjne celem ochrony powierzonych im placówek. Na szczególne wyróżnienie zasługują grupa pracowników fabryki Schichta na czele z kierownikiem fabryki, która wywiązała się wzorowo ze swych zadań.

Pracownikom Schichta polecono zabezpieczyć pokrewnie fabryki w nowooswobodzonej części Warszawy. Ciociał dostępnym do niektórych obiektów był utrudniony ze względu na zwały gruzu i założone miny, grupa Schichta przystąpiła natychmiast do pracy w terenie, mimo, że postawienie było połączone nawet z naratanem życia. Okazało się, że spod gruzów fabryk warszawskich można wykopać wiele cennych

Apro wizacja miasta

Prolongata ważności kart apro wizacyjnych

Wydział Apro wizacji Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy podaje do wiadomości, że w m-cu lutym t. b. artykuły żywnościowe wydawane będą na karty z nadrukiem „Grudzień 1944 r.”, przy czym mieszkańcy świeżo przybyli, lub świeżo przyjeżdżający otrzymają karty z wyciętymi kuponami, przydadłoby należnymi na m-c styczeń t. b. t. j. bez numerów: 1, 2, 3, 4, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 20 i 24.

Ogłoszenie

Wydział Apro wizacji Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy podaje do wiadomości, że w m-cu lutym t. b. artykuły żywnościowe wydawane będą na karty z nadrukiem „Grudzień 1944 r.”, przy czym mieszkańcy świeżo przybyli, lub świeżo przyjeżdżający otrzymają karty z wyciętymi kuponami, przydadłoby należnymi na m-c styczeń t. b. t. j. bez numerów: 1, 2, 3, 4, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 20 i 24.

GDZE SA NASI BLISCY ?

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

GDZE SA NASI BLISCY ?

Przyznajcie się, że nie wszyscy znamy adresy swoich najbliższych. Wiele rodzin rozdzieliło się w czasie wojny i teraz trudno znaleźć swoich bliskich. Prosimy o ogłoszenie w tym celu ogłoszenia w tym celu.

OKRES OKUPACJI NIEMIECKIEJ I ZNISZCZENIA GERMAN OCCUPATION AND DESTRUCTION

Już od września 1941 roku pracownicy fabryki Schicht braли udział w działaniach polskiego państwa podziemnego. W pracy stosowali sabotaż, czyli tzw. akcje „żółwiej” pracy oraz opracowywali plan przeciwdziałania niszczeniu fabryki przez ustępujące wojska niemieckie. Plan mający na celu zabezpieczenie fabryki wdrożono na początku września 1944 roku w obliczu zbliżającej się Armii Czerwonej. Dzięki tym działaniom zabezpieczono surowce i urządzenia, pozwalające na podjęcie natychmiastowej produkcji po wyzwoleniu Pragi, tj. 14 września 1944 roku⁴².

Zakłady Schichta bardzo mocno ucierpiały w momencie wycofywania się wojsk niemieckich z Pragi. Przede wszystkim zakład został praktycznie pozbawiony maszyn. 90% parku maszynowego uległo zniszczeniu lub zostało wywiezione przez okupanta. Magazyn został zniszczony w 40%. Na szczęście zachowały się pozostałe budynki. W momencie wyzwolenia w zakładach pracowało około 160 osób⁴³.

Pracownicy zakładu opowiadali, iż „w 1945 odziedziczyli tylko połowę substancji starego zakładu, reszta leżała w gruzach” - przekazywał J. Oleksiewicz na łamach „Stolicy”⁴⁴.

Załoga Schichta pomagała w zabezpieczaniu po wyzwoleniu lewobrzeżnej Warszawy także innych zakładów przemysłowych. Ówczesne „Życie Warszawy” informowało, iż „po wyzwoleniu Warszawy lewobrzeżnej udały się z Pragi na drugi brzeg Wisły grupy operacyjne celem ochrony powierzonych im placówek. Na szczególne wyróżnienie zasługuje grupa pracowników fabryki Schicht na czele z kierownikiem fabryki (...). Pracownikom Schichta polecono zabezpieczyć pokrewne fabryki w nowo oswobodzonej części Warszawy. Chociaż dostęp do niektórych obiektów był utrudniony ze względu na zwały gruzu i założone miny, grupa Schichta przystąpiła natychmiast do pracy w terenie. Okazało się, że spod gruzów warszawskich fabryk można wykopać wiele cennych surowców i maszyn (...). Wszystkie zakłady przemysłowe, do których skierowano grupę operacyjną z fabryki Schichta, były całkowicie opuszczone. Celem ochrony mienia obiektów przemysłowych zorganizowano dozór z pośród ochotników”⁴⁵.

From as early as September 1941, the workers of the Schicht factory took part in the operations of the Polish Underground State. During their work they used sabotage, namely the „turtle” working method, and also were preparing a plan to prevent the destruction of the factory by the hand of withdrawing German troops. The plan to secure the factory has been implemented in early September 1944 in the face of approaching Red Army. Thanks to these actions, the resources and equipment has been protected, which enabled immediate return to production after Praga has been liberated on 14 September 1944⁴².

The Schicht factories had suffered great losses then German troops were withdrawing from Praga. Above all else, the plant was left without almost all of its machines. 90% of the machinery resources has been destroyed or stolen by the invader. 40% of the warehouse has been destroyed. Luckily, the other buildings remained. At the time of liberation, 160 people worked in the plants⁴³.

The workers of the plant would tell that „in 1945 they inherited only half of the old plant, the rest was covered in rubble” - as cited by J. Oleksiewicz on the pages of „Stolica”⁴⁴.

The Schicht crew helped to secure other industrial plants of the left-bank Warsaw after its liberation. At the time, „Życie Warszawy” informed that „after the liberation of the left-bank Warsaw, operating groups have rushed from Praga to secure premises placed under their care. A group of Schicht factory workers, led by their manager, deserves special honours (...). The Schicht workers were ordered to secure related factories in the newly-liberated part of Warsaw. Although access to some of the premises limited due to piles of rubble and planted mines, the Schicht group immediately started field action. It turned out, that plenty precious resources and machines have been unearthed from the rubbles of Warsaw’s factories (...). All manufacturing plants, where the operating group from the Schicht factory had been directed to, were completely abandoned. In order to secure the property of the industrial premises, volunteers had been given guard duty”⁴⁵.

Zniszczona w czasie II wojny światowej fabryka Schicht – zdjęcie z 1947 r., fot. PAP/CAF
Schicht factory, destroyed during the Second World War – picture from 1947, photo: PAP/CAF

⁴²Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Materiały na 80-lecie Fabryki Mydła i Kosmetyków w Warszawie, 1974-1976, sygn. 1/29 / Archiwum Państwowe m.st. Warszawy, Materiały na 80-lecie Fabryki Mydła i Kosmetyków w Warszawie, 1974-1976, file no. 1/29

⁴³Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warszawa 1966 / Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warszawa 1966

⁴⁴Oleksiewicz J., Stolica, nr 52/53, Warszawa 1978 r. / Oleksiewicz J., Stolica, no. 52/53, Warsaw 1978

⁴⁵Życie Warszawy z 3 lutego 1945 r. / Życie Warszawy from 3 February 1945

Dlaczego nie zabezpiecza się fabryki?

Zwiedzamy „Schichta” na Pradze

Zółte, prawie metrowej długości sztaby. Stoły sztab wypełniają halę.

Złoto?

Nie. Po prostu mydło. Setki kilogramów mydła.

— Raz na sześć tygodni — mówi inż. Bodałski, kierownik produkcji — robimy dobre, 82 procentowe mydło. W ciągu 6 miesięcy wyprodukowaliśmy 175 ton, z tego dla wojska — 150 ton. Niestety, brak dostatecznej ilości tłuszczu nie pozwala nam na robotę „całą parą”. A możemy łącznie (wliczając w to 250 t. mydła zwykłego, 25 t. toaletowego, 250 t. proszku do prania, 60 ton proszku do czyszczenia i różne kosmetyki) wyprodukować 655 ton miesięcznie.

— Fabrykę dzwignęliśmy sami — objaśnia prezes rady zakładowej, ob. Steciuk. — Ręce robotników, pracowników dawnej firmy „Schichta”, zdolały już w listopadzie uruchomić ocalałe maszyny i rozpocząć wyrób mydła z pozostałych zapasów tłuszczu.

Z początkiem bieżącego roku rozpoczęliśmy produkcję na szerszą skalę.

— Przy „normalnej” dostawie tłuszczów — dorzuca inż. Domański, dyrektor fabryki — możemy obsłużyć całą Polskę. Zresztą już teraz organizujemy siedź przedstawicielstw: w Łodzi, Katowicach, Poznaniu, Odynie itd.

Oglądamy kolejno poszczególne obiekty wytwórni. Długą drogę musi przejść tłuszcz, aby ukazać się na rynku, jako pachnący kawałek mydła, czy też w postaci proszku do prania.

A więc najpierw beczki z tłuszczem wędrują do wdmuchowni, gdzie gromadzi się w

zbiornikach zapas „surowca”, by go potem podawać kolejnym przemianom: gotowania (kiedy i odstania (t.zw. odstojniki). Następnie przepuszcza się tłuszcz do t.zw. „montejuza” i dalej do pras, skąd już żółte tafle wędrują poprzez t.zw. rygle (kranjanie mechaniczne) jako sztabki długości 92,5 cm. do podziału na kawałki stemplowane znakiem firmowym. A potem — w świat, by pomagać skrzętnym gospodarzom w utrzymaniu czystości.

— Trzeba przyznać — stwierdzają to zgodnie dyrektor i prezes rady zakładowej — że gdyby nie poświęcenie wszystkich pracowników, całego zespołu bez wyjątku, byłibyśmy jeszcze z produkcją „daleko w lesie”.

— Zniszczenia są znaczne — mówi ob. Steciuk — ale byłyby o wiele przedziej usunięte, gdyby np. nie stwarzano nam takich trudności jak ostatnio z przydziałem cegły. A przecież zabezpieczenie fabryki, która jest dobrem całego Państwa, wszystkich nas, musi być troską każdego. Dajcie nam cegłę i konieczne materiały — a już w niedługim czasie zabezpieczymy

Nowa taryfa osobowa na PKP obniżona o 20 proc.

Z dnieniem 1 września 1945 r. obniżone zostały średnio o 20% opłaty normalne za przejazd osób na liniach normalnego, szerokiego i wąskiego toru P.K.P. Odpowiednio zostały też obniżone opłaty ulgowe. Wprowadzono nowe tabele opłat za bilety odcinkowe miesięczne szkolne, zaś bilety miesięczne robotnicze i pracownicze dla dojazdów do pracy i z powrotem ustalono na poziomie trzykrotnej ceny biletu za przejazd jednorazowy na danej odległości (najmniej jednak 30 zł.). Te same opłaty obowiązują na podwarszawskich kolejach dojazdowych z wyjątkiem Elektrycznych Kolei Dojazdowych. (t.)

wszystkie budynki, jak zrobiliśmy to z laboratorium i z niektórymi halami.

I nam się wydaje, że tylko trochę dobrej woli odpowiednich czynników i można będzie wszystkiego dokonać. Tak doskonale zorganizowanemu zespołowi, o czym świadczą zarówno wyniki pracy, jak i życie społeczne (stołówka pierwszorzędnie zorganizowana własna spółdzielnia, gazetka ściana, orkiestra itd.) mogące służyć innym za wzor — tym bardziej należy pomóc. I to jak najprędzej. (As)

Dzieci otrzymają Nie kupować starych książek

Początek roku szkolnego obrzymiej Wielkość rodziców przyniósł poważną troskę: zaopatrzenie młodzieży w podręczniki szkolne. Niesumieśni sprzedawcy, korzystając z braku podręczników na rynku księgarskim, wystrubowują spekulacyjne ceny. Tak np. za podręcznik, który przed 1939 r. kosztował zł. 1,50, obecnie żądają 400 zł.!

Jak oficjalnie informuje Ministerstwo Oświaty, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych podjęły druk podręczników na rok szkolny 1945/46. Już ukazały się: M. Falski, Elementarz dla szkół wiejskich (str. 160, cena zł. 38. — łącznie z zeszytami zadań) oraz H. Szlpper i T. Wojewski, „Ku lepszemu przyszłości”, czwórki polskie dla starszej młodzieży szkół powszechnych i kursów dla dorosłych (str. 317, cena zł. 25. —).

W druku znajduje się szereg podręczników, wśród których: M. Falski, Elementarz dla szkół wiejskich i zeszyty zadań elementarnych (dla miast i wsi); A. Rusiecki, Z. Zarzecki, Z. Chwałkowski, W. Schayer — Arytmetyka dla klasy I-iej, tychże autorów arytmetyka dla klasy II-iej

WZBRONIONY

URUCHOMIENIE ZAKŁADÓW SETTING THE PLANTS IN MOTION

15 października 1944 r. – uruchomiono zakład pod nazwą Przemysł Tłuszczowy „Schicht”.

23 października 1944 roku nad firmą Schicht ustanowiono na mocy instrukcji Kierownika Resortu Gospodarki Narodowej i Finansów – Tymczasowy Zarząd Państwowy w składzie następującym: Dyrektor: inż. Landin Sergiusz, Zastępca Dyrektora: inż. Aleksander Bodalski.

15 October 1944 – plant under the name Przemysł Tłuszczowy Schicht starts to operate.

On October 23rd 1944 the current Head of the Ministry for National Economy and Finance (Resort Gospodarki Narodowej i Finansów) has nominated a Temporary State Management Board for the company Schicht. The board consisted of the following members: engineer as the Director and engineer Aleksander Bodalski as the Deputy Director.

Na pierwszym po II wojnie światowej posiedzeniu zarządu fabryki „Schicht” ustalono m.in., że „przy przyjmowaniu dalszego personelu fabrycznego bezwzględnie pierwszeństwo mają dawni pracownicy firmy „Schicht”. Dodatkowo podwyższono płace pracowników fizycznych i umysłowych o 100% w stosunku do płac z czasów okupacji⁴⁶.

On the first board meeting of the Schicht factory after the Second World War, it has been established that „When recruiting new workers for the factory crew, the old Schicht company workers have the absolute priority. Moreover, blue-collar and white-collar workers have had their wages increased by 100% compared to their pay during the time of occupation⁴⁶”.

Pod kierunkiem inż. Domańskiego, pierwszego po II wojnie światowej dyrektora zakładu, sukcesywnie remontowano maszyny i uruchomiano produkcję. Do 1949 roku odbudowano zniszczone budynki i uruchomiono podstawowe działy produkcji – mydła i proszku do prania, mydła toaletowego i gliceryny oraz niewielki dział kosmetyków⁴⁷.

Under the supervision of engineer Domański, the first plant director after the Second World War, the machines had been gradually renovated and the production was started. In 1949 the devastated buildings have already been rebuilt and the basic production departments were running – soap and laundry powder, toilet soap, glycerine and a small cosmetics department⁴⁷.

ETAPY PRODUKCJI MYDŁA W FABRYCE SCHICHT W 1948 ROKU: STAGES OF SOAP PRODUCTION IN THE SCHICHT FACTORY IN 1948:

1
Wióry mydlane, fot. PAP/CAF
Soap chips, photo: PAP/CAF

2
Kadzie płynnego mydła w budynku warzelni, fot. PAP/CAF
Tanks filled with liquid soap in the brewery, photo: PAP/CAF

3
Kadz, w której powstaje mydło, fot. PAP/CAF
Tank in which soap is being made, photo: PAP/CAF

4
Pracownik obsługujący tzw. osadniki mydła – specjalne prasy, na których następuje chłodzenia mydła, fot. PAP/CAF
Worker operating the so-called soap sedimentation tanks – special presses where the soap is chilled, photo: PAP/CAF

5
Półprodukt – płyty mydlane, które dzieli się na kostki, fot. PAP/CAF
Semi-finished product: blocks of soap which are later cut into soap bars, photo: PAP/CAF

6
Gotowe tafle mydła o wadze 30 kg, fot. PAP/CAF
Finished slab of soap weighting 30 kg, photo: PAP/CAF

7
Tafle mydła krojone są na tzw. rygle, które następnie składa się w suszarni, a potem dzieli na mniejsze kawałki i odbija znak produktu, na zdjęciu – krajalnica, fot. PAP/CAF
Soap slabs were later cut into logs which were later stored in the drying room, and later cut into smaller pieces and marked with the product's stamp, the photo shows a slicer, photo: PAP/CAF

8
Maszyna i taśma do stemplowania mydła przemysłowego (wybijanie przedwojennego znaku firmowego SCHICHT), fot. PAP/CAF
Machine and stamping tape for industrial soap (stamping the pre-war Schicht company seal), photo: PAP/CAF

⁴⁶Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warszawa 1966 r.

Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warsaw 1966

⁴⁷Przemysł Chemiczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1944-1964, Warszawa 1964 r. / Przemysł Chemiczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1944-1964, Warsaw 1964

9
Na zdjęciu Stanisława Badowska (L) pracująca na stemplance, w ciągu siedmiu godzin pracy odbija znak na ośmiu tysiącach kostek mydła, fot. PAP/CAF
Stanisława Badowska (left) operating the stamping machine. During eight working hours she was able to leave the stamp on eight thousand soap bars, photo: PAP/CAF

10
Pakownia, wycinanie plaketek firmowych, fot. PAP/CAF
Packing plant, cutting company badges, photo: PAP/CAF

11
Dział pakowania, fot. PAP/CAF
Packing department, photo: PAP/CAF

12
Zaklejanie pudełek z proszkiem mydlanym do prania, fot. PAP/CAF
Sealing boxes of powdered laundry soap, photo: PAP/CAF

13
Taśma produkcyjna, fot. PAP/CAF
Conveyor belt, photo: PAP/CAF

14
Taśma produkcyjna, fot. PAP/CAF
Conveyor belt, photo: PAP/CAF

15
Pakowanie i ważenie proszku do prania, fot. PAP/CAF
Packing and weighting of laundry soap, photo: PAP/CAF

16
Pakowanie do skrzynek mydła toaletowego ELIDA 7 KWIATÓW, fot. PAP/CAF
Packing crates of toilet soap ELIDA 7 KWIATÓW, photo: PAP/CAF

17
Załadunek produktów na ciężarówkę, fot. PAP/CAF
Products being loaded on a truck, photo: PAP/CAF

18
Silosy na płynne substancje, fot. PAP/CAF
Silo for liquid substances, photo: PAP/CAF

W 1944 roku, po wyzwoleniu Pragi, w fabryce Schichta najpierw ruszyła produkcja mydła dla potrzeb wojska, a dopiero rok później – produkcja dla ludności cywilnej.

In 1944 after the liberation of Praga, the Schicht factory at first started producing soap for the military, and only after a year later – for the civilian population.

W 1945 roku na łamach „Życia Warszawy” pracownicy fabryki Schicht wyjaśniali: „w ciągu 6 miesięcy wyprodukowaliśmy 175 ton mydła, z tego dla wojska – 150 ton. Niestety, brak dostatecznej ilości tłuszczu nie pozwala na robotę „całą parą”⁴⁸.

On the pages of „Życie Warszawy”, the Schicht factory workers explained that, „during six months we manufactured 175 tonnes of soap, of which there were 150 tonnes for the military. Sadly, fat shortages make it impossible for the production to be in full swing”⁴⁸.

⁴⁸Życie Warszawy z 9 września w 1945 r. / Życie Warszawy from 9 September 1945

Jak wyglądała produkcja mydła na Szwedzkiej zaraz po wojnie opisuje Janusz Oleksiewicz na łamach „Stolicy”: „Ponieważ mydło to artykuł pierwszej potrzeby, więc od pierwszych dni wolności znów się je tu robiło. Byłem na Szwedzkiej w tamtych latach i widziałem jak się robiło: w żelaznych formach stygła szara masa, a gdy już zakrzepła na dobre, silni, obnażeni do pasa robotnicy przewracali formy do góry dnem. I było mydło. Najpierw dla żołnierzy, potem dla wszystkich”⁴⁹.

Kulisy powstawania mydła w praskiej fabryce wyjaśniało również niedzielne wydanie „Życia Warszawy”: „najpierw beczki z tłuszczem wędrują do wydmuchowni, gdzie gromadzi się w zbiornikach zapas „surowca”, by go potem poddawać kolejnym przemianom: gotowania (kotły) i odstania (tzw. odstojniki). Następnie przepuszcza się tłuszcz do tzw. „moniejusa” i dalej do pras, skąd już żółte tafle wędrują poprzez tzw. rygle krajanie mechaniczne jako sztabki długości 93,5 cm do podziału na kawałki stemplowane znakiem firmowym. A potem – w świat, by pomagać skrzętnym gospodyniom w utrzymaniu czystości”⁵⁰.

Produkcja osiągnięta przez zakład w latach 1944-1947 była dość ograniczona, biorąc pod uwagę możliwości produkcyjne zakładu. W 1947 r. fabryka zatrudniała ponad 200 pracowników i wyprodukowała: około 2 300 ton mydła do prania, 70 ton mydła toaletowego, 5 ton kremów kosmetycznych, 10,5 ton gliceryny destylowanej i 1 136 ton proszków do prania.

Z czasem rozpoczęto sposobem uproszczonym produkcję proszku do prania oraz proszku do mycia głowy „Schampoo”. Mydełka do golenia nie produkowano ze względu na brak toju, oleju kokosowego i stearyny.

On the pages of „Stolica”, Janusz Oleksiewicz explained how the soap production on Szwedzka looked like right after the war: „Because soap is an essential good, it has been manufactured here from the earliest days of freedom. I was on Szwedzka at the time and I was the soap being made: the grey mass would cool down in steel molds, and when it solidified for good, the strong, bare-chested workers would flip the molds upside down. And thus soap was made. For the soldiers at first, and later for everyone”⁴⁹.

One Sunday edition of Życie Warszawy also explained the making of soap in the factory: „First, barrels filled with fat are transported to a special chamber, where the raw material is gathered in tanks, to be later further processed by boiling (in cauldrons) and resting. After that, the workers would put the fat in the so-called „moniejus” and in the press, from where the yellow slabs are taken to be turned into so-called logs by being cut into 93.5 centimetre bars. The bars are later divided and stamped with the company seal. Finally, they are being sent into the world, to help diligent housewives fight any dirt”⁵⁰.

Factory’s total production between 1944 and 1947 was quite limited considering the capacity of the plant. In 1947 the factory employed more than 200 workers and has manufactured: 2 300 tonnes of laundry soap, 5 tonnes of cosmetic creams, 10.5 tonnes of distilled glycerine and 1 136 tonnes of laundry powder.

With time, the factory introduced a simplified production method for laundry powder and hair washing powder „Schampoo”. Tiny shaving soaps were not being manufactured due to shortages in coconut oil, stearin and tallow.

Po zakończeniu II wojny światowej, w związku z tym, iż Praga nie była tak zniszczona jak lewobrzeżna część Warszawy, na jej terenie powstawały pierwsze instytucje rządowe. Na terenie fabryki Schichta przez pewien okres działał Departament Przemysłu Chemicznego.

After the Second World War ended, due to the fact that Praga has not been as demolished as the left-bank Warsaw, it was where the first government institutions were being established. For a period of time, the Department of Chemical Industry was operating on the premises of the old Schicht factory.

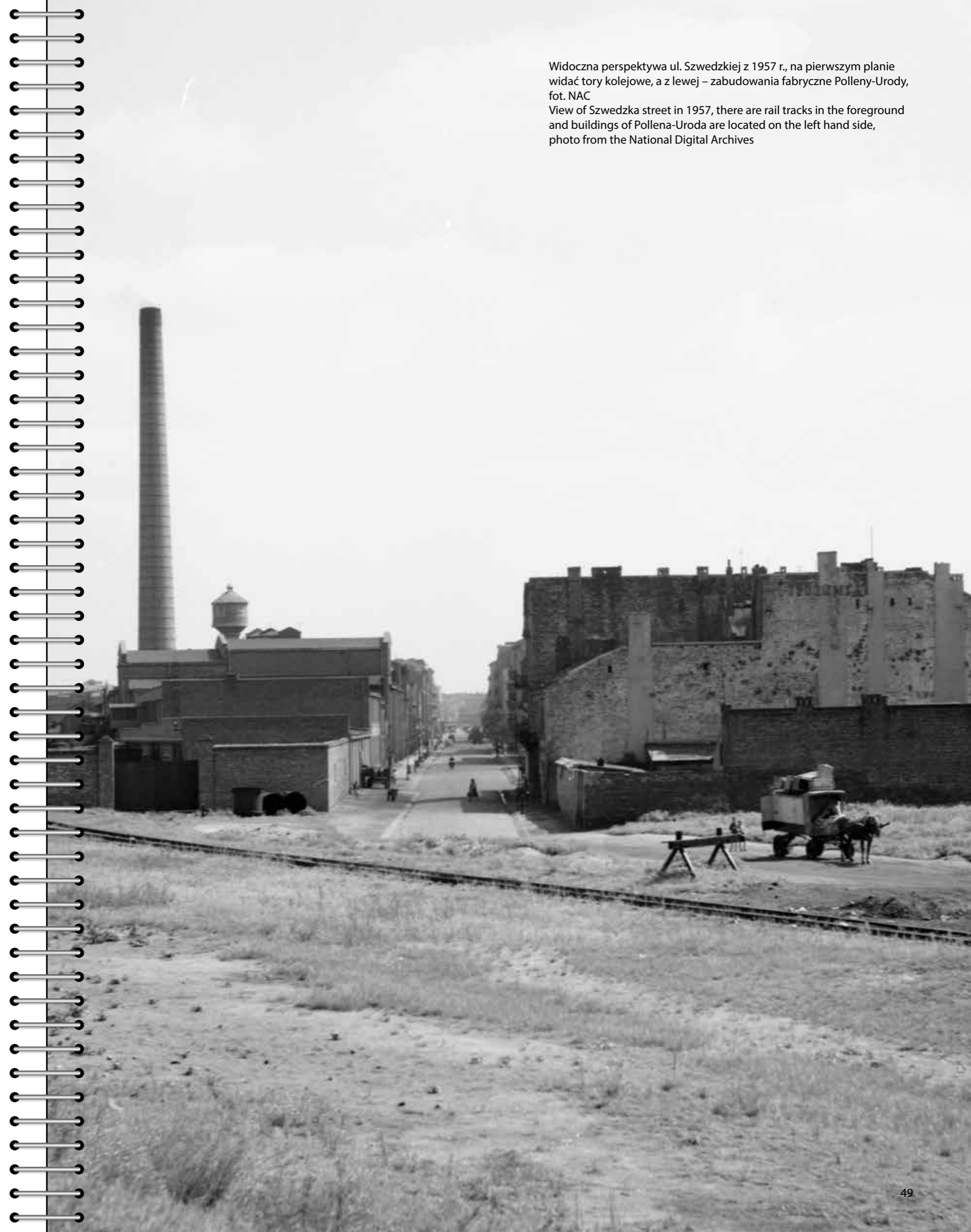
W 1945 roku w zakładzie Schichta działała administracja rządowa, tj. Departament Przemysłu Chemicznego. Tadeusz Chęciński wspomina, że „w ostatnich dniach stycznia 1945 r. Ministerstwo Przemysłu wraz z całym Rządem przeniosło się do Warszawy, do gmachu byłej Dyrekcji Kolei przy ul. Wileńskiej; tam również rozlokował się Departament Przemysłu Chemicznego (później przeniesiony do gmachu byłych Zakładów Schichta przy ul. Szwedzkiej). W zdemastrowanym budynku, w pokojach z wybitymi szybami, przy wyjątkowo mroźnej pogodzie, rozpoczyna się normalna praca i zaczynają powstawać pierwsze koncepcje organizacji przemysłu i handlu chemicznego. Zdarzały się wówczas przypadki, że opracowując różne notatki, wnioski, zestawienia i sprawozdania, niektórzy z nas odmrażali sobie uszy. Większość pracowników departamentu mieszkała w lewobrzeżnej Warszawie, gnieźdząc się w ruinach, bez światła, prądu i wody”⁵¹.

In 1945 the Schicht plant was the place of operation for the government administration, namely the Department of Chemical Industry. Tadeusz Chęciński tells us that „during the last days of January 1945, the Ministry of Industry, together with the whole Government has moved to Warsaw, to the building of the old Rail Management at Wileńska, this is where also the Chemical Industry Department has resided (they later moved to the former Schicht plant at Szwedzka). In a devastated building, in rooms with broken windows, in exceptionally freezing weather, people begin their day-to-day work and the first ideas are born on how to organise chemical industry and trade. It was not unusual that some of us, while working on all kinds of notes, motions, statements and reports, would get frostbites on their ears. The majority of the department employees would live in left-bank Warsaw, where they would cram in the ruins, without access to water, electricity or light”⁵¹.

⁴⁹Oleksiewicz J., Stolica, nr 52/53, 1978 r. / Oleksiewicz J., Stolica, no. 52/53, 1978

⁵⁰Życie Warszawy z 9 września w 1945 r. / Życie Warszawy from 9 September 1945

⁵¹Przemysł Chemiczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1944-1964, Warszawa 1964 r. / Przemysł Chemiczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1944-1964, Warsaw 1964

Widoczna perspektywa ul. Szwedzkiej z 1957 r., na pierwszym planie widać tory kolejowe, a z lewej – zabudowania fabryczne Polleny-Urody, fot. NAC
View of Szwedzka street in 1957, there are rail tracks in the foreground and buildings of Pollena-Uroda are located on the left hand side, photo from the National Digital Archives

Widok na komin 1948, fot. PAP/CAF
A view of the chimney 1948, photo: PAP/CAF

ETAPY ROZWOJU FABRYKI W CZASACH POLSKI LUDOWEJ STAGES OF THE FACTORY'S DEVELOPMENT DURING THE TIMES OF PEOPLE'S POLAND

1947-49 – to okres intensywnej odbudowy fabryki i wzrostu produkcji (plan 3-letni). Rozwijano produkcję mydła i proszków do prania, mydła toaletowego, gliceryny oraz niewielkiego asortymentu kosmetyków. W 1949 roku zatrudnienie w fabryce wzrosło do 411 pracowników, a wartość produkcji wynosiła 192 mln zł⁵².

For the factory, the years between 1947 and 1949 were filled with intensive restoration works and increase in production (3-year plan). Production of soap, laundry powders, glycerine and a small cosmetics department has been further expanded. In 1949 employment in the factory increased to 411 workers, and the value of the production amounted to 192 million PLN⁵².

1951

W 1951 r. nastąpiło rozdzielanie zakładu na dwie fabryki: Warszawskie Zakłady Przemysłu Tłuszczowego, które produkowały mydła do prania, proszki do prania i glicerynę destylowaną oraz Fabrykę Kosmetyków „Uroda” (Elida, Warszawianka), która produkowała mydła toaletowe i kosmetyki.

In 1951, the plant was split into two factories: Warsaw Far Industry Plants (Warszawskie Zakłady Przemysłu Tłuszczowego) that manufactured laundry soaps, laundry powders and distilled glycerine, and „Uroda” Cosmetics Factory (Polish: Fabryka Kosmetyków „Uroda”), otherwise called Elida or Warszawianka, which manufactured toilet soaps and cosmetics.

Podział zakładu na dwie fabryki nie odbył się zbyt gładko. Ówczesna prasa donosiła, że robotnicy negatywnie odebrali zmiany. Wskazywali na dodatkowe koszty oraz brak efektywności zmiany. W „Życiu Warszawy” z 1951 r. czytamy «Robotnicy Fabryki „Schicht” postanowili od pierwszych dni drugiego roku planu 6-letniego obniżyć koszty własne produkcji. Niestety, napotkano na ogromną przeszkodę. Jest nią podział Fabryki na dwie odrębne wytwórnie: mydlarską i kosmetyczną. Mimo tego podziału pozostawiono jednak wspólne pomieszczenia produkcyjne, wspólne magazyny i transport. W ciągu 1950 roku cała produkcja wydziału kosmetycznego należała do fabryki „Schicht” i była z łatwością wykonywana. Jej realizacja jest ściśle uzależniona od ogólnej produkcji fabryki. Wydział kosmetyczny nie jest w stanie produkować żadnych półfabrykantów ani też energii. Wydzielenie nowej fabryki wewnątrz już istniejącej powoduje dla obu wiele niedogodności. Zwiększyła się ciasnota terenu, w magazynach i innych pomieszczeniach fabrycznych panuje chaos. Ale przede wszystkim podraża się samą produkcję. Wzrastają na oddziale kosmetycznym koszty warsztatowe, gdyż organizuje się drugi warsztat naprawczy. Narastają koszty administracyjne, gdyż trzeba organizować drugi personel biurowy i techniczny. Narastają koszty pośrednie, gdyż zatrudnia się dodatkowych robotników gospodarczych, straż przemysłową, przeciwpożarową i szoferów. W sumie powoduje to znaczną podwyżkę kosztów. Poruszając te zagadnienie na odprawie Zakładowego Klubu Korespondentów, nie znaleźliśmy wytłumaczenia konieczności podziału fabryki – dlatego prosimy „Życie Warszawy” o energiczna interwencję»⁵³.

The division into two factories did not go smoothly. The press at that time would inform that the workers were not happy with the changes. They pointed out additional costs and a lack of productivity. In „Życie Warszawy” from 1951 one can read that «The workers of the Schicht factory have decided to decrease costs of production from the earliest days of the six-year plan. Sadly, they have encountered a huge obstacle, which is the division of the manufacturing plant into two separate factories: the soap factory and cosmetics factory. Despite the division, the production halls are still being shared, as well as transportation and machines. During 1950 the whole cosmetics production was owned by the „Schicht” factory and was easily conducted. Its success directly depends on the general production in the factory. The cosmetics department is unable to produce their own semi-finished goods or energy. Separating a new factory inside the old one causes leads to significant difficulties for both. The spaces have become cramped, chaos reigns in the warehouses and factory halls. Most importantly, however, the prices of production have risen. Workshop costs of the cosmetics department have increased, because the second repair and maintenance workshop is being created. Administrative costs have become higher, because another office and technical team needs to be employed. Indirect costs have risen, because additional warehouse workers, security staff, firefighters and drivers are being employed. All that combined causes a significant increase in costs. When addressing this issue with the company's correspondent club, we have found no explanation for the necessity to divide the factory – which is why we ask „Życie Warszawy” to intervene»⁵³.

⁵²Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”. Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warszawa 1964 r.
Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”. Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warsaw 1964

⁵³Życie Warszawy z dnia 7 stycznia 1951 r. / Życie Warszawy from 7 January 1951

1950-1955 – realizacji planu 6-letniego. Nastąpił dalszy intensywny wzrost produkcji, rozbudowano poszczególne oddziały. Przeprowadzono remont komina fabrycznego oraz tężni wodnej, a także oddano do użytku nowy oddział sztancowni i wykwaszalni. W 1955 r. zatrudnienie wzrosło do 833, a wartość produkcji do 454 mln zł⁵⁴.

1956-1960 – to okres pierwszego planu 5-letniego. Nastąpiło rozszerzenie produkcji na bazie nowej techniki, polepszenie wskaźników techniczno-ekonomicznych oraz poprawy warunków pracy. Zamontowano m.in. wentylatory na proszkarni oraz wyposażono zakład w sprzęt przeciwpożarowy i wózki transportowe.

Years between 1950 and 1955 mark the six-year plan. Production has further boomed, particular departments have been expanded. The factory stack has been renovated, as well as the graduation tower. New stamping room and acid room have been put into service. In 1955 employment rose to 833, and the value of production was 454 million PLN⁵⁴.

1956-1960 – is the first five-year plan. Production has expanded thanks to new techniques, improving technological and commercial markers, and improved working conditions. Ventilators have been installed in the powder room, while the plant has been equipped with firefighting equipment and transportation trolleys.

1956

W 1956 r. nastąpiło ponowne połączenie dwóch fabryk w jeden zakład pod nazwą Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Przedsiębiorstwo Państwowe „Uroda”.

In 1956 the two factories have been fused back into one plant under the name Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Przedsiębiorstwo Państwowe „Uroda” (roughly translates into: Warsaw Soap and Cosmetics Factory State Enterprise „Uroda”).

1956 – zakład produkował około 140 artykułów, w tym mydło do prania, proszki do prania, mydło toaletowe, glicerynę oraz bogaty asortyment kosmetyków. W tym roku utworzono Zakładowe Laboratorium Badawcze oraz Zakładowe Biuro Konstrukcyjne, które przyczyniły się do szybkiej modernizacji zakładu i wprowadzenia nowoczesnej produkcji. Prace Laboratorium Badawczego były prowadzone w kierunku opracowania kosmetyków profilaktycznych i upiększających, opracowania nowych typów wysoko gatunkowych mydeł toaletowych oraz opracowania nowoczesnych środków piorących⁵⁵.

In 1965 the plant manufactures around 140 different products, including laundry soap, laundry powder, toilet soap and a rich assortment of cosmetics. It was the year when the company testing laboratory and company engineering office have been established, which further accelerated plants modernisation and introduced innovative production methods. The works conducted in the testing laboratory aimed at developing preventative and beautifying cosmetics, new types of high-quality toilet soaps and innovative laundry products⁵⁵.

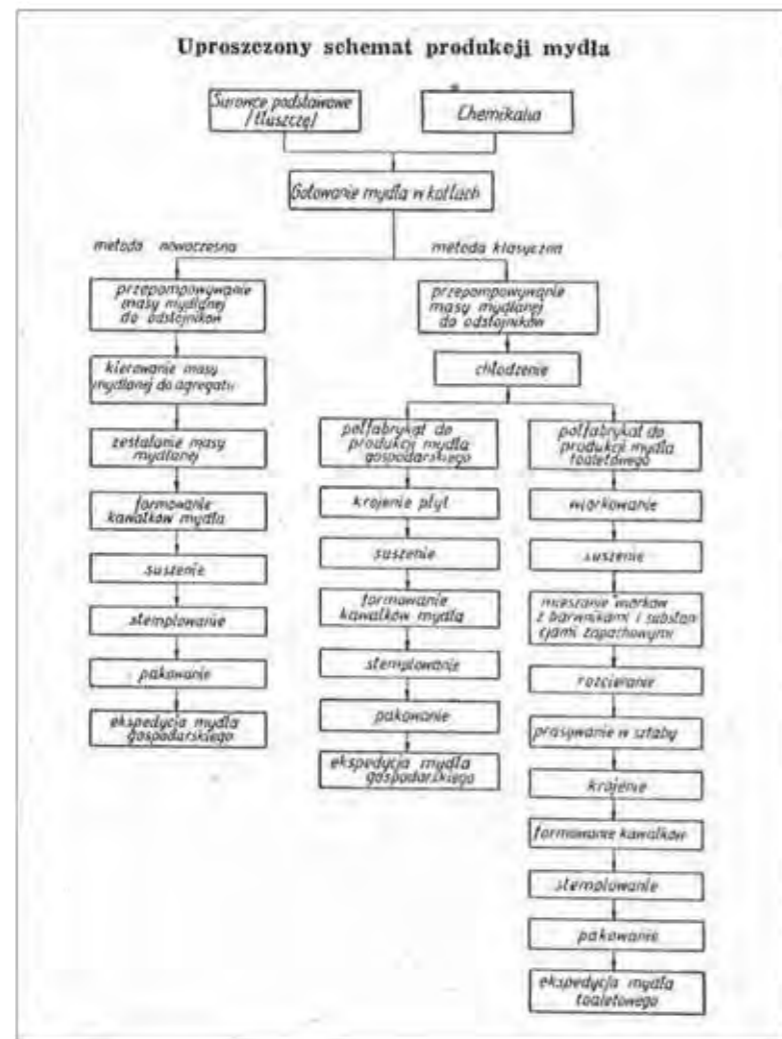
Plan 3-letni	40,7	55,0	60,4	x	x	x	236,0
	1947	1948	1949	x	x	x	stosunek 1949:1946
Plan 6-letni	78,5	98,1	116,0	142,6	146,6	172,5	285,6
	1950	1951	1952	1953	1954	1955	stosunek 1955:1949
Plan 5-letni	183,8	208,4	217,8	239,2	263,4	x	152,7
	1956	1957	1958	1959	1960	x	stosunek 1960:1955
Plan 5-letni	300,4	353,4	368,1	388,5	435,8	x	165,4
	1961	1962	1963	1964	1965	x	stosunek 1965:1960

Tablica Nr 3 — dochód narodowy w mil. złotych wypracowany przez załogę w planach wieloletnich.

Źródło: Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”. Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warszawa 1964 r.
Source: Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”. Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warsaw 1964

⁵⁴Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” - Komisja Historyczna 1974-1978, Warszawa 1976 r., Archiwum Państwowe w Milanówku, sygn. 1/29
Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” - Komisja Historyczna 1974-1978, Warsaw 1976, National Archives in Milanówek, file no. 1/29

⁵⁵Ibidem / Ibid

Rys. *Ekonomika i Organizacja Pracy*, nr 5 (161) maj, 1963 r.
Fig. *Ekonomika i Organizacja Pracy*, no. 5 (161) May, 1963

1957 – decyzją Prezesa Rady Ministrów fabryka otrzymuje uprawnienia zakładu eksperymentalnego.

1958 – zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów powołane zostało do życia w Ministerstwie Chemii Zjednoczenie Przemysłu Środków Piorących i Kosmetyków, któremu podlegała Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków. Od tego momentu trwają intensywne prace modernizacyjne zakładu, co pozwoliło na systematyczne powiększenie mocy produkcyjnych i wymianę przestarzałych aparatów⁵⁶.

W tym samym roku oddano do użytku nowy oddział mydeł toaletowych o mocy produkcyjnej 100-120 ton miesięcznie, co pozwoliło na zwiększenie produkcji mydeł toaletowych o ponad 1 200 ton rocznie⁵⁷.

1959 – wypuszczono następujący asortyment: krem lanolinowy, kamforowy, przeciwzmarszczkowy, „Cold Cream”, miodowy, poziomkowy, brzoskwiniowy, kredki do warg w oprawie metalowej, wody kolońskie w rozpylaczu, operowa seria perfum: „Aida”, „Manon”, „Traviata”, „Tosca”, „Opera”, krem do golenia, mydło „Jeleń”, mydło eksportowe „Camel” oraz płyn do mycia „Autopianol” – razem 29 asortymentów.

1960-65 – To okres realizacji drugiego planu 5-letniego.

1957 – By the ruling of the Prime Minister, the factory is granted permissions to conduct experiments.

1958 – By the decision of the Prime Minister, the Ministry of Chemistry establishes the Union of Laundry Products and Cosmetics Industry (Zjednoczenie Przemysłu Środków Piorących i Kosmetyków), to which the Warsaw soap and cosmetics factory reported. Since that moment, intensive modernisation works are taking place, allowing increasing the production capacity and replacing obsolete technology⁵⁶. This was the year when a new toilet soap department has been put into service. It had the capacity to manufacture 100-120 tonnes of soap a month, which has made it possible to increase the toilet soap production by 1200 tonnes annually⁵⁷.

1959 – the following products have been introduced: lanolin cream, camphor cream, anti-wrinkle cream, cold cream, honey cream, wild strawberry cream, peach cream, lipstick in a metal frame, sprayed colognes, opera-themed perfume series: Aida, Manon, Traviata, Tosca, Opera, shaving cream, the „Jeleń” soap, the „Camel” export soap and „Autopianol” washing fluid – a total of 29 products.

1960-1965 – it was the period of the second five-year plan.

Plan 2-letni	140,7	179,8	192,4	x	x	x	223,2
	1947	1948	1949	x	x	x	stosunek 1949:1946
Plan 6-letni	218,7	268,9	312,6	383,4	389,8	453,9	235,9
	1950	1951	1952	1953	1954	1955	stosunek 1955:1949
	481,2	535,7	547,3	583,5	639,4	x	140,9
Plan 5-letni	722,1	817,2	827,3	851,9	931,2	x	stosunek 1960:1955
	1961	1962	1963	1964	1965	x	145,6
Plan 5-letni	722,1	817,2	827,3	851,9	931,2	x	stosunek 1965:1960
	1961	1962	1963	1964	1965	x	145,6

Tablica Nr 2 – produkcja towarowa w mln. złotych w planach wieloletnich.

Źródło: Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”. *Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964*, Warszawa 1964 r.
Source: Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda”. *Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964*, Warsaw 1964

1960 – zainstalowano i oddano do produkcji najnowocześniejszy w kraju oddział mydeł gospodarczych z aparaturą do ciągłej produkcji systemem „Mazzoni” o zdolności produkcyjnej 14 500 ton rocznie. Wprowadzono do produkcji: proszek do prania „Oxydion”, płatki mydlane oraz mydła toaletowe „Eau de Lavande”, „Kolońska Potrójna”, „Eau de Pologne”, „Uroda Extra”, wody kwiatowe „Cara Mia”, „Zaczarowana dorożka”, „Zielony Wiatr”, luksusowe kredki do warg, krem chlorofilowy tłusty i półtłusty, krem żeńskiowy oraz mydło „Jędrne”⁵⁸.

1961 – do oferty dołączyły takie produkty jak: sztyft „Dezodoro”, woda kolońska „Alibi”, perfumy „Być Może”, „Rytm”, „Carina”, mydło toaletowe „Bajka”. Uruchomiono również nowoczesną jak na owe czasy automatyczną pakowaczkę do proszków do prania firmy „HESSER” o zdolności produkcyjnej 8 000 ton w ciągu jednej zmiany rocznie⁵⁹.

Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków „Uroda” składała się z dwóch wydziałów produkcji podstawowej: wydziału produkcji mydlarskiej i wydziału produkcji kosmetycznej. W skład produkcji mydlarskiej wchodziła: mydlarnia, glicerynownia, proszkownia, dział mydeł toaletowych oraz dział ciekłych środków piorących. Wydział produkcji kosmetycznej obejmował: dział wód i perfum oraz dział kremów. Obok wydziałów produkcyjnych w zakładzie istniały dwa oddziały produkcji pomocniczej: pudełkarnia (zajmująca się wytwarzaniem opakowań) oraz skrzynkarnia (przygotowująca skrzynie oraz kartony do mydeł)⁶⁰.

1960 – Country’s most modern household soap department has been set up and has started production. It was equipped with the „Mazzoni” repetitive manufacturing system with the capacity of 14 500 tonnes a year. The following products have been introduced: „Oxidion” laundry powder, soap chips and toilet soaps „Eau de Lavande”, „Kolońska Potrójna”, „Eau de Pologne”, „Uroda Extra”, „Cara Mia” flower-scented waters, „Zaczarowana dorożka”, „Zielony Wiatr”, luxurious lip pencils, fat and semi-skimmed chlorophyll cream, ginseng cream and „Jędrne” soap⁵⁸.

1961 – New products have been introduced, such as stick deodorant „Dezodoro”, „Alibi” cologne, perfume including „Być Może”, „Rytm”, „Carina”, and „Bajka” toilet soap. What is more, at that time innovative laundry powder packing machine „HESSER” has been set in motion. Its production capacity was around 8 000 tonnes during one shift a year⁵⁹.

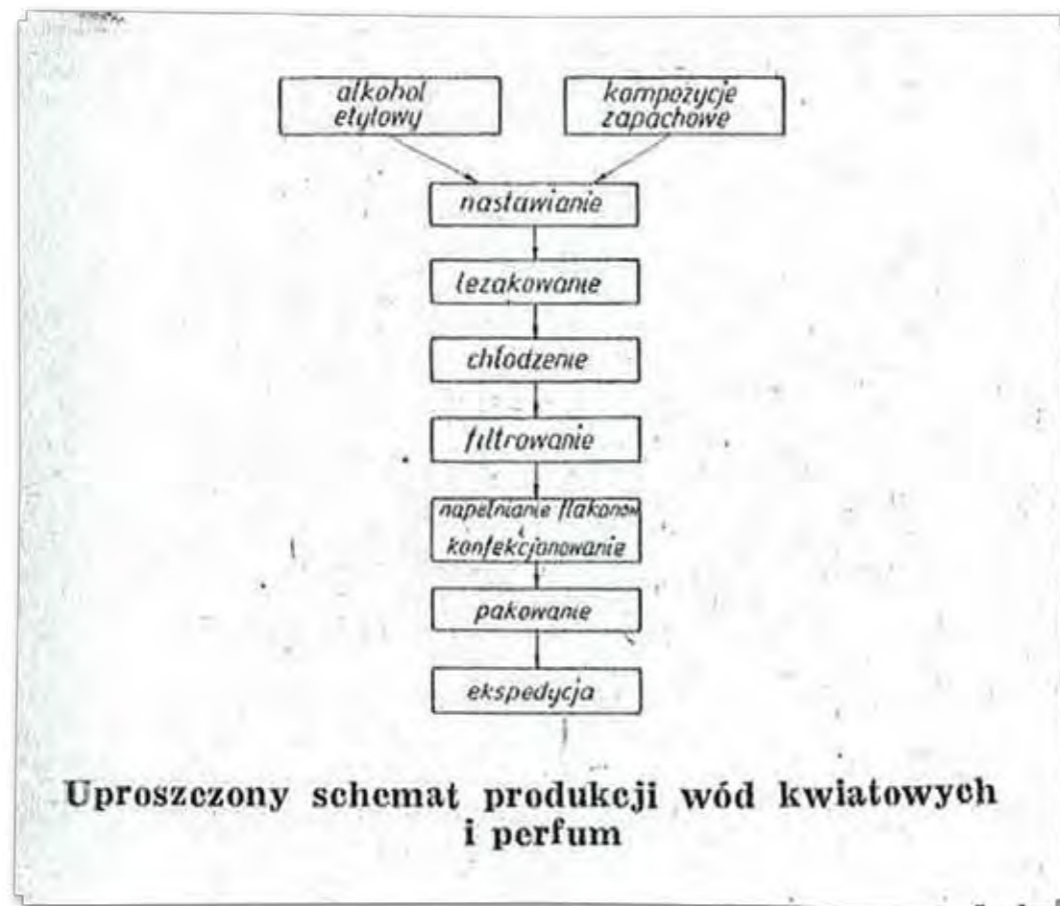
The Warsaw Soap and Cosmetics Factory „Uroda” was composed of two basic production departments: soap manufacturing department and cosmetics manufacturing department. The soap manufacturing department was consisted of areas such as: the soap hall, the glycerine hall, the powder hall, toilet soap department and liquid laundry detergent department. The cosmetics manufacturing department included: perfume department and cream department. Beside manufacturing departments, there were also two supporting production departments: boxing hall (where packaging was being created) and crate room (where crates and soap cartons were being prepared)⁶⁰.

⁵⁶Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” – Komisja Historyczna 1974-1978, Warszawa 1976 r., Archiwum Państwowe w Milanówku, sygn. 1/29
Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” – Komisja Historyczna 1974-1978, Warsaw 1976, National Archives in Milanówek, file no. 1/29
⁵⁷Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena-Uroda. *Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964*, Warszawa 1964 r.
⁵⁸Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena-Uroda. *Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964*, Warsaw 1964

⁵⁸Ibidem / Ibid

⁵⁹Ibidem / Ibid

⁶⁰*Ekonomika i Organizacja Pracy*, Nr 5 (161), 1963 r. / *Ekonomika i Organizacja Pracy*, No. 5 (161), 1963

Rys. *Ekonomika i Organizacja Pracy*, nr 5 (161) maj, 1963 r.
Fig. *Ekonomika i Organizacja Pracy*, no. 5 (161) May, 1963

Rys. *Biuletyn Polleny* nr 10 z 1974 r.
Fig. *Biuletyn Polleny* no. 10 from 1974

1962 – na rynku pojawiły się takie produkty „Urody” jak: perfumy serii operetkowej „Dorina”, „Marica”, „Rosemarie”, „Nitouche”, „Cliva”, woda „Kaprys” i mydło eksportowe „Laudary Soap”. Wtedy też uruchomiono nowy oddział produkcji ciekłych środków piorących o mocy 1 500 ton detergentu „FF” oraz zainstalowano i oddano do produkcji najnowocześniejszy w kraju oddział mydeł toaletowych z aparaturą do ciągłej produkcji systemem „MAZZONI” – co pozwoliło na osiągnięcie ponad 5 000 ton mydeł toaletowych rocznie.

1965 – zatrudnienie wynosiło 1 028 pracowników, a wartość produkcji 1,25 miliarda złotych⁶¹.

1966-1969 – okres drugiej połowy lat 60-tych to czas intensywnej działalności zakładów i umacniania się na rynku krajowym oraz pierwszych śmielszych kroków w eksporcie.

1967 – Warszawska „Uroda” produkowała około 60% wszystkich kosmetyków wytwarzanych w kraju.

„Stolica” z 1967 r. tak opisywała laboratorium „Urody”: „Nie ma przesady w określeniu – tysięcy zapachów. Może się o tym przekonać każdy, kto zobaczy pracownię perfumierską laboratorium, kierowaną przez inż. Marię Gałązkę. Tysiące buteleczek ustawionych rzędami na półkach zdumiewają każdego. Tu dopiero można sobie zdać sprawę z trudności zawodu chemika – perfumiarza. Warunkiem jego sprawnej pracy jest wieloletnia praktyka, która pozwala na wyrobienie sobie pamięci zapachowej. Perfumiarz musi pamiętać i rozpoznawać przynajmniej tysięcy zapachów, musi znać na pamięć mnóstwo kompozycji, nie zawsze przyjemnych, ale znakomitych w odpowiednich połączeniach. Wiele spośród tych olejków zapachowych laboratorium sprowadza z najlepszych firm francuskich, angielskich, holenderskich. Są wśród nich zapachy pochodzenia roślinnego (olejki kwiatowe), zwierzęce, a także syntetyczne”⁶².

1962 – the „Uroda” company launched products such as: Operetta-themed perfume „Dorina”, „Marica”, „Rosemarie”, „Nitouche”, „Cliva”, „Kaprys” scented water, „Laudary Soap” export soap. This is when the new liquid laundry detergent department has been established, with production capacity of 1500 tonnes of the „FF” laundry detergent. At the same time, the country’s most modern toilet soap department has been established, with equipment working on the „Mazzoni” repetitive manufacturing system – this resulted in production capacity of 5 000 tonnes of toilet soap a year.

1965 – The employment was 1028 workers, and the production value reached 1.25 billion PLN⁶¹.

1966-1969 the mid-to-late sixties meant intensive work for the plants, increasing their participation in the national market and first bolder moves towards exports.

1967 – Around 60% of all cosmetics manufactured in the country were produced by Warsaw’s „Uroda”.

In 1967, „Stolica” has described „Uroda’s” laboratory as follows: „Everyone who saw engineer Maria Gałązka’s perfume laboratory now knows that there is no exaggeration when speaking of a thousand scents. Thousands of bottles stacked in rows on the shelves amaze everyone. This is where one realises how difficult a perfume chemist’s work is. High-quality work requires many years of experience, which allows for developing a scent memory. The perfume artist needs to remember and recognise no less than a thousand scents, needs to learn numerous fragrance compositions by heart, not all of them pleasant, however exquisite in certain combinations. Many of the scented oils found in the laboratory are being imported from the finest French, English and Dutch companies. One can find scents of plant origin (flower oils), animal origin, as well as synthetic”⁶².

Rocznie fabryka „Uroda” przerabiała około 100 tys. ton alkoholu etylowego. Za palenie papierosów w niedozwolonym miejscu groziła kara – pozbawiano pracownika trzynastej pensji⁶³.

The „Uroda” factory processed 100 thousand tonnes of ethanol a year. There were fines for smoking in the factories – an employee caught in the act would have had their end of year bonus taken away⁶³.

⁶¹Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” – Komisja Historyczna 1974-1978, Warszawa 1976 r., Archiwum Państwowe w Milanówku, sygn. 1/29
Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” – Komisja Historyczna 1974-1978, Warszawa 1976, National Archives in Milanówek, file no. 1/29
⁶²Stolica, nr 17 z 1967 r. / Stolica, no. 17 from 1967

⁶³Przegląd Pożarniczy, Nr 3, Marzec 1967 r. / Przegląd Pożarniczy, no. 3, March 1967

Rys. Biuletyn Polleny nr 7 z 1978 r.
Fig. Biuletyn Polleny no. 7 from 1978

1970

W 1970 roku władze PRL-u powołały zjednoczenie przemysłu kosmetyków i środków czystości „Pollena”. Do istniejących nazw firm wchodzących w skład zjednoczenia dodano człon – Pollena – i tak Fabryka Kosmetyków „Uroda” przekształciła się w Fabrykę Kosmetyków „Pollena-Uroda”.

In 1970 the authorities of the People's Republic of Poland have established the unions of the cosmetics and cleaning products industry „Pollena”. One more name joined the list of companies forming the union, and another element was added to the union's name, and thus Fabryka Kosmetyków „Uroda” has been transformed into Fabryka Kosmetyków „Pollena-Uroda”.

1970-75 – lata 70-te to rozkwit fabryki ze względu na wzrost konsumpcji w Polsce oraz eksport. W „Stolicy” z 1974 roku czytamy: „rocznie zakłady na Szwedzkiej produkują za 2,24 miliarda zł, w czym kosmetyków za 1,8 miliarda, plasując się tym samym na drugiej pozycji w kraju pod względem produkcji globalnej i na pierwszej w produkcji kosmetyków i pokrywając 1/3 zapotrzebowania krajowego. 25 procent pachnących wyrobów idzie na rynki zagraniczne – głównie do ZSRR i krajów demokracji ludowej, choć znajdują też nabywców na Zachodzie⁶⁴.”

W 1978 r. już 1/3 produkcji Polleny-Urody była eksportowana do innych krajów⁶⁵.

1970-75 – during the sixties, the factory experienced a true boom due to export and the increase of consumption in Poland. On the pages of „Stolica” in 1974 one could read that „In one year, the plants on Szwedzka manufacture products worth a total of 2.24 billion PLN, including 1.8 billion worth of cosmetics, making them the country's second largest output and the country's largest cosmetics manufacturer, covering one third of national demand. 25% of scented products are being exported – mainly to USSR and other people's democracy countries, even though the company also has clients in the West⁶⁴.”

In 1978 a total one third of Pollena-Uroda's products were being exported to other countries⁶⁵.

⁶⁴Stolica nr 32 z 11 sierpnia 1974 r. / Stolica no. 32 from 11 August 1974
⁶⁵Biuletyn „Pollena” z lipca 1978 r. / Biuletyn „Pollena” from July 1978

Na zdjęciu Dyrektor zakładu przy biurku w swoim gabinecie, 1968-1983,
fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe
The photo shows the General Manager of the Plant at the desk in his office, 1968-1983,
photo: National Digital Archives

ZDJĘCIA FABRYKI POLLENA-URODA ZROBIONE W LATACH 1970-83
PICTURES OF THE POLLENA-URODA FACTORY TAKEN BETWEEN 1970 AND 1983

1
 Dyrektor prezentuje zagraniczne wyroby kosmetyczne w gablocie, widoczne m.in.: pasty do zębów firm Palmolive, Signal oraz perfumy firmy Dior, fot. NAC
 The Director presenting foreign cosmetic products on display, such as Palmolive toothpaste, Signal toothpaste and Dior perfume, photo: NAC

2
 Kobieta podczas pracy przy maszynie napełniającej opakowania kosmetyków, fot. NAC
 Woman operating a machine which fills cosmetics packaging, photo: NAC

3
 Przy taśmie produkcyjnej od lewej: Romana Woźniak, Janina Galas, fot. NAC
 At the conveyor belt, from left to right: Romana Woźniak, Janina Galas, photo: NAC

4
 Kobiety pakują kosmetyki, w tle flaga z naniesionym konturem granic Polski, fot. NAC
 Women packing cosmetics, polish flag with the shape of Poland's borders can be seen in the background, photo: NAC

5
 Kobiety pakują kosmetyki, fot. NAC
 Women packing cosmetics, photo: NAC

6
 Anna Wojewódzka (z lewej) podczas pracy przy tekturowych opakowaniach na tubki kremu do golenia, fot. NAC
 Anna Wojewódzka (left) during her work with cardboard packaging for shaving cream tubes, photo: NAC

7
 Franciszka Dębowska nakłada pudła na wózek, fot. NAC
 Franciszka Dębowska puts boxes in a trolley, photo: NAC

8
 Ekspozycja perfum i kremów, widoczni zwiedzający, fot. NAC
 Perfume and cream on display, visitors, photo: NAC

9
 Ekspozycja kremów, dezodorantów, lakierów do włosów i preparatów przeciw komarom, fot. NAC
 Creams, deodorants, hairsprays and anti-mosquito products on display, photo: NAC

10
 Ekspozycja dezodorantów, lakierów do włosów i preparatów przeciw komarom (1974), fot. NAC
 Deodorants, hairsprays and anti-mosquito products on display (1974), photo: NAC

W skład serii luksusowych kosmetyków „Wars” wchodziły: płyn przed goleniem, płyn po goleniu, krem do golenia w tubie i w aerozolu, woda kolońska w butelce i aerozolu, dezodorant osobisty w aerozolu. Seria „Wars” charakteryzowała się jednakową nutą zapachową i jednolitą szatą graficzną.

„Wars” luxury cosmetics series included: pre-shaving cream, shaving cream, shaving cream in tubes and aerosols, bottled and sprayed cologne, personal deodorant in aerosol. The „Wars” series was known for its identical fragrance and graphic design.

Rys. Biuletyn Polleny nr 8/9 z 1974 r.
 Fig. Biuletyn Polleny no. 8/9 from 1974

Do hitów produkowanych przez Pollenę-Urodę można śmiało zaliczyć perfumy „Być może”, które porównywano wówczas do ekskluzywnych, paryskich perfum „Chanel No. 5”. Perfumy sprzedawano w smukłych buteleczkach o pojemności 10 ml, które mieściły się w każdej kieszeni i torebce. Ich zapach był bardzo intensywny – kompozycja oparta była na olejku z mchu dębowego⁶⁶.

One can safely assume that one of Pollena-Uroda’s most popular products was the „Być może” perfume, which was at the time compared to luxurious Parisian perfume „Chanel no. 5”. They were being sold in slim 10 ml bottles which would fit any pocket or purse. Their scent was very intense – their composition was based on oakmoss oil⁶⁶.

Rys. Biuletyn Polleny nr 8/9 z 1974 r.
 Fig. Biuletyn Polleny no. 8/9 from 1974

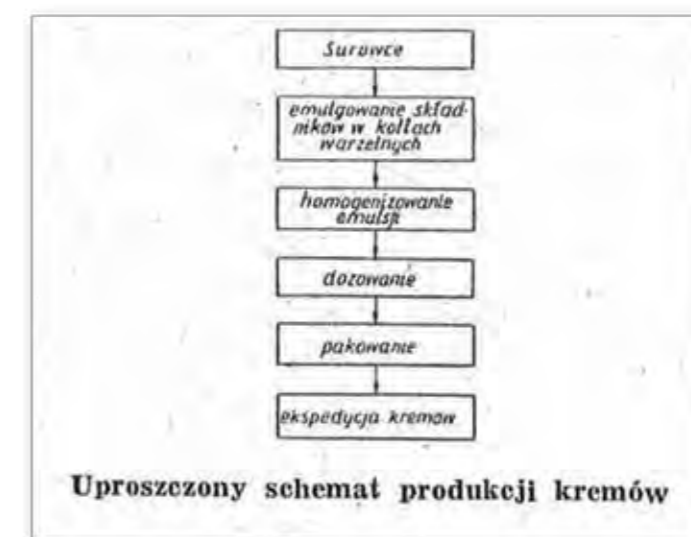
⁶⁶Biuletyn Polleny nr 8/9 z 1974 r. / Biuletyn Polleny no. 8/9 from 1974

Najpierw na rynku pojawiła się linia „Być może ... Paris”, potem producent zaczął wypuszczać kolejne buteleczki z nazwami światowych stolic. I tak pojawiły się perfumy: „Być może ... Rome”, „Być może ... Londyn”, „Być może ... Nowy York”, i „Być może ... Tokyo”.

The first line introduced to the market was „Być może... Paris”, later the producer started launching more bottles named after global capitals. And thus more appeared: „Być może ... Rome”, „Być może ... Londyn”, „Być może ... Nowy York”, and „Być może ... Tokyo”.

1974 – w Laboratorium Badawczym pracował 100-osobowy sztab pod kierunkiem mgr Józefa Szuby: „Komórka ta gromadzi wyroby produkowane przez wszystkie liczące się na świecie firmy, ponadto dysponuje aktualną literaturą fachową⁶⁷”.

1974 – The Research Laboratory employed a crew of 100 under the management of Józef Szuba MSc.: The unit gathers the products manufactured by all significant global companies, what is more, they also collect up-to-date specialist literature⁶⁷.

Rys. Ekonomika i Organizacja Pracy, nr 5 (161) maj, 1963 r.
 Fig. Ekonomika i Organizacja Pracy, no. 5 (161) May 1963

1970-1975 – trzeci plan 5-letni charakteryzuje się dalszą modernizacją oraz zwiększeniem produkcji dla potrzeb rynku krajowego, jak i zagranicznego. W tym okresie fabryka znacznie powiększyła produkcję kosmetyków.

1970-1975 – the third five-year plan is characterised by further modernisation and rise in production for both national and foreign markets. During this period, the factory has increased cosmetics production significantly.

1976

1976 r. – zgodnie z decyzją ministra przemysłu chemicznego (...) miała powstać nowa Pollena-Uroda u zbiegu ulic Daniszewskiej i Białołęckiej. Planowano wybudować nowoczesne hale produkcyjne połączone bezpośrednio z magazynami. Maszyny i ciągi produkcyjne miały być sprowadzone z zagranicy. Koszt odtworzenia w innym miejscu, tak popularnej nie tylko wśród mieszkańców stolicy fabryki szacowano na ok. 3 mld złotych⁶⁸. Nowa fabryka ostatecznie nie powstała.

1976 – according to the decision of the Minister of Chemical Industry (...) new Pollena-Uroda was to be established at the intersection of Daniszewska and Białołęcka. According to the plans, modern production halls with direct connections to the warehouses were supposed to be built. Machines and production runs were meant to be imported. The cost of reconstructing the factory, so popular not only with the residents of the capital, in a different spot was estimated around 3 billion PLN⁶⁸. Ultimately, the new factory has never been built.

⁶⁷Stolica nr 32 z 1974 r. / Stolica no. 32 from 1974

⁶⁸Stolica nr 49 z 1976 r. / Stolica no. 49 from 1976

1978 – z automatycznych ciągów produkcyjnych schodzi rocznie 250 milionów sztuk opakowań z wyrobami perfumeryjno-kosmetycznymi i płynami do prania – samych kremów w tubach 46 milionów sztuk, różnych aerozoli – 26 milionów sztuk. Asortyment obejmuje 350 wyrobów⁶⁹.

Oferta zakładów Pollena-Uroda była bardzo szeroka. Dla dzieci produkowano specjalną serię kosmetyków „Jacek i Agatka”, dla młodzieży „Juvilla, dla pań „Sawa”, „Gala”, „Cleo”, „Aloe”, dla panów „Wars” i „Parys”. Znane produkty to również: wody „Alibi” i „Potrójna”, jak również krem żeńszeniowy i perfumy „Chat Noir”. To, co wyróżniało produkty Polleny-Urody na rynku kosmetycznym od konkurencji, to zawartość substancji naturalnych i ziołowych. W 1978 roku wartość rocznej produkcji wynosiła 3,3 mln zł, w tym 2,8 mld wyrobów perfumeryjno-kosmetycznych⁷⁰.

1978 – the automatic production runs release 250 million pieces of packaging containing perfume, cosmetics and laundry products a year. 46 million pieces of tubed creams are being manufactured alone, as well as 26 million pieces of all kinds of sprays. The factory offers 350 different products⁶⁹.

The product catalogue of Pollena-Uroda plants was very large. Children were offered their own cosmetic series „Jacek i Agatka”, adolescents had „Juvilla”, women were offered „Sawa”, „Gala”, „Cleo”, „Aloe”, and gentlemen „Wars” and „Parys”. Famous products included: „Alibi” and „Potrójna” scented waters, ginseng cream and „Chat Noir” cream. What made Pollena-Uroda’s products stand out on the market were the natural and herbal ingredients. In 1978, the value of the annual production amounted to 3.3 billion PLN, including 2.8 billion PLN from perfume and cosmetics⁷⁰.

*WODA KWIATOWA "PARIS" produkowana jest w oparciu o wysokogatunkową kompozycję typu wody "Eau Sauvage". Posiada przyjemny, orzeźwiający zapach.
Opakowanie: butelka szklana w kartoniku.
Zawartość: ok. 82 g. Cena det.: 75.- zł

WODA TOALETOWA "SAWA" posiada zapach w typie perfum o tej samej nazwie. Ponieważ zawiera mniejszą ilość kompozycji, może być stosowana przez cały dzień.
Opakowanie: butelka ze szkła mroźnego w kartoniku.
Zawartość: ok. 29 g.
Cena det.: 120.- zł

PERFUMY "SAWA" opracowane na bazie fantazyjnej z zaakcentowaną nutą chyprowo-owocową, odznaczają się trwałym, silnym i wytwornym zapachem. Przeznaczone są na wieczór.
Opakowanie: butelka ze szkła mroźnego w kartoniku.
Zawartość: ok. 14 g.
Cena det.: 120.- zł

Rys. Biuletyn Polleny nr 8/9 z 1974 r.
Fig. Biuletyn Polleny no. 8/9 from 1974

⁶⁹Stolica nr 52/53 z 1978 r. / Stolica no. 52/53 from 1978
⁷⁰Ibidem / Ibid

W warszawskiej Pollenie-Urodzie w 1978 roku w wydziałach produkcyjnych pracowało 95% kobiet, a w całej fabryce (łącznie z częścią administracyjną) – 70%⁷¹.

In 1978 Warsaw's Pollena-Uroda's production staff consisted of 95% women, and their whole factory staff (including administration) consisted of 70% women⁷¹.

Do 1989 roku pod szyldem Polleny działało 14 fabryk produkujących kosmetyki, mydła, wyroby chemii gospodarczej i kompozycje zapachowe. Do Polleny należały m.in. następujące firmy, które w wyniku prywatyzacji przedsiębiorstw po 1989 r. zmieniły właścicieli:

- Pollena-Aroma – fabryka perfum i aromatów w Nowym Dworze Mazowieckim (od 1991 roku POLLENA-AROMA jest prywatną spółką, polski kapitał)
- Pollena-Bydgoszcz – od 1991 Unilever
- Pollena-Ewa – fabryka kosmetyków w Łodzi, w 2012 roku kupiona przez Toruńskie Zakłady Materiałów Opatrunkowych SA
- Pollena-Stargard w Stargardzie, fabryka proszków do prania, zlikwidowana
- Pollena-Ścinawa w Ścinawie, obecnie Przedsiębiorstwo Chemii Gospodarczej POLLENA-ŚCINAWA
- Pollena-Uroda** – fabryka kosmetyków w Warszawie, zlikwidowana
- Pollena-Wrocław – dawna fabryka proszków do prania, obecnie E&S Industry S.A.
- Pollena-Helenówek – fabryka kosmetyków w Pruszkowie, obecnie L'Oréal
- Pollena-Jawor – producent proszków do prania, obecnie Global Cosmed Group S.A.
- Pollena-Lechia – fabryka kosmetyków w Poznaniu, obecnie Beiersdorf Manufacturing Poznań Sp. z o.o.
- Pollena-Łaskarzew – obecnie Pollena S.A., fabryka opakowań kosmetycznych w Łaskarzewie, polski kapitał
- Pollena-Malwa w Świętochłowicach, obecnie Global Cosmed Group S.A.
- Pollena-Silesia w Paczkowie
- Pollena-Miraculum – w Krakowie, producent kosmetyków, obecnie Kolastyna S.A.
- Pollena-Nowy Dwór Mazowiecki – fabryka mydła i proszków do prania, obecnie Reckitt Benckiser
- Pollena-Ostrzeszów, od 2007 roku prywatne przedsiębiorstwo, polski kapitał
- Pollena-Racibórz – fabryka mydła i proszków do prania, obecnie Henkel
- Pollena-Savona w Katowicach, obecnie Katowickie Zakłady Chemii Gospodarczej Pollena-Savona, polski kapitał

Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Pollena>

- Pollena-Aroma – perfume and aroma factory in Nowy Dwór Mazowiecki (since 1991 POLLENA-AROMA is a private company with Polish capital)
- Pollena Bydgoszcz – Unilever since 1991
- Pollena-Ewa – cosmetics factory in Łódź, purchased by Toruńskie Zakłady Materiałów Opatrunkowych SA in 2012
- Pollena-Stargard in Stargard, laundry powder factory, liquidated
- Pollena-Ścinawa in Ścinawa, currently Przedsiębiorstwo Chemii Gospodarczej POLLENA-ŚCINAWA
- Pollena-Uroda** – cosmetics factory in Warsaw, liquidated
- Pollena-Wrocław – previously a laundry powder factory, currently E&S Industry S.A.
- Pollena-Helenówek – cosmetics factory in Pruszków, currently owned by L'Oréal
- Pollena-Jawor, laundry powder manufacturer, currently owned by Global Cosmed Group S.A.
- Pollena-Lechia – cosmetics factory in Poznań, currently Beiersdorf Manufacturing Poznań Sp. Z o.o.
- Pollena-Łaskarzew – currently Pollena S.A., cosmetics packaging factory in Łaskarzew, Polish capital
- Pollena-Malwa in Świętochłowice, currently Global Cosmed Group S.A.
- Pollena-Silesia in Paczków
- Pollena-Miraculum – in Cracow, cosmetics manufacturer, currently Kolastyna S.A.
- Pollena-Nowy Dwór Mazowiecki – soap and laundry powder factory, currently Reckitt Benckiser
- Pollena-Ostrzeszów, a private company since 2007, Polish capital
- Pollena-Racibórz – soap and laundry powder factory, currently Henkel
- Pollena-Savona in Katowice, currently Katowickie Zakłady Chemii Gospodarczej Pollena-Savona, Polish capital.

Source: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Pollena>

⁷¹Stolica nr 52/53 z 1978 r. / Stolica no. 52/53 from 1978

W 1991 roku, na podstawie ustawy z dnia 13 lipca 1990 roku o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 51 poz. 298 z późn. zm.), Fabryka Kosmetyków „Pollena-Uroda”, została przekształcona w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa. Rozpoczęto prywatyzację przedsiębiorstwa. Cztery lata później, w 1995 roku, spółkę „Pollena-Uroda” S.A. nabyła brytyjska firma PZ Cussons S.A. Kolejny właściciel, firma Restaura – hiszpański deweloper specjalizujący się w rewitalizacji zabytkowych kamienic, planował rewitalizację fabryki i adaptację jej na lofty. Zgodnie z projektem przygotowanym przez architektów z Grupy 5, centralnym punktem inwestycji miał być 70-metrowy ceglany komin. W 2011 roku Restaura po sporze z miastem otrzymała pozwolenie na budowę. Ta jednak nigdy się nie rozpoczęła, ponieważ mienie należące do Restaury w wyniku kryzysu finansowego przejęły banki⁷². Zakłady, które od kilku lat już nie funkcjonowały, sukcesywnie popadały w ruinę. Fabryka marniała, rozkradana i dewastowana przez złomiarzy⁷³. Zespół obiektów należących do dawnej fabryki Polleny-Urody w 2005 roku został wpisany do rejestru zabytków. Dopiero w 2014 roku nowy właściciel firma OKAM Capital, która odkupiła od banków tereny zajmowane przez fabrykę przy ul. Szwedzkiej – tchnęła nowe życie w „Pollenę-Urodę”. Projekt, który powstanie w miejscu starej fabryki kosmetyków, nosi nazwę „Bohema – Strefa Praga” i ma być połączeniem tradycji i nowoczesności. Nad całością projektu czuwa prestiżowa pracownia architektoniczna – Grupa 5 Architekci (pierwszy projekt Warzelni, Kotłowni oraz Glicerynowni powstał w pracowni SUD Architekci). Przewiduje się, że pierwszy etap inwestycji zostanie zakończony w 2020 roku.

In 1991, based on the Act of July 13, 1990 on Privatization of State Enterprises (Dziennik Ustaw [Journal of Laws] no. 51. item 298 as amended), Cosmetic factory „Pollena-Uroda” was transformed into a company wholly owned by the State Treasury. Privatisation process of the establishment has thus begun. Four years later, in 1995, the company „Pollena-Uroda” S.A. is being purchased by the British company PZ Cussons S.A. Another owner, Restaura – a Spanish developer specialised in revitalising historical tenement houses planned to renovate the factory and adapt its lofts. According to the project by architects from Grupa 5, the central point of the investment was the 70-meter high brick chimney. In 2011 Restaura, after a dispute with the City, has been granted permission for the construction which has ultimately never taken place, because the property owned by Restaura has been taken over by banks as a result of the financial crisis⁷². The plants, which haven't been functioning for several years now, were gradually falling into ruins. The factory was fading, looted and devastated by metal scrappers⁷³. Buildings previously owned by Pollena-Uroda have been entered into the Register of Historic Monuments in 2005. It was not until 2014 when the new owner, OKAM Capital, has purchased from the banks the premises on which the factory at Szwedzka stood, breathing a new life in Pollena-Uroda. The project which will stand on the cosmetics factory's old premises was named „Bohema – Strefa Praga” and is meant to combine tradition and modernity. Grupa 5 Architekci, a prestigious, architecture office is responsible for the entirety of the project (first design concept of Warzelnia, Kotłownia and Glicerynownia was prepared by SUD Architekci). According to estimates, the first stage of the investment will conclude in 2020.

Pomimo, iż fabryka Pollena-Uroda została zlikwidowana, do dzisiejszego dnia przetrwała jej najbardziej flagowa marka. W 1999 roku znak towarowy Biały Jeleń został zakupiony przez Ostrzeszowskie Zakłady Chemii Gospodarczej Pollena. Na ich produktach widnieje data 1921 rok – czyli data pojawienia się po raz pierwszy na rynku mydła ze znakiem towarowym „Jeleń”.

Despite of the fact that the Pollena-Uroda factory has been liquidated, its most flagship brand has survived to this day. In 1999 Biały Jeleń trademark has been purchased by Ostrzeszowskie Zakłady Chemii Gospodarczej Pollena. Their products are marked with a date – 1921, which is a date when the first Jeleń-trademarked soap has been first introduced to the market.

⁷²<http://ngp.pl/str/tekst4090.html>

⁷³http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,54420,17156189,Fabryka_Polleny_jak_Soho__Nowa_szansa_dla_Pragi_Polnoc.html

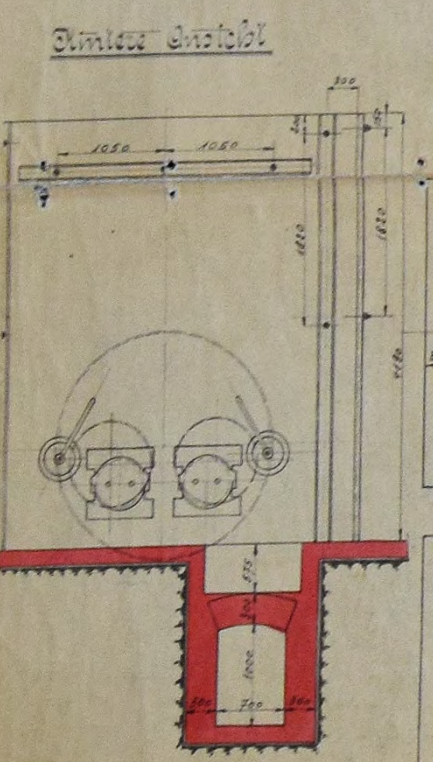
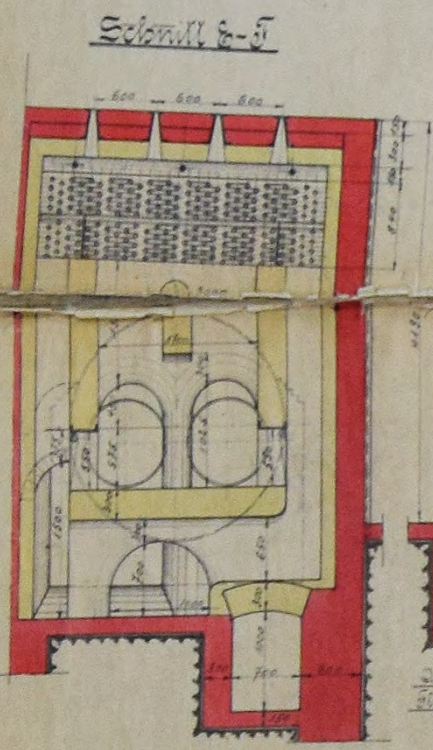

HISTORIA KOTŁÓW THE HISTORY OF BOILERS

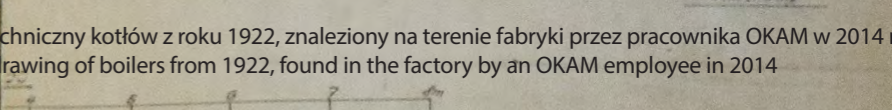
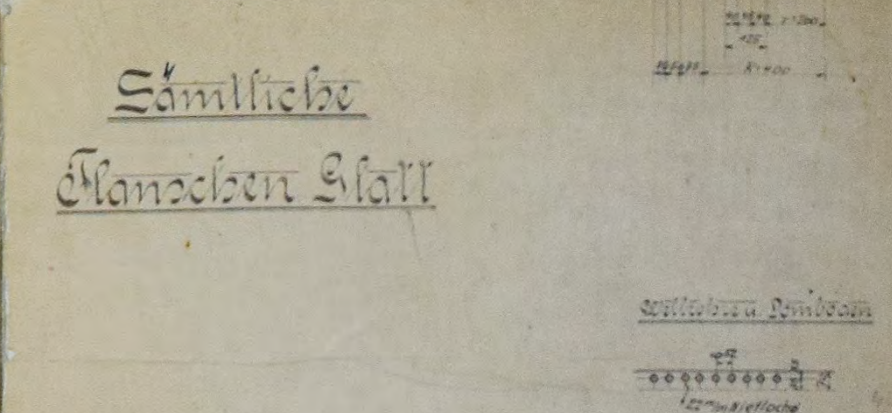
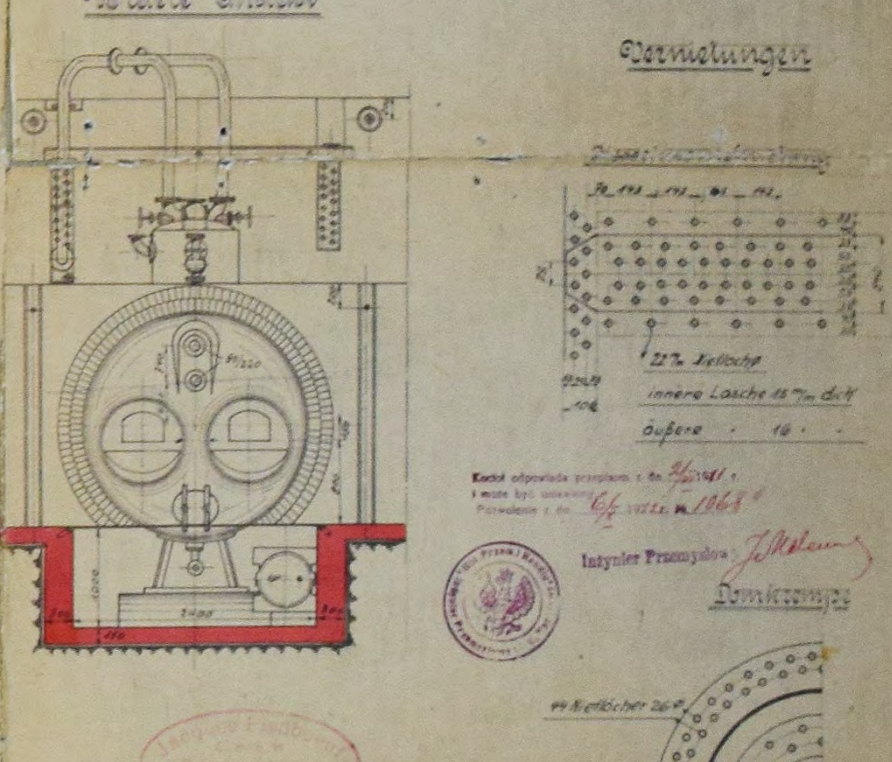
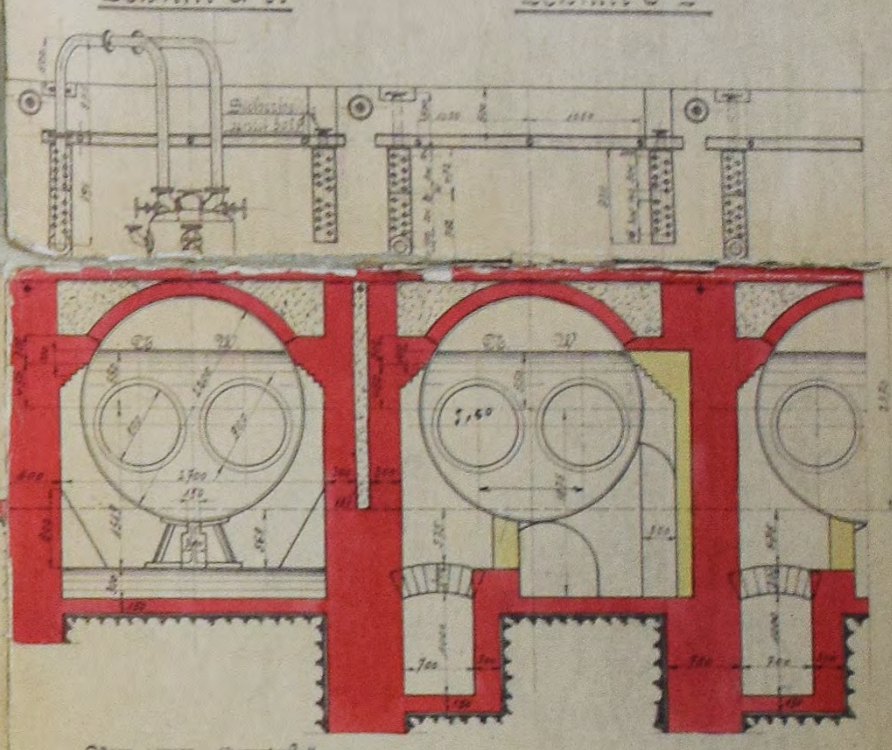
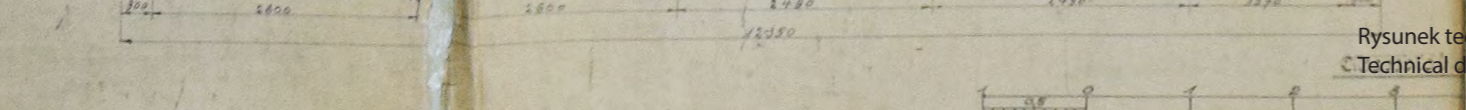
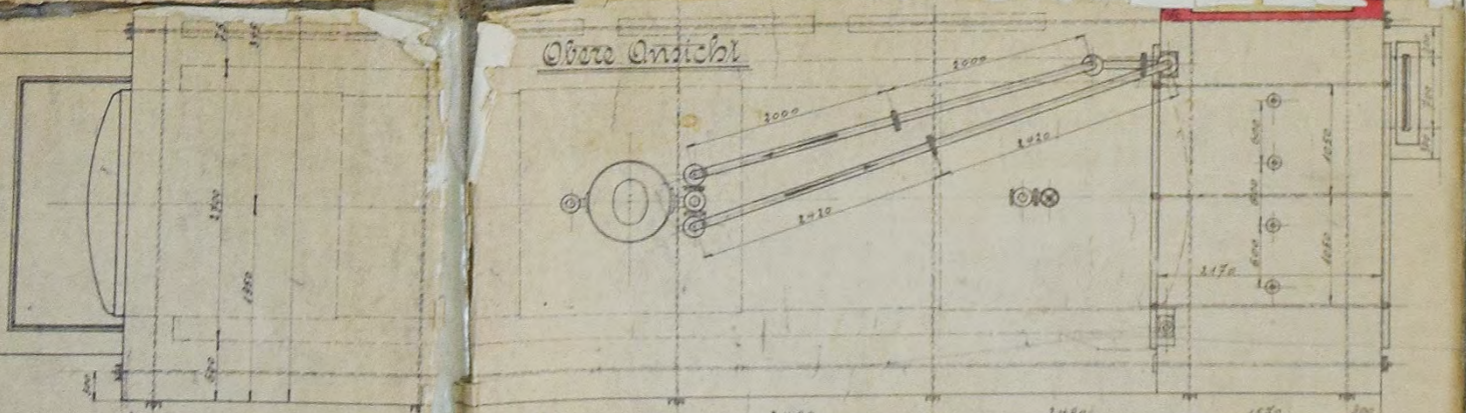
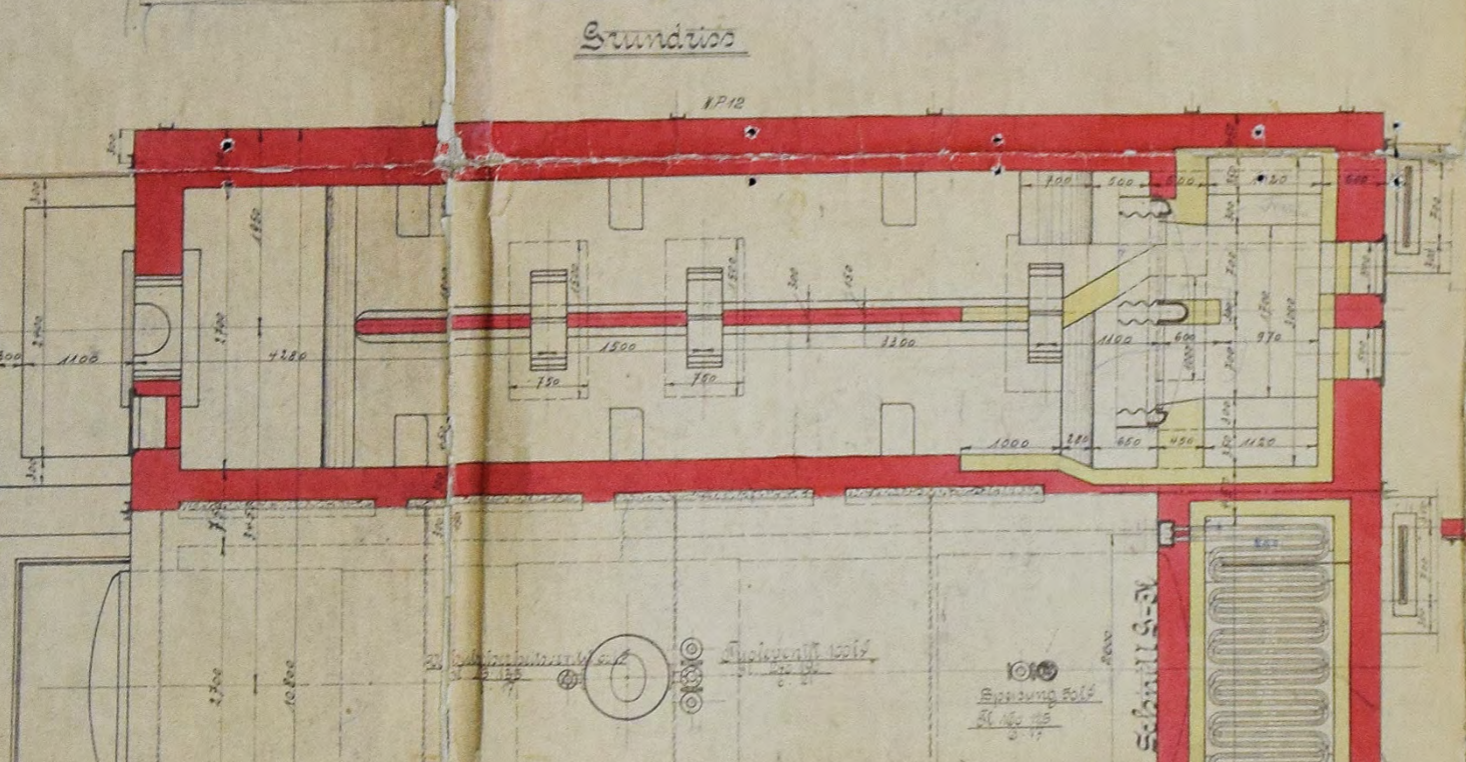
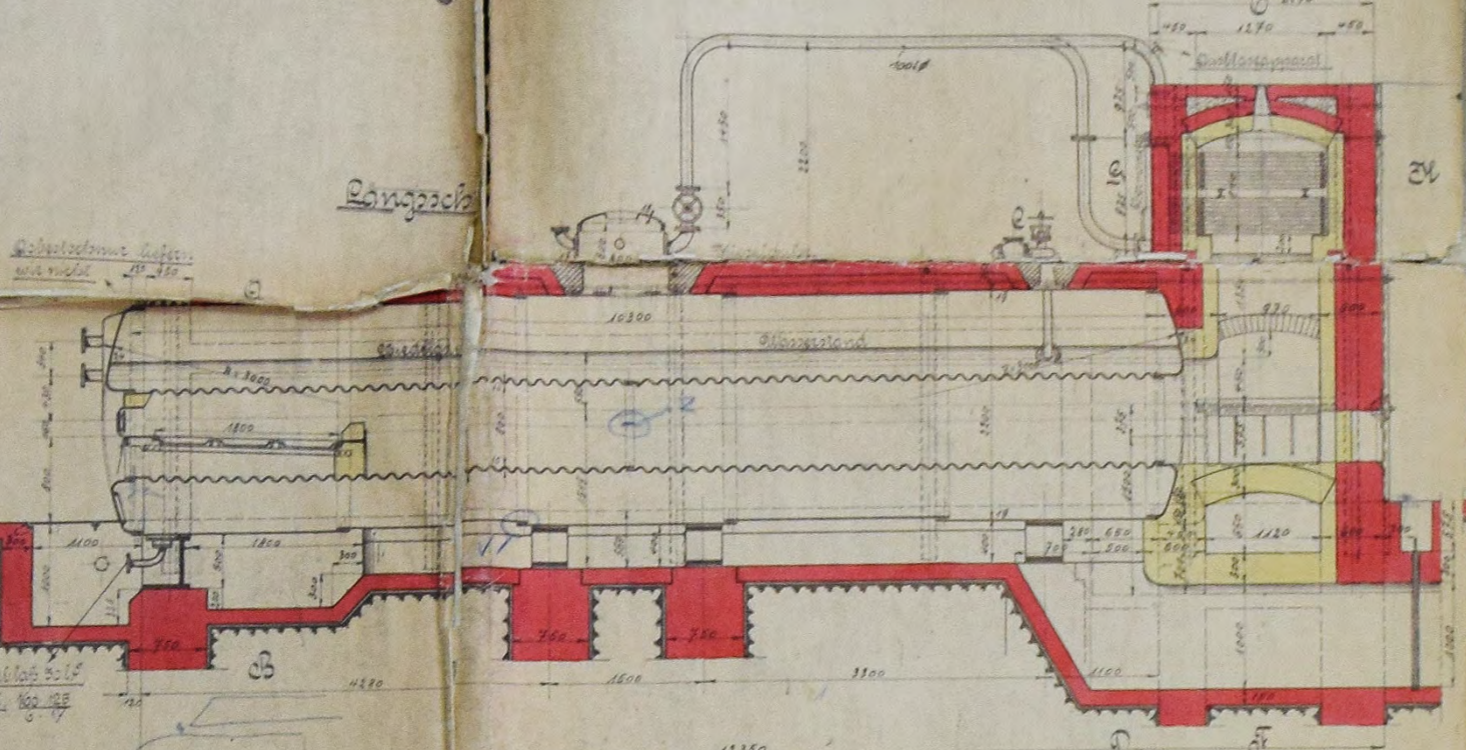
Zweiflammrohrkessel von 100qm Heizfl. u. 12 Atm Neberdruck mit Ueberhitzer
 für die Firma Ungarische Oelhärungs A-G Budapest.

11002
 Messl. 96: 11001/2/11054
 Messl. 96: 1052/54 1053
 Com. 96: 2479/80 2603

Der Auftraggeber: Wassirel.
 Datum: 11.1.1922
 Prager, 13. WARRSIA 1922.
 Projektant: J. Pledboef
 Der Verfertiger:
 Opatowitz, den 6. Juni 1918

Jacques Pledboef
 Gesellschaft mit beschränkter Haftung
 Opatowitz

Kochl. abgew. 100qm Heizfl. u. 12 Atm Neberdruck
 Projektant: J. Pledboef
 Datum: 11.1.1922
 Prager, 13. WARRSIA 1922.
 Projektant: J. Pledboef
 Der Verfertiger:
 Opatowitz, den 6. Juni 1918

■■■■■■■■

2007 ROK – FABRYKA W RĘKACH FIRMY RESTAURA
2007 – FACTORY OWNED BY COMPANY RESTAURA

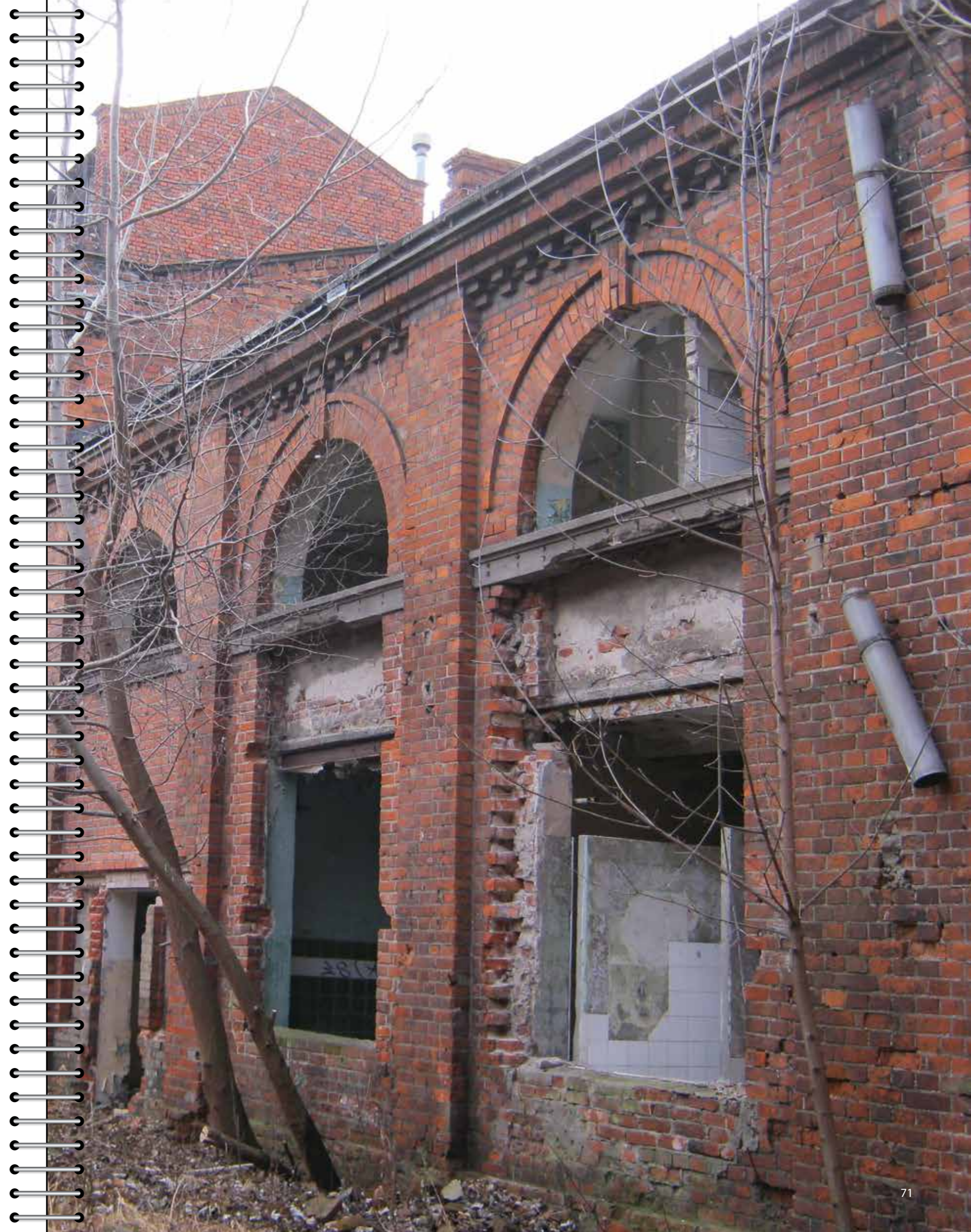

2014 ROK – FABRYKA W RĘKACH FIRMY OKAM
2014 – FACTORY OWNED BY COMPANY OKAM

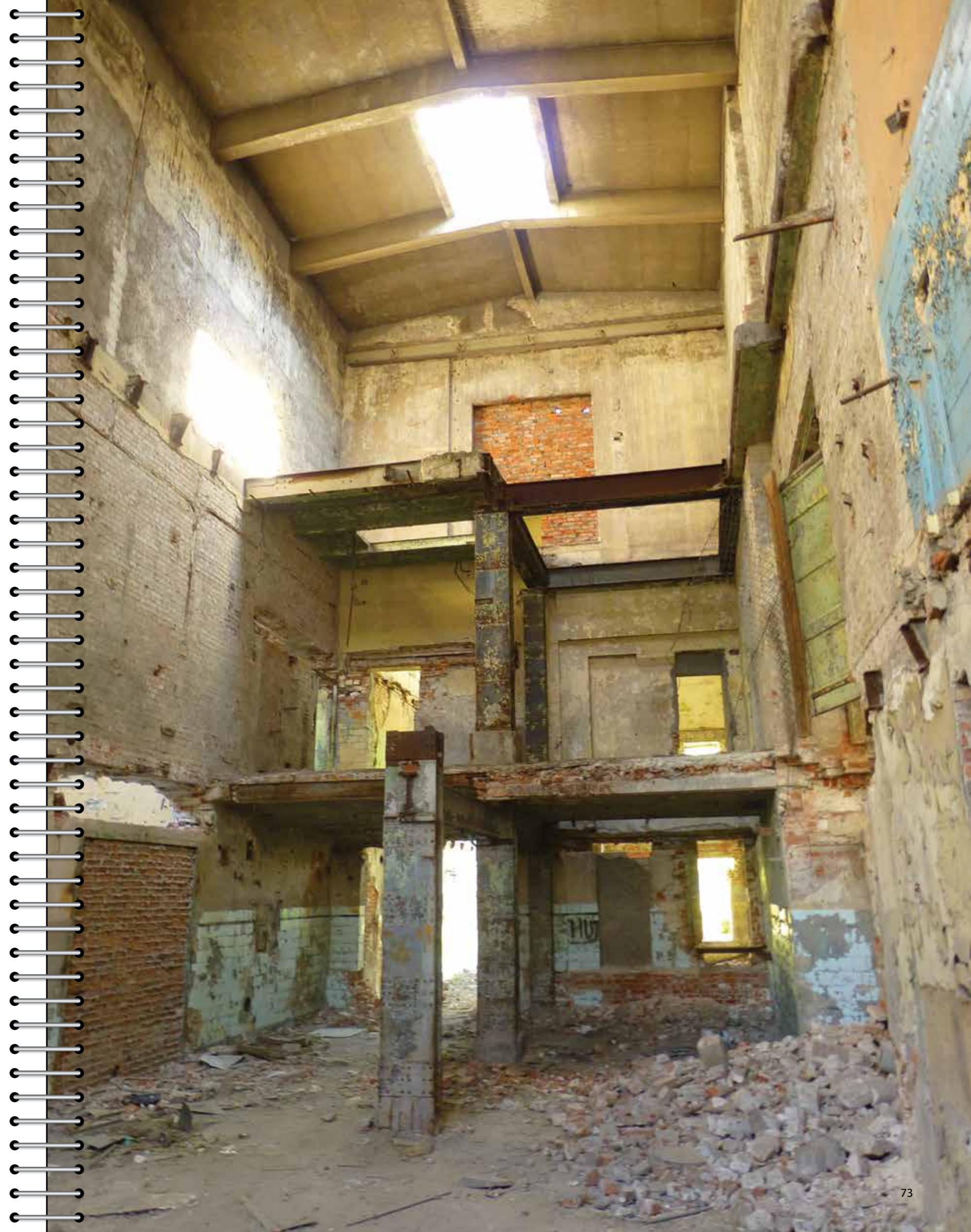

2015 ROK – FABRYKA W RĘKACH FIRMY OKAM
2015 – FACTORY OWNED BY COMPANY OKAM

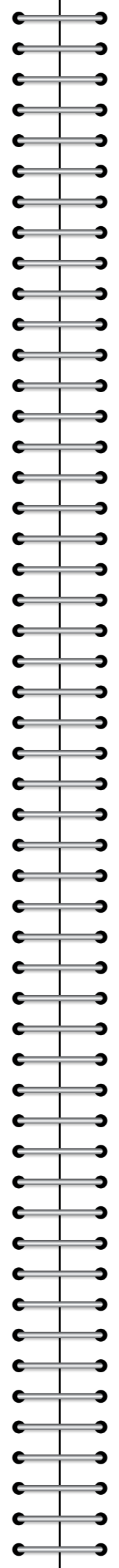

BOHEMA – STREFA PRAGA, DZIŚ I JUTRO – W RĘKACH FIRMY OKAM
BOHEMA – STREFA PRAGA, TODAY AND TOMORROW – OWNED BY COMPANY OKAM

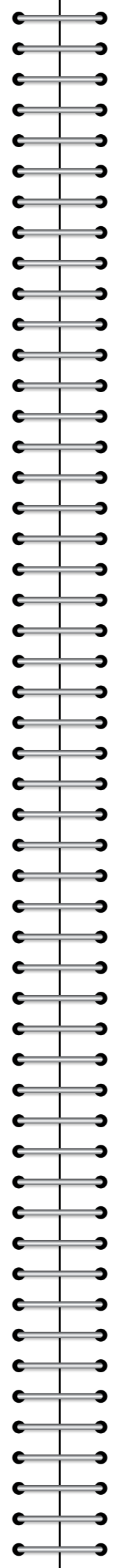
Powierzchnie użytkowe mieszkań i usług/handlu
Residential and commercial usable area 59 000 m²
59 000 sq m

Powierzchnia użytkowa mieszkań
Residential usable area 43 000 m²
43 000 sq m

Powierzchnia użytkowa usług/handlu
Commercial usable area 16 000 m²
16 000 sq m

800 mieszkań / 800 apartments

WJAZD DO GARAŻU
WJAZD NA DZIAŁKĘ
WEJŚCIE DO USŁUG
WEJŚCIE DO BUDYNKÓW MIESZKALNYCH

NAZWA/NUMER BUDYNKU
ILOŚĆ KONDYGNACJI NAZIEMNYCH
FUNKCJA: MIESZKALNA/USŁUGOWA
RAMPA WJAZDOWA DO GARAŻU

WYJŚCIE ZE STACJI METRA M2

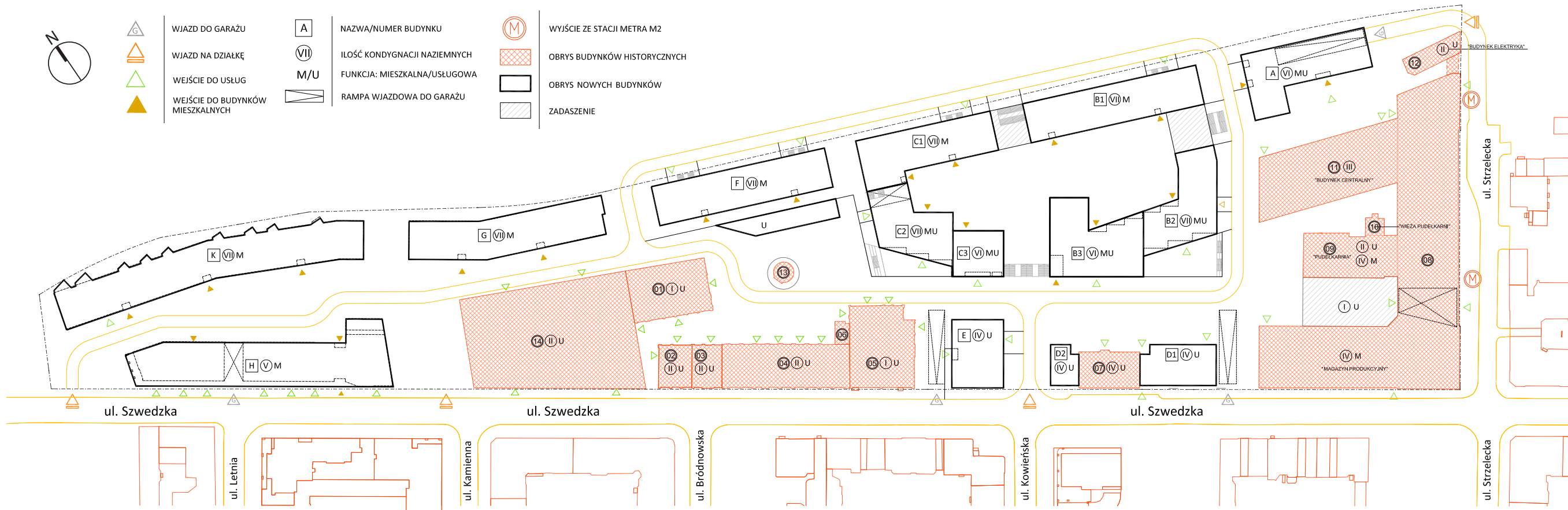
OBRYŚ BUDYNKÓW HISTORYCZNYCH

OBRYŚ NOWYCH BUDYNKÓW

ZADASZENIE

Plan sytuacyjny 2018 r., projekt: Grupa 5 Architekci, źródło: OKAM Capital
Situation plan 2018, project: Grupa 5 Architekci, source: OKAM Capital

SPIS TREŚCI TABLE OF CONTENT

Wstęp Intro	s.1 p.1
Historia Pragi The history of Praga	s.2 p.2
Kolej - siłą napędową Pragi Railroad – the motor of Praga	s.6 p.6
Stalownia – jądro Nowej Pragi Steelworks – the heart of New Praga	s.8 p.8
Powstanie Nowej Pragi The creation of New Praga	s.10 p.10
Zagospodarowanie Nowej Pragi Development of New Praga	s.14 p.14
Nowa Praga częścią Warszawy New Praga as a part of Warsaw	s.18 p.18
Zanim powstała Pollena-Uroda... Before Pollena-Uroda was born...	s.20 p.20
Historia fabryk działających na terenach Polleny-Urody The history of factories operating on the premises of Pollena-Uroda	s.22 p.22
Towarzystwo Akcyjne Fabryki Produktów Chemicznych „Praga” Towarzystwo Akcyjne Fabryki Produktów Chemicznych „Praga”	s.22 p.22
Spółka Akcyjna „Wotitz” oraz Przemysłowe Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia” Spółka Akcyjna Spółka Akcyjna „Wotitz” and Przemysłowe Towarzystwo Przetworów Tłuszczowych „Saturnia” Spółka Akcyjna	s.26 p.26
Fabryka Lamp i Wyrobów Metalowych Braci Brünnner, H. Schneider i R. Ditmar Fabryka Lamp i Wyrobów Metalowych Braci Brünnner, H. Schneider i R. Ditmar	s.30 p.30
Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej (W.W.A.K.) Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej (W.W.A.K.)	s.32 p.32
Fabryka Schicht Schicht Factory	s.36 p.36
Przemysł Tłuszczowy Schicht-Lever Schicht-Lever Fat Industry	s.38 p.38
Fabryka w czasie wojny i jej odbudowa Factory: wartime and reconstruction	s.40 p.40
Okres okupacji niemieckiej i zniszczenia German occupation and destruction	s.42 p.42
Uruchomienie zakładów Setting the plants in motion	s.44 p.44
Etapy rozwoju fabryki w czasach Polski Ludowej Stages of the factory’s development during the times of People’s Poland	s.50 p.50
Zdjęcia fabryki Pollena-Uroda zrobione w latach 1970-83 Pictures of the Pollena-Uroda factory taken between 1970 and 1983	s.58 p.58
Historia kotłów The history of boilers	s.66 p.66
2007 rok - fabryka w rękach firmy Restaura 2007 - factory owned by company Restaura	s.68 p.68
2014 rok - Fabryka w rękach firmy OKAM 2014 - factory owned by company OKAM	s.70 p.70
2015 rok - Fabryka w rękach firmy OKAM 2015 - factory owned by company OKAM	s.72 p.72
BOHEMA - Strefa Praga, dziś i jutro - w rękach firmy OKAM BOHEMA - Strefa Praga, today and tomorrow - owned by company OKAM	s.74 p.74
Bibliografia Bibliography	s.79 p.79

BIBLIOGRAFIA BIBLIOGRAPHY

Książki

Books

- Berger J., Praga przełomu XIX i XX wieku w statystyce [w:] Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warszawa 2006
- Gołębiowski J., Przemysł wojenny w Polsce 1918-1939, Kraków 1990
- Jeziorański L., Księga adresowa przemysłu fabrycznego w Królestwie Polskim, Warszawa 1904
- Jeziorański L., Przemysł fabryczny w Królestwie Polskim, Warszawa 1910
- Kiryk F., Trzebinia – Zarys dziejów miasta i regionu, Kraków 1994
- Krasucki M., Katalog warszawskiego dziedzictwa postindustrialnego, Warszawa 2009
- Krasucki M., Osobistości i rody dawnej Nowej Pragi [w:] Odkrywanie warszawskiej Pragi, Warszawa 2009
- Landau Z., Pierwsze wysiłki nad uruchomieniem przemysłu warszawskiego na Pradze wrzesień-grudzień 1944, Warszawa 1966
- Ilustrowany przewodnik po Warszawie, Warszawa 1893
- Misztal S., Rozwój i lokalizacja przemysłu Warszawy międzywojennej [w:] Warszawa II Rzeczypospolitej, Warszawa 1970
- Morawski R., Kolej i przemysł na Pradze [w:] Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warszawa 2006
- Pilich M., Ulice Nowej Pragi, Warszawa 2003
- Pilich M., Warszawska Praga. Przewodnik, Warszawa 2005
- Pilich M., Osobistości i rody dawnej Nowej Pragi [w:] Odkrywanie warszawskiej Pragi, Warszawa 2009
- Przemysł Chemiczny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1944-1964, Warszawa 1964
- Rocznik Polskiego Przemysłu i Handlu 1938, Warszawa 1938
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. IX, Warszawa 1888
- Sołtan A., Praga w ciągu wieków [w:] Warszawskiej Pragi Dzieje Dawne i Nowsze, Warszawa 2006
- Sroka A., Księga adresowa przemysłu, handlu i finansów, Warszawa 1922
- Warszawska Fabryka Mydła i Kosmetyków Pollena-Uroda. Dzieje, rozwój, osiągnięcia 1944-1964, Warszawa 1964
- Wójtowicz W., Dzieje Pragi, Warszawa 1934

Źródła prasowe

Press sources

- Biuletyn „Pollena”: nr 8/9 z 1974 r., nr 10 z 1975, nr 7, 1978
- Ekonomika i Organizacja Pracy, nr 5, 1963
- Gazeta Handlowa, nr 56, 1901
- Niedziela, nr 18, 1999
- Przegląd Przemysłowo-Handlowy, nr 4, 1926
- Przegląd Pożarniczy, nr 3, 1967
- Stolica: nr 17 z 1967 r., nr 32 z 1974 r., nr 49 z 1976 r., nr 52/53, 1978
- Tygodnik Ilustrowany, T. XV, nr 33, 1867
- Życie Warszawy: nr 34, nr 107, nr 129, nr 249 z 1945, nr 24, 1951

Źródła archiwalne

Archival sources

- Archiwum Państwowe w Milanówku, Materiały na 80-lecie Fabryki „Uroda” - Komisja Historyczna 1974-1978, Warszawa 1976
- Archiwum Mazowieckiego Konserwatora Zabytków, Analiza historyczno-konserwatorska, T. I, T. III, T. V, Warszawa 2004
- Archiwum Centralnej Biblioteki Wojskowej, Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej, Warszawa 1925
- Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Warszawie, HIP 1313, HIP 1104, HIP 1314, HIP 916 Praga, HIP „Przedmieścia Targówek” nr 24

Wszystkie wizualizacje i zdjęcia powstałe po 2007 r. są własnością OKAM Capital.
All renderings and photographs created after 2007 are the property of OKAM Capital.

ALE TO DOPIERO POCZĄTEK AND IT'S JUST THE BEGINNING

PATRONAT PATRONAGE

Patronat Honorowy
WOJCIECH ZABŁOCKI
Burmistrz Dzielnicy Praga-Północ
m.st. Warszawy

NOWAWARSZAWA.pl

Składamy szczególne podziękowania Centralnej Bibliotece Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego za udostępnienie fotografii pochodzących z jedyne zachowanego egzemplarza książki pamiątkowej z 1925 roku „Wojskowa Wytwórnia Amunicji Karabinowej”, dedykowanej Pierwszemu Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu.

We would like to thank the Central Military Library of the name of the Marshal Józef Piłsudski for providing photographs from the only preserved copy of the memorial book from 1925 „The Military Rifle Ammunition Manufacturing Plant”, dedicated to the First Marshal of Poland Józef Piłsudski.

Centralna Biblioteka Wojskowa
im. Marszałka Józefa Piłsudskiego

Serdecznie dziękujemy również Pani Monice Jarosz za pomoc w skompletowaniu wszystkich oryginalnych dokumentów, które stały się podstawą niniejszego opracowania.

We would also like to thank Mrs. Monika Jarosz for help in collecting all original documents that became the basis of this study.

www.bohemapraga.pl

Publikacja nie ma charakteru komercyjnego i nie jest przeznaczona do sprzedaży.
The publication is not commercial purpose and is not intended for sale.

Niniejszy album ma charakter informacyjno-marketingowy i nie stanowi oferty handlowej w rozumieniu prawa - art. 66 § 1 Kodeksu Cywilnego.
This album is available for information purposes only and does not constitute an offer under art. 66 § 1 of Civil Code.

OKAM

www.okam.pl